

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

CARTEA ȘI LECTURA ÎN VIAȚA PERSONALITĂȚILOR

IMPRESII DE LECTURĂ

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

CARTEA ȘI LECTURA ÎN VIAȚA PERSONALITĂȚILOR

IMPRESII DE LECTURĂ

Chișinău • 2022

CZU 028
C 27

Director general: Elena PINTILEI

Coordonatori de ediție: Vera OSOIANU, Natalia GHIMPU

Redactor: Ludmila ȘIMANSCHI

Coperta: Cristina CEOINAC

Paginare computerizată: Diana ODOBESCU

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Cartea și lectura în viața personalităților : Impresii de lectură / Biblioteca Națională a Republicii Moldova ; coordonatori de ediție: Vera Osoianu, Natalia Ghimpu ; director general: Elena Pintilei. – Chișinău : BNRM, 2022. – 100 p. : fot.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

ISBN 978-9975-3510-9-6.

028

C 27

Recomandat pentru publicare de către Consiliul redacțional al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, proces-verbal nr. 5 din 3 decembrie 2021.

Creative Commons – 4.0 International – CC BY 4.0
DOI: 10.5281/zenodo.6374738

SUMAR

OSOIANU Vera. Argument pro cartea și lectura în viața personalităților.....	5
ANTON Ion. „...Fiecare om poartă în suflet o bibliotecă!...”	9
BEJAN Eugenia. „...În cărți caut ceea ce îmi lipsește uneori în viața reală: pace, libertate, curaj etc...”.....	12
BUTNARU Val. „...Despre cărțile preferate...”	13
BOTNARU Vasile. „...Cartea...”.....	17
CIMPOI Mihai. „Cartea și lectura pentru mine înseamnă Totul...”.....	19
CIOBANU Mircea V. „Despre carte și lectură”.....	20
CIOBANU Vitalie. „Puneți mâna pe carte, domnilor!”.....	23
COLESNIC Iurie. „...după părerea mea cea mai mare minune a lumii este CARTEA...”	35
DRĂGĂNEL Angela. „...Cărțile au făcut parte mereu din viața mea...”... ..	36
ERIZANU Gheorghe. „...Nu putem despărți cartea de lectură...”.....	39
FILIP Iulian. „...Cartea este fereastra prin care privești lumea...”.....	41
LUNGU Eugen. „...Dacă m-ai întreba care sunt operele care m-au marcat într-un fel, aș indica câteva...”.....	44
MUNTEAN Aliona. „Lectura pentru mine este o necesitate vitală...”... ..	66
PILCHIN Maria. „...Mai nou, discutăm despre lectura funcțională...”... ..	67
PINTILEI Elena. „Întotdeauna am susținut ideea că lectura reprezintă o conversație a noastră cu înțelepții...”	70
PARTOLE Claudia. „...Cartea și cititul a fost prima mare minune a vieții mele...”.....	73
PĂDURE Nadejda. „...Odată cu prima carte ținută în mână lectura mi-a devenit pasiune și necesitate...”	74
SEREBRIAN Oleg. „...Lecturi formatoare pentru un scriitor, cercetător, diplomat...”	76
ȘLEAHTIȚCHI Maria. „...Lista mea include titluri, coperte, care m-au chemat să intru în taina lecturii...”.....	83
ROMANCIUC Vasile. „...Cărțile sunt ochii care ne ajută să vedem partea nevăzută a lucrurilor...”	87
SILVESTRU Aurelian. „... Am crescut printre cărți. Trăiesc prin ele. Mă refugiez în lumea lor...”.....	89

SUCEVEANU Arcadie. „Pentru un scriitor, cărțile și lecturile sunt materia primă din care acesta își extrage viața...”.....	90
TUREA Valeriu. „...Nu mai știu cine spunea <i>Biblioteca mea sunt eu...</i> ”.	92
ȚURCANU Ianoș. „... Clișeul cu cartea-prieten nu-i o vorbă goală...” ...	95
UNGUREANU Elena. „...Cartea a devenit pentru mine o parte din experiența mea de viață...”.....	97
VACULOVSCHI Alexandru. „Cărțile mi-au fost prin preajmă de când eram mic...”	99

Argument pro cartea și lectura în viața personalităților

Vera OSOIANU, director adjunct,
Direcția Cercetare și Dezvoltare în
Biblioteconomie și Știința informării

Ca Centru Biblioteconomic Național cu responsabilități metodologice pentru Sistemul Național de Biblioteci, Biblioteca Națională a Republicii Moldova a inițiat și realizat de-a lungul anilor mai multe proiecte în ajutor activităților de promovare a cărții și lecturii. Amintim aici doar câteva, cele mai mari, care au contribuit la crearea imaginii pozitive a bibliotecii în rândurile intelectualilor țării și au ținut cartea și lectura în prim-planul vieții culturale: Clubul *Miorița*, Salonul Internațional de Carte, Clubul *Homo Aestheticus*, Programul Național *LecturaCentral* cu o suită întregă de proiecte menite să faciliteze drumul cărții spre cititor. Printre aceste activități un loc deosebit îl ocupă Proiectul *Cartea și lectura în viața personalităților*. În cadrul acestui proiect mai multe personalități din arealul nostru au fost antrenate într-un interviu, fiind rugate să răspundă la două întrebări:

1. Ce înseamnă cartea și lectura pentru dvs.?
2. Care sunt cărțile care au un loc aparte în sufletul și inima dvs.?

Participanții care au ales să dea curs invitației au avut posibilitatea să-și deschidă sufletul, gândindu-se că poate ajută cuiva să deschidă ochii.

S-a mizat pe faptul că armata de bibliotecari, precum și persoane adiacente profesiei, antrenați în organizarea Programului Național *LecturaCentral*, precum și în alte activități, vor putea utiliza ideile expuse la organizarea activităților de promovare a lecturii.

De menționat că eseurile prezentate de persoanele intervievate,

nume grele din mediul cultural, au fost diseminate prin toate instrumentele, format tradițional și virtual, disponibile echipei BNRM. Postările distribuite prin instrumentele virtuale, care oferă și evidența utilizării, au fost foarte accesate, iar aceasta ne-a convins de necesitatea actualizării interviurilor vechi, precum și de necesitatea extinderii cercului personalităților implicate în proiect.

Așa cum materialele plasate pe blogul de biblioteconomie și știința informării, pe pagina de FB a Programului Național *LecturaCentral* și grupul de pe FB *LecturaCentral* dispar din prim-planul evenimentelor, am decis să le adunăm într-o culegere care să fie plasată pe toate instrumentele întreținute de BNRM în format virtual, inclusiv în Repozitoriul Tematic al BNRM. Indexate corespunzător, aceste materiale vor putea fi mai ușor regăsite și accesate de către persoanele interesate de carte și lectură.

Culegerea inserează gânduri prețioase, dar și recomandări de cărți valoroase, care vor ușura alegerea privind lista lecturilor.

La prima etapă de realizare a proiectului au fost intervievate 12 persoane, respectiv: Valeriu Turea, Mircea V. Ciobanu, Ianoș Țurcanu, Gheorghe Erezanu, Iulian Filip, Iurie Colesnic, Arcadie Suceveanu, Aurelian Silvestru, Mihai Cimpoi, Nadejda Pădure, Vasile Romanciuc, Vasile Botnaru.

În baza informațiilor prezentate și a cărților menționate de personalitățile intervievate, am realizat un top al preferințelor de lectură. Printre cărțile/autorii menționați figurează:

- Ion Creangă;
- Mihai Eminescu;
- Mihail Sadoveanu,
- Lucian Blaga;
- António Lobo Antunes;
- Tudor Arghezi;
- Ion Luca Caragiale;
- Miguel de Cervantes Saavedra;
- Hermann Hess;
- Jorge Luis Borges;
- Biblia;
- Mircea Eliade.

De menționat faptul că într-un proiect similar realizat în România de Dan C. Mihăilescu se regăsesc patru scriitori din topul realizat de noi, respectiv Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale și *Biblia*. Vom menționa aici și faptul că potrivit topurilor internaționale *Biblia* este cea mai citită carte din lume.

În topul său Dan C. Mihăilescu și-a pus scopul să afle ce titluri de cărți (autori) au marcat copilăria și tinerețea intelectualilor români. Au fost intervievate 19 personalități, respectiv: Ana Blandiana, Lucian Boia, Mircea Cărtărescu, Ștefan Câlția, Livius Ciocârlie, Andrei Cornea, Neagu Djuvara, Gabriel Liiceanu, Mihai Măniuțiu, Dan C. Mihăilescu, Horia-Roman Patapievici, Ioana Pârvulescu, Irina Petrescu, Andrei Pleșu, Victor Rebengiuc, Valeriu Stoica, Ion Vianu.

Rezultatele studiului arată după cum urmează: Jules Verne, Al. Dumas, Ion Creangă, Karl May, Ion Luca Caragiale, Antoine de Saint-Exupéry, Thomas Mann, Mihai Eminescu, Lev Tolstoi, *Biblia* etc.

Într-un material despre „Cărțile care ne-au făcut oameni”, (<https://www.timpul.md/articol/cartea-zilei-cartile-care-ne-au-facut-oameni-de-dan-c--mihailescu-58733.html>), Dan C. Mihăilescu menționa: „De când sunt «Omul care aduce cartea», am fost întrebat, în repetate rânduri și în cele mai variate context: „Care sunt cărțile de căpătâi ale unui om adevărat?”, ba chiar somat să dau zece, douăzeci de titluri de lecturi formatoare.

Ce-ar fi, mi-am zis, să adunăm zece, douăzeci de personalități culturale din România de azi – fiecare fiind, în domeniul său, o energie benefic-iradiantă, de mult recunoscută public – care să-și mărturisească revelațiile citirii fermecător-terapeutice?”

În același context Dan C. Mihăilescu spunea despre lucrare următoarele: „Cărțile care ne-au făcut oameni” (<file:///C:/Users/User/Downloads/dan-c.-mihailescu-cartile-care-ne-au-facut-oameni.pdf>) este o lucrare instructivă pentru cei care vor să studieze mecanismele de acțiune și selectare a elitei culturale oficiale de la noi, fiind un bun exemplu pentru modul de a gândi al acestor oameni. Modelul care pare să se desprindă din această carte este cel al cuplului maestru-discipol, ilustrat de altfel de însăși biografia unora din autori. Impresia pe care ți-o poate lăsa cartea e una de desuet, de anacronism, de lipsă de appeal în definitiv. Nu cred că sunt prea numeroși copiii sau

adolescenței secolului XXI care s-ar năpusti asupra cărților recomandate. Interesant este că mulți din esești ne propun cărțile lui Jules Verne, în special *Insula misterioasă*. Nu știu ce să spun. Recunosc că Verne m-a fascinat de la 7 până pe la 12-13 ani. S-ar putea însă ca cei de azi să vrea Harry Potter, nu Cyrus Smith sau Phileas Fogg.

Îmi îngădui să cred că, în funcție de simpatia pentru unul sau altul dintre autorii cuprinși în sfera nostalgică a evocărilor de față, cititorii-părinți (și mai ales bunici) își vor îndemna fiii și nepoții cu mai multă hotărâre și seninătate către un titlu sau altul, odată ce ele, titlurile, i-au făcut oameni pe Ana Blandiana, Lucian Boia, Mircea Cărtărescu, Ștefan Câlția, Livius Ciocârlie, Andrei Cornea, Neagu Djuvara, Gabriel Liiceanu, Mihai Măniuțiu, Dan C. Mihăilescu, Horia-Roman Patapievici, Ioana Pârvulescu, Irina Petrescu, Andrei Pleșu, Victor Rebenjiuc, Valeriu Stoica, Ion Vianu... (<https://carturesti.ro/carte/cartile-care-ne-au-facut-oameni-1661713>; file:///C:/Users/User/Downloads/dan-c.-mihailescu-cartile-care-ne-au-facut-oameni.pdf).

Este și ideea acestei culegeri de eseuri: de a facilita calea cititorilor spre autorii care se bucură de interes din partea persoanelor, care au un cuvânt greu de spus în ierarhizarea valorilor literare.

Deși întrebările pentru interviu au fost aceleași, fiecare participant a răspuns în felul său și eseurile sunt prezentate ca atare.

Lucrarea inserează și câteva materiale adiacente temei care au fost „pescuite” în varii publicații, dar prea valoroase pentru a rămâne în afara acestei lucrări (Vitalie Ciobanu, Maria Șlehtițchi etc).

Formatul virtual oferă posibilitatea completării și actualizării lucrării și inițiatorii proiectului vor miza mult pe această oportunitate în viitor.

Ion ANTON,
scriitor, ziarist, jurnalist

1. Cartea și lectura pentru mine înseamnă CREȘTERE. La propriu și la figurat. Dar să explic. În primii ani ai copilăriei mele, în satul de baștină Ghelăuza, Strășeni, nu exista încă o grădiniță unde părinții m-ar fi lăsat, în timp ce ei se aflau la muncă, în câmp. Iată de ce, până la vârsta de 5-6 ani, am crescut „la grădinița” bunicilor. Dar anume în această perioadă a intrat... Măria-sa Cartea și Lectura în viața mea. Bunicii pe linia tatei locuiau în aceeași curte cu părinții mei. Ei, bunicii, țărani de la coarnele plugului fiind, aveau totuși o mică bibliotecă pe care o păstrau ca pe o comoară dosită în... lada de zestre a bunicii. Mai târziu, am înțeles că acele cărți rămaseră în gospodăria lor încă de pe timpul când l-au găzduit o iarnă pe învățătorul Mihail Curecheru, originar din satul vecin Negrești. El a predat, în perioada interbelică, în școala din Ghelăuza, timp de doi ani, înainte de a fi numit director de școală în satul Curluceni. În acel scrin pentru zestre se păstrau doar câteva cărți dăruite de domnul profesor și scriitor Curecheru, dar și manualele tatei și ale surorilor lui. Evident, cărțile erau de pe timpul școlii românești. Anume din ele, din acele cărți, îmi citea poezii și basme bunicul Grigore, duminicile sau serile. El, care făcuse carte la „rusul cel vechi”, după ce a căzut în prizonierat la nemți și a muncit doi ani în gospodăria agricolă a unui colonel din Frankfurt, a învățat literele „nemțești” și s-a molipsit de patima lecturii de la copiii neamțului. În anul 1918, bunicul a fost eliberat din prizonierat și s-a întors acasă, în Basarabia, care deja nu mai era în componența Rusiei țariste, ci în cadrul României Mari. Evident, dragostea pentru carte și lectură a luat-o cu el, n-a abandonat-o în Germania. De la el am îndrăgit și eu cartea și cititul. De la el am învățat și eu, mai întâi,

alfabetul latin și abia mai târziu pe cel rusesc. Crescând, promovând dintr-o clasă în alta, am buchisit toate cărțile din acea ladă a bunicii, ajungând să citesc prima operă serioasă de istorie: „Getica” de Vasile Pârvan, editată în 1926, și bazată pe descoperiri arheologice importante. Din acea carte am înțeles de ce bunicul Grigore vorbea deseori despre bravii noștri strămoși daco-geți, părinții protoistoriei neamului nostru. Apoi, elev fiind printr-a IV-a, am trecut pragul bibliotecii satești, de unde am împrumutat și am citit, la început, toate cărțile de povești ale popoarelor lumii. Apoi am trecut cu lectura la clasicii noștri Vasile Alecsandri, Ion Creangă și Mihai Eminescu, care au prins a fi editați la Chișinău cu litere rusești. La rugămintea mea, regretata bibliotecară Nina Leca lua cu împrumut cărți pentru mine de la biblioteca raională din Strășeni. Recunosc: la început, lecturile mele erau sporadice și spontane, fără vreo sistematizare din partea bibliotecarei sau vreunui învățător. Abia prin clasa a VII-a, profesoara de literatură Eufrosinia Mardari, aflând că scriu versuri, iar vreo câteva poezioare mi-au apărut în ziarul raional „Munca pașnică” și în ziarul elevilor „Tânărul leninist”, a prins a mă îndruma să citesc poezie de poeții mai tineri pe atunci: Grigore Vieru, Liviu Damian, Victor Teleucă, Nicolae Esinencu, Anatol Ciocanu... Astfel, găsind cărțile acestor poeți în biblioteca din sat, firește că i-am citit. În 1965, absolvind Școala de 8 ani din satul de baștină, s-a încheiat și prima mea etapă de creștere în compania Cărții și lecturii. Etapa a doua de apropiere a mea de carte și lectură a fost scurtă, însă extrem de importantă în creșterea mea spirituală. Devenind elev al Școlii medii nr.1 din Strășeni, mi-a surâs marele noroc să-l am diriginte de clasă pe învățătorul de matematică Mihail Borisovici Șilman, frate drept cu poetul Paul Mihnea (pseudonim), un creator original și profund pentru acele timpuri. Învățătorul nostru era un mare fan al poeziei fratelui său, citindu-ne, la ora de matematică (!), din volumele „Orga codrului” sau „Galerie cu autoportret”. Apoi, tot de la învățătorul meu de matematică, am aflat de Paul Valery, Arthur Rimbaud, Paul Verlen, Rainer Maria Rilke ș.a., cărțile cărora, în grafie latină, camuflate bine în ziare, îmi erau încredințate „pentru o duminică”, ca să le citesc, pe furis. Deci, cartea și lectura vine în viața fiecărui om tot... prin oameni! Copilul care îl vede citind cărți pe bunicul sau pe tatăl său, va deveni și el prieten bun cu cartea și zăbava cetitului.

2. Fiecare om poartă în suflet o bibliotecă! Mai mare sau mai mică, dar bibliotecă totuși. Sute de volume stau bine aranjate pe polițele virtuale. Grație acestor cărți citite, ai re trăit zeci de vieți împreună cu personajele din paginile lor, ai călătorit imaginar în numeroase țări, pe care nu știi dacă le vei vizita vreodată în mod real. Odată cu aceste cărți citite, ai crescut și tu Om mare, ai învățat a desluși cele mai neașteptate nuanțe ale vieții și ale caracterului uman. Port și eu o asemenea bibliotecă în inima mea. La început, acumulam în ea cărțile în ordinea pe care mi-o oferea întâmplarea. Păcat să neg: realitatea a fost de așa natură încât multe cărți le-am citit, ca și mulți alți colegi de generație, în limba rusă. Nu-mi pare rău în cazul când e vorba de cărțile lui Dostoievski, Tolstoi, Turghenev, Gogol, Bulgakov, Șolohov sau Pasternak. Și nici atunci când fost-au scrise de Pușkin, Esenin, Țvetaeva, Maiakovski, Evtuşenco... Mai rău e că, tot în rusă, erau mai accesibili în bibliotecile noastre și i-am citit, în anii studenției, pe clasicii literaturii universale: Thomas Mann, Romain Rolland, Jorge Luis Borges, John Galsworthy, William Faulkner, Marcel Proust, Franz Kafka, Ernest Hemingway, Albert Camus, Virginia Woolf, Kurt Vonnegut... Apoi, aceiași autori, am început să-i citesc, pentru a doua oară, traduși în limba română, dar nu înainte de a-i citi pe clasicii și contemporanii noștri. Poeții dragi mie, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Caraion și Mircea Dinescu, stau pe polița din față. Apoi tot în față îi păstrez și pe Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eugen Barbu, Zaharia Stancu, Ion Druță, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Paul Goma... Să nu vă mire cumva, dar păstrez la loc de cinste și romanul „Prins” de Petru Popescu, ca și romanul „Drumul câinelui” de Ion Lăncrănjan. Dacă vă cad în mână, citiți-le neapărat! Vă veți convinge că, prin cunoașterea bună a literaturii române, veți reuși să asaltați mult mai ușor culmile literaturii universale. Căci așa cum nu poți însuși ușor o limbă străină, dacă nu-ți cunoști bine limba maternă, la fel nu poți înțelege pe deplin specificul literaturii altor popoare, dacă nu-ți cunoști valoarea originală a literaturii tale naționale.

ANTON, Ion. „...Fiecare om poartă în suflet o bibliotecă!...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 1 septembrie. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/09/01/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-15/> (Accesat 09.12.2021).

Eugenia BEJAN,
director general, Biblioteca Națională
pentru Copii „Ion Creangă”

1. Pentru mine lectura, mai ales a cărților de beletristică, este un refugiu, o evadare într-un fel, dar și mijlocul de a găsi răspunsuri la diverse întrebări existențiale și nu numai. În cărți caut ceea ce îmi lipsește uneori în viața reală: pace, libertate, curaj, prieteni, bucurii, împăcare cu sine, motivație etc. Din copilărie, cărțile m-au ajutat mult să înțeleg că sunt parte a unui univers și că lumea este foarte diversă.

2. Dintre cărțile pe care le-am citit în copilărie mi-a rămas pentru totdeauna în memorie și în suflet cartea „Pepi Cioraplung” de Astrid Lindgren, în traducerea lui Spiridon Vangheli. Cred că spiritul de libertate al personajului principal și imaginația debordantă a autoarei m-au făcut să mă atașez de această carte până în prezent.

Printre cărțile din lista mea de preferințe se regăsesc „Deșertul Tătarilor” de Dino Buzzati, „Ghepardul” de Giuseppe Tomasi Di Lampedusa, „Ciuleandra” de Liviu Rebreanu, „Valsul de adio” de Milan Kundera, „Singur în fața dragostei” de Aureliu Busuioc și alte titluri.

Mă atrag cărțile în care autorii explorează lumea interioară, cu părțile luminoase și mai puțin luminoase ale omului, dilemele sufletești ale personajelor. Stilul unic și construcția textului, chiar uneori și greu de descifrat, limbajul sunt elementele care fac cărțile unui autor memorabile pentru mine.

De obicei, dacă îmi place o carte a unui scriitor, am tendința de a căuta și citi toate cărțile scrise de autorul respectiv. Este bine sau nu, nu știu. Știu doar că și alți cititori procedează la fel.

BEJAN, Eugenia. „...În cărți caut ceea ce îmi lipsește uneori în viața reală: pace, libertate, curaj etc...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 25 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/25/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor/> (Accesat 09.12.2021).

Val BUTNARU,

analist politic, dramaturg, publicist și scriitor basarabean, fondatorul trustului media „Jurnal Trust Media”

Întrebarea formulată, pentru un interviu, de Biblioteca Națională — „Ce înseamnă cartea și lectura pentru dvs.?” — îl poate deruta pe orice scriitor care se consideră și un cititor versat.

Așadar, ce e cu deruta aceasta? Păi, pe de o parte, totul pare simplu: fiecare dintre noi având o experiență și o relație proprie, personală, cu cartea, ar fi în stare să răspundă la întrebarea formulată de BNRM într-o manieră sclipitoare și surprinzătoare; pe de alta, oamenii de litere, cei din generația mea, bunăoară, se vor vedea constrânși să se rezume, paradoxal, la un singur cuvânt — interdicție. Nu mă refer doar la interdicțiile de ordin ideologic, la persecuțiile propagandiștilor sovietici sau la cele ale kaghebiștilor de pe timpul studenției noastre.

În copilăria mea, identică cu multe altele, mi se interzicea să citesc, în orele rezervate temelor pentru acasă, altceva decât manualele disciplinelor prevăzute de orar. Tertipul meu — de a pune manualul respectiv deasupra cărții împrumutate de la bibliotecă — a fost descoperit destul de rapid de părinții mei, niște oameni simpli care credeau cu sfințenie în superioritatea și înfâietatea manualului. În felul acesta, eram nevoit să caut alte căi, ilegale, de lectură... Astfel, am ajuns la cititul nocturn, în pat, cu o lanternă pătrată în mâini și cu pătura trasă peste cap. Mi se părea că invenția îmi aparținea, iată de ce dezamăgirea a fost pe potrivă, aflând că aproape toți tinerii cititori clandestini trecuseră prin avatarul luminii orbitoare și a fricii de a nu fi descoperiți, ca și partizanii din spatele frontului, aflați în misiune.

Am înțeles că relația mea cu cartea va deveni cât se poate de traică și intimă — mai intimă decât cea de familie, de exemplu — atunci când, în condițiile descrise mai sus, am citit *Martin Eden* de Jack

London. Eram în clasa a noua sau a zecea. Tot atunci am înțeles că un roman, pe lângă plăcerea estetică, îți poate provoca și suplicii sufletești, la limita durerii fizice.

La o lecție de fizică, materie care nu mă interesa în niciun fel, citeam pe sub pupitrul mesei *Trei într-o barcă* de Jerome K. Jerome. Eram absorbit de lectură într-o măsură atât de mare, încât nici n-am observat când profesorul s-a apropiat de mine și m-a întrebat ce citec. Nu-l auzeam. Mai mult – chicoteam în surdină, savurând umorul englezesc pe care-l descopeream, pagină cu pagină. Profesorul mi-a sechestrat cartea, anunțându-mă că mi-o va restitui la sfârșitul orei. Ajunsesem abia pe la jumătatea romanului și așteptam cu înfrigurare clipa reluării lecturii, dar profesorul, invocând un pretext oarecare, nu mi-a înapoiat cartea. Am umblat după el mai mult de o lună, rugându-l să-mi restituie *Trei într-o barcă*. Ardeam de nerăbdare să aflu ce s-au încheiat peripețiile celor trei navigatori. Fizicianul, însă, m-a anunțat într-un sfârșit că a pierdut cartea. Ambii știam că minte, atâta doar că numai unul dintre noi suferea cumplit: și din cauza ticăloșiei umane, dar și din cauza intervenției brutale în relația cu o carte rămasă necitită. Dacă pe atunci aș fi auzit de termenul *coitus interruptus*, probabil că anume astfel aș fi definit fapta fizicianului pe care, iată, spre deosebire de atâția alți profesori, nu-l pot uita până-n ziua de azi.

Când ajungi să suferi din cauza unei cărți pierdute sau, mai exact, a unei lecturi întrerupte, să știi că e grav. E începutul unei boli minunate pe care n-o va trata niciun medic și niciun profet.

Cândva împărtășeam opinia că literatura n-a schimbat omenirea în ultimii două mii de ani, dar, în schimb, a reușit, fie și sporadic, să-i pună pe oameni pe gânduri în foarte dese cazuri. Acum devin tot mai convins că ficțiunea, înghițită în proporții mari și în porții de bună calitate, poate modifica structura sufletească a individului. Acest lucru nu poate fi observat cu ochiul liber, nu poate fi argumentat cu probe științifice, dar va trebui să mă credeți pe cuvânt. Eu, care în tinerețe nu eram un cititor exemplar, pot afirma acum că am fost folosit pe post de cobai într-un experiment literar ad-hoc, asumat benevol, și reprezint un rezultat destul de reușit în această privință.

Întotdeauna când discuția glisează pe subiectul lecturii, vine, fatalmente, vorba de cărțile preferate și întotdeauna mă simt strivit, năucit,

poate, de dificultatea alegerii unor titluri sau autori în detrimentul altora. De fiecare dată încerc să nu comit fapte și gesturi ireverențioase la adresa unor zei ai literaturii universale și de fiecare dată greșesc, o iau pe arătură, ca să fac uz de un limbaj academic.

Atitudinea mea față de cărțile preferate se bazează, probabil, pe biografia mea literară care se împarte oarecum în două jumătăți. În prima parte a vieții am fost dramaturg. Cum am ajuns în asemenea hal? Student fiind, am câștigat un pariu – o ladă de bere – citind într-o vacanță de vară o sută de piese de teatru. Doar un sinucigaș ar accepta o miză atât de riscantă. Ei bine, am făcut-o, și anume astfel se explică faptul că am devenit dramaturg. Evident că în acea perioadă am înghițit mormane de piese de teatru, iată de ce aș putea numi unii autori care mi-au marcat scrisul și perspectiva asupra literaturii.

În primul rând, e vorba de Pirandello, cel care a îmbinat experimentul teatral cu poezia, spărgând tipare și pereți. Apoi, au fost Cehov și Ibsen, aceste două, să zic așa, femei, deghizate în bărbați. Ei au pătruns uimitor de exact în tenebrele sufletului feminin, dezvăluindu-ne secretele apariției nevrozelor.

În afară de unele comedii, Shakespeare nu mi-a plăcut niciodată. Nici Brecht. Mi s-a părut un crispat și un constipat. Și nu doar din cauza ideologiei pe care o servea cu fidelitate.

Cochetăriile cu dramaturgia americană s-au terminat repede. După fascinația în urma lecturii textelor lui Eugene O'Neill sau Arthur Miller, am ajuns și la contemporani, apropiindu-mă într-o anumită perioadă de Sam Shapard, tradus de sovietici destul de mult. În una din discuțiile cu regizorul Kenneth Kampball, am pomenit acest nume și am fost contrazis energic în sensul că Shapard este un fel de Gorki, adept al unui realism socialist american. „*David Mamet! O dramaturgie nouă, experimentală! Iată ce trebuie să citești!*” exclama cu entuziasm Kenneth. Am citit. Nu mi-a plăcut. Acum aflu că Mamet scrie scenarii și regizează seriale la Hollywood. Normal, omul a ajuns la vârsta despărțirilor de experimentele și iluziile juvenile. (Dar ca să nu câncotesc în van, ar trebui să recunosc faptul că serialele sunt bune. Atât cât poate fi bun un serial.)

Alegerea unui roman preferat e o chestiune și mai dificilă. Abundența titlurilor apărute anual în lume te copleșește. Nu există

nicio posibilitate să parcurgi cu privirea lista întregă a cărților tipărite, nicidecum să le citești. Un reper de orientare ar trebui să rămână premiile internaționale, dar când descoperi valori mai mult decât îndoielnice lăudate și premiate, înțelegi că ai fost lipsit de ultimul sprijin.

Deseori mă gândesc ce anume i-a cucerit în 1926 pe jurații Nobel când au acordat prestigiosul premiu italienei Crazia Deledda pentru romanele ei, multe la număr, dar inexistente ca literatură. Sau cum s-a întâmplat ca încă un laureat Nobel, Dario Fo, să scrie un roman ca *Fiica papei*, demn de pana unui începător? De un alt *nobiliar*, Patrick Modiano, prefer să tac, eclipsat fiind de un cor serios al nedumeriților.

Bine, gata cu bombăneala, să spun și ce-mi place, ce cărți prefer să le păstrez pe noptieră pentru a reveni la ele cu o proximă ocazie. Probabil că l-aș numi în primul rând pe Dino Buzzati cu *Deșertul tătarilor*, dar și pe J.M Coetzee cu *Așteptându-i pe barbari*, un fel de replică la *Deșertul tătarilor*, dar și la poemul omonim al lui Kavafis. Cred că Pascal Bruckner este un scriitor important al acestor timpuri. Ca și Michel Houellebecq. Doar că relația mea cu el nu e chiar simplă. Mi-a plăcut, bunăoară, *Harta și teritoriul*, dar n-am acceptat categoric *Particule elementare*. Deh, subiectivism curat și vorba aia, despre gusturile care nu se discută! La fel am pățit-o și cu Kazuo Ishiguro, admirându-i *Un artist al lumii trecătoare*, ba chiar și romanul de debut *Amintirea palidă a munților*, ca să nu pomenesc de *Rămășițele zilei*. Cu *Urișul îngropat* însă relațiile s-au dovedit a fi mai încordate și mai întortocheate.

Ar mai fi de adăugat câteva nume: Alessandro Barico, Julian Barnes, Carlos Ruiz Zafon, Jack Kerouac, Philip Roth...

...Iar deasupra tuturor tronează Llosa.

BUTNARU, Val. Despre cărțile preferate // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 18 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/18/val-botnaru-despre-cartile-pref-erate/> (Accesat 09.12.2021).

Vasile BOTNARU,
jurnalist și pictor

Primo: Cui ar fi adresate aceste considerațiuni? La fel cum nu are nicio noimă să îi explici unei persoane care nu a trăit (încă) sentimentul iubirii „ce înseamnă să fi îndrăgostit?”, nu văd cum i-aș putea explica cuiva care nu este dependent de „farmecul lecturii” ce înseamnă plăcerea (desfătarea, delectarea, vraja, deliciul...) cititului. Iar persoanelor îndrăgostite de carte de ce le-aș pune oglinda în față? Lor trebuie să le dai cărți. Mormane de cărți. Dar nu m-aș încumeta niciodată să le aleg. E treaba devoratorilor profesioniști Emilian Galaicu Păun, Vladimir Beșleagă, Lidia Kulikovski, Gheorghe Erizanu, Mircea V. Ciobanu, Maria Șleahtițchi, Eugen Lungu, Iulian Ciocan, Vlad Pohilă, Alexe Rău și încă mulți alții. Asta dacă ar fi să rămânem doar în foisorul de la Chișinău. Secundo: Totuși, ca să nu mă eschivez, voi spune că cititul este forma cea mai plăcută de igienizare a minții, dar și a sufletului, carele, minte și suflet, au proprietatea de a se atrofia, dacă le lași să vegeteze ca pe un cactus.

Aș vorbi mai curând despre cărțile care m-au impresionat. Parte din(tre) ele continuă să fie suportul material pentru cele mai puternice amintiri din copilărie, adolescență, studenție, maturitate romantică, maturitate pragmatică etc. Cum ar fi, bunăoară *Omul invizibil* de „h. g. wells” (anume astfel era trecut autorul pe coperta cărții scoase la „editura tineretului”, reprezentând un tip bandajat pe față cu pălăria înfundată peste ochelarii sinistri). Acest volum din biblioteca „românească” a tatălui meu, Ion Botnaru, învățător de limba „moldovenească” din satul Ciniseuți, era ca un magnet. Îi sesizam prezența pe raft chiar și în bezna nopților de toamnă. Doar Tom Sawyer sau protagoni-

nistii *Călărețului fără cap* îi puteau face concurență. A urmat apoi *Iama* lui Kuprin, *Anna Karenina*, firește, Salinger (desenând cu creta colorată pe pânza azurie a cerului), frații Strugatzki, Bunin, Șukșin, Folkner, Iuri Trifonov, Andrei Platonov, Servantes, Leonid Andreev, Chesterton, Dickens, Iris Murdoch...ș.a, toți/toate contribuind la un fel constipație mentală cauzată, întâi de toate, de diferența dintre ce vedeam și ce citeam. De sub molozul cortinei de fier doborâte pe când mai credeam în șansele omenirii au apărut Kundera, Sűskind, Dovlatov. Din avalanșa românească am fost copleșit de *Pupa rusa* și *Aripile* lui Cărtărescu. Continuă să îmi dea emoții extrateritorialii Beigbeder, Ulitzkaya, Ph. Roth, Prilepin... Trebuie să recunosc, e un lucru aproape imposibil să alcătuești un panopticum complet, deci nu mi-am propus nici măcar să încerc, dar mă consolează gândul că în acest pomelnic nu există divizarea în compartimentele „morți” și „vii”, pentru că autorii cărților dragi nu conțin niciodată să ne fie tovarăși de drum.

Notă. Trebuie să recunoaștem că nu este ușor să răspunzi la întrebările rubricii în doar câteva fraze. Domnul Botnaru a însoțit răspunsurile cu următorul mesaj: „Draga Doamnă Osoianu, cum am și bănu-it, este un calvar acest exercițiu de rememorare pe care mi l-ați propus. Cu cât te înmlăștinezi mai tare în reconstituiri, cu atât mai greu te miști spre un rezultat rezonabil. Deci am renunțat la cizelarea „compunerii mele” din aceasta stare și o livrez în forma brută la care am ajuns – dacă mă apuc să o cizelez mă tem că am să renunț în general și atunci chiar o să mă considerați, pe bună dreptate, un om neresios”. E oră prea târzie pentru o luptă cu niște diacritice. Și ce contează? Rămânem datori. Dar în schimb cineva ar putea bifa careva din cărțile amintite la „remember”, chiar în această seară. Și atunci putem raporta împreună cu domnul Botnaru „scop atins”. Respect și gânduri bune!

BOTNARU, Vasile. Cartea // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2014. – 28 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2014/08/28/carte-si-lectura-in-viata-personalitatilor-5/> (Accesat 09.12.2021).

Acad. Mihai CIMPOI,
om de cultură apreciat, academician
român, critic și istoric literar, emi-
nescolog, redactor literar și eseist

1. Cartea și lectura pentru mine înseamnă Totul. Nu-mi pot imagina existența mea umană – aici și acum – fără această nevoie destinală de a citi și a medita în marginea cărților. A citi e totuna cu a exista efectiv. Cartea rămâne constant o prietenă în condițiile în care prietenii te părăsesc sau chiar te trădează. Este întruchiparea fidelității și încrederii pe care se construiește raportul Eu/Celălalt despre care se discută atât de mult – la nivel filosofic, cultural-sociologic – în contextul frământat al postmodernității noastre puse sub semnul relativismului și perspectivismului nietzschean.

2. Cartea (cu majusculă) a lui Eminescu, cărțile mari ale lumii sem-nate de Homer (care în grecește înseamnă orb) sau de vizionarii de mai încoace Dante, Shakespeare, Goethe, de Cervantes și toți clasicii-clasici și romanticii-romantici, în frunte cu Novalis, de revoluționarii Baudelaire și Rimbaud, din categoria cărora nu ar trebui să lipsească Argezi, Barbu și Blaga ai noștri sau tradiționaliștii Rebreanu, Preda, Pavel Dan, Breban, Neagu. Bineînțeles că din sufletul și inima mea nu lipsesc cărțile marilor critici: De Sanctis, Călinescu, Belinski (cel din tinerețe), Sainte-Beuve, Lanson până la Barthes și Simion.

CIMPOI, Mihai. „Cartea și lectura pentru mine înseamnă Totul...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2014. – 28 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2014/08/28/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-6/> (Accesat 09.12.2021).

Mircea V. CIOBANU,
scriitor, critic literar,
editor de carte

1. Am mai povestit despre asta: când aveam 6 ani și încă „nu mergeam la școală”, fratele meu mai mare m-a dus la biblioteca din sat, să-mi facă abonament. Bibliotecara m-a pus mai întâi să citesc, apoi mi-a dat o carte (era *Buftea* lui Vladimir Beșleagă) și mi-a spus că, după ce o citesc, să aduc cartea înapoi. Am adus-o chiar a doua zi (nu știam că pot s-o țin mai mult). M-a întrebat dacă am citit-o și mi-a zis să-i povestesc despre ce este cartea. În felul acesta, am devenit unul dintre primii comentatori ai operei lui Vladimir Beșleagă (era prin 1962). Și am înțeles că nu ai dreptul să citești o carte, dacă mai apoi nu vei putea să vorbești despre ea.

De câțva timp chiar asta fac: citesc cărți și le vorbesc altora despre ele. Mai întâi bibliotecarilor, apoi prietenilor, apoi elevilor și studenților, iar apoi scriind despre ele pentru toți cei interesați. Nu este o meserie în sensul clasic al cuvântului (meseria mea de astăzi e să fac cărțile altora). Dar este o ocupație predilectă și, mai ales, una neimpusă de cineva. Nicio întâmplare din viață nu se compară, pentru mine, cu aventura lecturilor, cu lumea cărților. Cartea, în acest sens, nu e doar o meserie pentru mine, nu e doar o vocație sau un hobby. E un mod de viață. De existență. Iată de ce fraza lui Mallarme: „Lumea există ca să ajungă într-o carte” nu are nevoie de explicații pentru mine. Lumea „reală-materială”, după mine, e doar materie primă. Cartea e esența acestei lumi. Scopul ei final.

Pot să vorbesc despre aventurile din cărți care m-au captivat, dar pot să vorbesc și despre aventurile lecturilor mele. Adesea fiind fructul oprit, cartea avea puterea de fascinație comparabilă cu a celei mai frumoase și inaccesibile femei. Descoperisem în podul casei părin-

tești mai multe cărți și un timp le devoram pur și simplu, în secret: taică-meu insista să citesc doar ceea ce mi se cerea la școală. Bine, cu manualele, povestea era simplă: primeam cărțile pentru anul școlar la începutul lui august și până la 1 septembrie le citeam pe toate. În felul acesta, un an de zile mă plictiseam. Și citeam alte cărți. Pe cele din pod, de exemplu. Devoram, cum spuneam, cele mai diverse cărți: de la manuale de fizică și geografie ale fraților mei mai mari, până la nuvelele lui Conan Doyle (acolo l-am cunoscut pe Sherlock Holms) sau romanele lui Jules Verne, Mark Twain, Șolohov sau Ion Creangă, fără discernământ.

În armată, am devastat (am prădat!), împreună cu camarazii, o bibliotecă de pe o navă militară (o cazarmă plutitoare), care stătea închisă de ani de zile. La universitate, fugeam de la lecțiile care – sincer – mă plictiseau și stăteam zile întregi în biblioteca universității (bine, mai fugeam și în alte localuri, dar nu despre asta vorbim aici). O bună parte dintre cărțile interzise (oficial sau tacit) le-am împrumutat și citit pe ascuns. Nu mai amintesc de faptul că toată biblioteca proprie de carte românească fiecare dintre noi și-a completat-o cu cărți procurate la Odesa, Cernăuți, Kiev, Moscova (nu și la Chișinău). Cu atâtea interdicții... cum să nu fi fost cartea o fascinație și un obiect râvnit?

2. Nu mă pot plasa pe o undă sentimentală, pe care mi-o impune întrebarea, de aceea am să vă numesc niște autori și cărți care, pentru mine, constituie literatura de plăcere. Iar testul, în acest sens, e simplu: cărțile care într-un anume sens m-au format, dar și cărțile sau autorii la care îmi place să revin, să-i recitesc, să-i re-răsfoiesc, să revin la anumite pasaje. Acestea sunt volumele copilăriei: Jules Verne (*Insula misterioasă*, în primul rând), Conan Doyle, basmele din ciclul celor *O mie și una de nopți*, poveștile și *Amintirile* lui Ion Creangă. Ar urma cele care, la timpul lor, erau semiinterzise și cvasinecunoscute în URSS: Kafka, Ionesco, Camus, Orwell, Vonnegut, Bradbury. Apoi descoperirea literaturii române: Caragiale (Ion Luca, dar și Mateiu), Rebreanu, Camil Petrescu, Sadoveanu, Minulescu, Topârceanu, Arghezi, Barbu, Blaga, Bacovia. Pe lista celor la care revin sunt și marii ruși: Gogol, Cehov, Dostoievski, Tolstoi, apoi rușii mai noi: Pasternak, Venedikt și Viktor Erofeev, Petrușevskaia, Tolstaia, Ulițkaia, Pelevin. În fine, gurmanzii literari: Umberto Eco, Borges, Marquez, Buzzati, iar alături

de ei, revin permanent (nu în memorie, ci cu cartea deschisă pentru relecturi de plăcere) Rabelais, Cervantes, Boccaccio.

Îi recitesc cu plăcere pe mulți dintre criticii și teoreticienii (care scriu mai interesant și mai captivant decât mulți ficționari) literaturii, pe mulți dintre colegii de generație, scriitori români care fac o literatură... „din orice parte a Daciei doar să fie bună”.

CIOBANU, Mircea V. „Despre carte și lectură” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 30 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/30/mircea-v-ciobanu-despre-carte-si-lectura/> (Accesat 09.12.2021).

Vitalie CIOBANU,
scriitor, eseist,
critic literar și publicist

„Puneți mâna pe carte, domnilor!” Într-un interviu pentru „Adevărul”, scriitorul și publicistul Vitalie Ciobanu lansează o invitație la lectură, lăsându-ne să pătrundem în lumea cărților care l-au format ca scriitor și ca intelectual.

Vrăjit de literele românești încă din copilăria sovietică, devorează carte după carte. Parcurge câteva în același timp. Apar noi și noi titluri și este intrigat de toate. Crede cu tărie: cineva care nu citește nu știe nici să gândească, nici să vorbească, nici să scrie. Privește cu invidie albă la tinerii de azi, care au lumea la picioare, dar toacă frunze la câini. Nu trece o zi fără să aștearnă câteva rânduri pe hârtie, mai bine zis pe monitor. Are laptop și lucrează oriunde îl prinde muza. „Unii trag din orice poziție, eu scriu din orice poziție”, glumește. Am putea discuta ore în șir, despre orice. Azi vorbim cu Vitalie Ciobanu-scriitorul.

„Adevărul”: Ce conținea biblioteca ta de copil?

Vitalie Ciobanu: Trebuie să spun că am avut marele noroc al unei biblioteci adunate de tatăl meu, profesor de limba și literatura română, în anii '60-'70, când în RSS Moldovenească încă se mai vindeau cărți românești. Am profitat din plin, însă până la o anumită vârstă nu aveam acces la grafia latină și eram tare frământat și nemulțumit. Una dintre cărțile care mă atrăgeau într-un mod fabulos era *O mie și una de nopți*, un volum cu coperti frumos ornamentate, în stilul vechilor incunabule. Era atât de fascinantă punerea asta în pagină încât sufeream groaznic că nu pot să pricep ce scrie acolo. Într-o sâmbătă după-amiaza, îmi amintesc bine, era un soare pal care cădea pe geam, l-am săcâit pe tata: „Te rog să mă înveți aceste litere”. El: „Bine, măi băiete, dacă ești așa de încăpățânat...”. Și încet-încet am început să deslușesc, să leg între

ele silabele și apoi să devorez cărțile alea pe rând. Ce conțineau? Basme, basme românești, dar și ale altor popoare. La vârsta adolescenței au venit cărțile de aventuri, picarești – cowboy, pirați, piei roșii, căutători de comori, exploratori în California și Alaska. Jules Verne, Jack London, Fenimore Cooper, Mayne Reid. Mă atrăgeau romanele istorice: Alexandre Dumas, Walter Scott, Henryk Sienkiewicz... Tata avea și o colecție de cei mai importanți cronicari români: Miron Costin, Grigore Ureche, Ion Neculce, cărți tot așa: frumos încondeiate. Le-am citit, le-am descifrat. Pe urmă, Mihail Sadoveanu sau B. P. Hasdeu cu monografia sa despre Ioan Vodă cel Cumplit... Și ce făceam? La lecțiile de istorie a Moldovei, când eram întreat, ardeam de nerăbdare să-mi etalez lecturile. Colegii mei se uitau la mine oarecum contrariați: „Adică ce vrei să demonstrezi?” Am profitat din plin de biblioteca părinților, eu și fratele meu, Vlad, care s-a îndrăgostit de teatru.

„Adevărul”: Dar când ai început să scrii? Erai tot la școală?

Vitalie Ciobanu: *Sfârșitul Rechinului Negru* a fost primul roman pe care l-am scris. Eram în clasa a șaptea, în vacanța de iarnă, și nu-mi găseam locul. Era în mine o tângă, o nostalgie după o altă lume, după un univers pe care să-l populez cu personaje pitorești. Și la un moment dat n-am mai rezistat. Am luat un caiet de 40 de foi, am început să înșir și așa am dat gata vreo patru caiete.

„Adevărul”: Spune-ne despre ce era. Titlul este intrigant.

Vitalie Ciobanu: Acțiunea se petrece în statul Texas. Este vorba de o familie de la un rancho, care intră într-un conflict cu o organizație criminală numită *Rechinul Negru*. Pirații încercau să transporte armament pentru niște rebeli din Caraibe, iar acești cowboy de joacă până la urmă complotul. Cel mai tânăr dintre ei, Jim, se infiltrează pe nava piraților, o sabotează din interior și, când ajung pe insule, îi predă autorităților.

„Adevărul”: Și ce s-a întâmplat cu această carte? A fost publicată?

Vitalie Ciobanu: Am publicat câteva fragmente în presa culturală din Chișinău. Eram în școală și îmi era așa o jenă de colegi... Un băiat de 15-16 ani în loc să bată mingea pe tolocă ori să rupă discotecile are această ciudățenie: să stea închis, să scrie, să-și imagineze ceva. E sentimentul incomod pe care îl poate trăi un adolescent care oarecum a putut să se individualizeze. Rudimentele acestei mentalități – că toți

trebuie să fim la fel, să nu ieșim din rând – le mai avem și astăzi în societatea noastră. Oamenii care încearcă să facă ceva cu propriile puteri, în mod onest, prin energia și talentul lor, sunt priviți cel puțin cu suspiciune. Hoții, în schimb, se bucură de toată admirația.

„Adevărul”: Dar ce lecturi te-au format ca scriitor, deja la maturitate?

Vitalie Ciobanu: Faza maturizării culturale și literare s-a întâmplat deja aici, la universitate, prin cărțile pe care le-am citit, de literatură română și universală traduse în română (mai toate interzise). Prima carte care pur și simplu m-a frapat prin noutatea scriiturii și densitatea ideilor a fost un volum de André Malraux, *Oglinda de la hotarul ceții Lazăr*, o scriitură de tip modernist, cu o puternică tentă existențialistă. A urmat „întâlnirea” cu Franz Kafka. Atmosfera romanelor lui s-a combinat cu ceea ce trăiam noi pe atunci aici, în RSSM, starea asta de obscură persecuție, apăsare, cu securiști strecurați în orice grupă studentască... Mi s-a părut un scriitor de-a dreptul emblematic pentru viața noastră în totalitarismul sovietic. Pe urmă au venit romancierii: William Faulkner, Marcel Proust, James Joyce, Robert Musil, Luis-Ferdinand Céline... Erau cărțile care circulau underground la noi, la universitate. Făceam deseori escapade în librăriile din rețeaua „Drujba”, în care se vindeau cărți din „țările frățești”, mergeam la Odesa, la Cernăuți, la Kiev, chiar și la Moscova, de unde veneam cu valize burdușite de cărți românești. Aveam și la Chișinău o librărie „Drujba”, dar la secțiunea „România” pe câteva rafturi erau doar cărți de medicină. Ce uman și ce sadic, nu?

„Adevărul”: Ce autori români ți-au servit drept repere?

Vitalie Ciobanu: O carte care m-a fascinat a fost *Minima moralia* de Andrei Pleșu, o carte de eseuri la care pur și simplu făceam școală. Studiam cum își alcătuieste frazele, vocabularul, întorsăturile stilistice, dicțiunea ideilor. Apoi, romanele lui Marin Preda și Augustin Buzura. Un alt autor foarte important, poet și prozator, a fost Mircea Ciobanu. Din păcate, acest scriitor nu mai este în viață. A fost redactor la Editura Cartea Românească și a „moșit”/a lansat mulți scriitori români contemporani. Am avut norocul să-l cunosc personal, ca și pe Andrei Pleșu, după '90. Pe urmă, marii mentori ai mei de la Radio Europa Liberă – Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Gelu Ionescu, Emil

Georgescu, pe care îi ascultam cu nesaț în anii de universitate. Cu Monica Lovinescu am avut după aceea o corespondență, ea îmi urmărea textele din „Contrafort” și din Revista „22”, pe care le-am grupat ulterior în volumul *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*. Îi plăcea să spună că ne întâlnim perfect în opinii și preferințe.

Am citit *Anatomia unui faliment geopolitic...*, să știi.

Vitalie Ciobanu: Mă bucur că ai sacrificat din timpul tău prețios. Cred că noi, autorii, avem o responsabilitate în fața publicului. Nu înseamnă să-i servim docil gusturile și comoditățile, dar să ne gândim că nu scriem pentru sertar. Asta a fost valabil în anii comunismului dur, când nu aveam nicio șansă să publicăm. Acum, har Domnului!, uite câte posibilități, numai să ai ce scrie și ce spune. De asta trebuie să ne gândim și la public. Să nu abdicăm de la discursul nostru, de la convingerile noastre, de la viziunea noastră asupra lumii, dar în același timp să nu uităm că suntem într-un dialog cu celălalt. Pentru că vrem să fim auziți: feedback-ul publicului îți încarcă bateriile, te motivează să scrii. Ai nevoie de o vorbă bună, de o încurajare, de aceea ecurile în presa literară la cărțile pe care le publică un scriitor sunt foarte importante. Chiar și critică să fie. Ceea ce nu accept este atacul la persoană, discursul suburban pe care îl mai întâlnești, atunci când respectivul cronicar glisează din zona argumentelor axate pe text spre imunde reglări de conturi, cum vezi și pe forumuri, unde înfloresc injuriile proliferate sub protecția anonimatului.

Și mai este o teză la care țin. Cred că este absurd să controlezi receptarea scrierilor tale. Trebuie să lași cartea să-și facă lucrarea asupra conștiințelor. Publicând-o, ai tăiat cordonul ombilical. Cartea își urmează un destin independent și la un moment dat poate că te va contrazice, poate că tu n-o să mai vrei să te regăsești în ea sau, din contră, ea îi va da o „replică” peste timp celui care vei fi atunci. Ce ai avut de spus ai spus în carte, mai departe las-o, domnule! Dă-i pace copilului să-și croiască un drum în viață.

„Adevărul”: Rămânând în lumea literară de la noi, dacă ar fi să publicăm 101 cărți semnate de autori basarabeni pe care trebuie să le citești într-o viață, ce nume ne-ai recomanda să includem în colecție?

Vitalie Ciobanu: Onest ar fi să între cam din toate generațiile, autori valoroși, indiferent de vârstă: Vasile Vasilache, Serafim Saka, Aureliu Busuioc – scriitorii care nu mai sunt printre noi, apoi Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Vasile Romanciuc, Eugen Lungu, Andrei Țurcanu, Teo Chiriac, Nicolae Rusu, Val Butnaru, Nicolae Negru, Marcela Benea, Lucreția Bârlădeanu. Și generația „Contrafort”: Vasile Gârneț, Emilian Galaicu-Păun, Grigore Chiper, Nicolae Leahu, Mircea V. Ciobanu, Maria Șleahțișchi, Constantin Cheianu, Călina Trifan, Nicolae Popa, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Liliana Armașu, Anatol Moraru, Mihaela Perciun, Nicolae Spătaru, Gheorghe Erizanu; mai tineri: Tamara Cărăuș, Andrei Ungureanu, Iulian Ciocan, Marcel Gherman, Lucia Țurcanu, Adrian Ciubotaru...

Lista mea poate părea extrem de generoasă, dar numai citindu-i pe acești autori, veți putea face o selecție mai severă.

„Adevărul”: Am desprins din ultimul număr al revistei „Contrafort” o revoltă a intelectualilor de la noi față de statutul marginal al culturii basarabene în România. Unde vezi tu locul literaturii basarabene în contextul mare al literaturii române?

Vitalie Ciobanu: E un loc volatil, un subiect în dispută. Pentru noi, cei de la „Contrafort”, a fost o preocupare mai mulți ani să definim creația autorilor basarabeni. Programul nostru a cuprins două paliere: spiritul critic și sincronizarea cu literatura română contemporană. Ne gândeam, în primul rând, la optzeciști, congenerii noștri din România, deși ca vârstă ei sunt cu aproximativ zece ani mai mari ca noi. Ne-am gândit așa: ne sincronizăm ca model estetic, ca model conceptual, ca limbaj...

„Adevărul”: Și am început să ne sincronizăm?

Vitalie Ciobanu: În mod sigur, da. Cei mai buni, cei mai valoroși autori ai noștri sunt perfect compatibili cu ceea ce se publică peste Prut. Publică la revistele culturale românești, apar și la edituri de prestigiu, sunt premiați.

„Adevărul”: Tu ești un exemplu...

Vitalie Ciobanu: Am publicat și eu la Polirom, la Editura Fundației Culturale Române, am avut șansa să iau premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru volumul *Frica de diferență*. Vasile Gârneț l-a luat pentru *Câmpia Borges*, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Nicolae Popa, Mihai Cimpoi, Vasile Ernu au obținut și ei premii ale UR. Sun-

tem câțiva autori care pot să spun că am intrat în high life-ul literar românesc, însă n-am scăpat de sentimentul de frustrare și de marginalizare. Oricât s-ar strădui o revistă bravă, cum e considerată de mulți „Contrafort”, să arunce punți, să creeze vase comunicante, rămânem două spații distincte din punct de vedere politic și economic. Cultural se mai face ceva, dar puțin. Este și prejudecata asta de provincie periferică, sub influență rusă. Și, din păcate, realitatea o confirmă.

Cred că la nivel individual se pot sparge aceste prejudecăți prin talentul unor autori, prin șansa de a publica și în Occident. Dar și prin efortul de a promova literatura noastră peste hotare, cum am făcut noi, PEN Clubul basarabean, editând în 2010 o antologie de literatură română din Republica Moldova în limbile germană, engleză și franceză, intitulată *Arhipelag*. Suntem într-o perioadă a libertății de exprimare, democratică, și chiar dacă nu ne-am reunit cu Țara, oricum ca indivizi nu ne putem plânge că nu suntem observați. E sigur însă că avem un handicap, un handicap obiectiv.

„Adevărul”: Vom reuși vreodată să-l depășim?

Vitalie Ciobanu: Sper că da. Important e să menținem trendul cel bun și să facem mai multe lucruri. De pildă, participarea la Târgul Gaudeamus de la București, din păcate prost gestionată de Ministerul Culturii din Republica Moldova. Există o mare inerție. Mai degrabă prin structuri dinamice, cum este Institutul Cultural Român, care a făcut foarte multe în acești ani pentru a susține noua literatură din Moldova, am putut să apărem cu revista, noi și alte cinci-șase publicații. În felul acesta am servit un alt chip al culturii române de aici, unul non-autarhic și europeanist, care nu are probleme să discute pe orice temă și mai ales într-un limbaj comprehensiv pentru publicul de peste Prut pentru partenerii din Europa.

Istoria a dat de toți pereții cu noi, basarabenii, dar o suferință care nu alimentează o literatură rămâne un capital mort, dacă nu este exprimată într-un limbaj accesibil și modern. Eu cred că aici este obstacolul cu care avem încă de luptat. Mulți autori ai noștri plătesc tribut unei culturi precare, unei instruirii extrem de subțiri.

„Adevărul”: Deci, puneți mâna pe carte, domnilor! Citiți, munciți și atunci poate veți avea și ceva de spus. Într-o țară în care se citește atât de puțin reușiți, totuși, să scoateți deja de 18 ani o revistă de literatură.

Vitalie Ciobanu: Revista „Contrafort” a apărut în octombrie 1994, când pentru mine și colegul meu Vasile Gârneț lucrurile se apropiau de un anume prag. Noi eram redactori la Editura Hyperion, pe atunci cea mai importantă instituție de acest fel în Moldova, dar o structură de tip sovietic, cu state umflate. Aveam, bunăoară, vreo 15 dactilografe, care băteau la mașină și alergau cu foile dintr-o parte în alta, o imagine kafkiană – birourile din *Procesul*. Editura se menținea prin subvențiile de stat și așa-zisele cărți de tiraj în limba rusă, pentru cititorul de masă, care se vindeau cu 5-10 ruble bucata, un preț exorbitant pe atunci, și erau exportate în marea URSS.

S-a prăbușit URSS, au căzut aceste fonduri și a fost un moment de mare degringoladă pentru editură. Noi simțeam că veacul nostru acolo s-a încheiat și voiam să începem un proiect al nostru. Anii de editură însă m-au ajutat în ce privește ascuțirea unui condei. Scriam avize, recenzii interne la manuscrisele pe care le redactam, semnam bun de tipar și mi-am făcut o anumită abilitate de a comenta cărțile și fenomenul cultural în general, și asta m-a ajutat mai târziu când am început să edităm „Contrafort”-ul.

„Adevărul”: Cum a fost primită revista?

Vitalie Ciobanu: Revista „Contrafort” a apărut grație sprijinului Fundației Culturale Române (ulterior ICR), conduse pe atunci de Augustin Buzura, cunoscutul prozator. El ne-a oferit o șansă. Eram niște anonimi pentru el, deși apucasem să publicăm fiecare câte o carte-două. Am prezentat proiectul, ne-a dat OK-ul, am scos primul număr, cei de la FCR au fost entuziasmați și au spus: „Continuăm!”

A fost un moment de senzație, pentru că alții făceau legea în domeniul publicisticii literare și când am apărut noi, foști editori, am fost priviți cu mult scepticism: „Vor da chix după două-trei numere!” Iată că nu am dat chix. Revista s-a impus ca un reper al noii direcții culturale, pro-europene, sincroniste, ca vehicul al spiritului critic. În ce privește rentabilitatea economică, orice publicație literară de la noi este într-o mare suferință întrucât e vorba de calitatea pieței, de slaba instruire a publicului.

„Adevărul”: Ați fost vreodată susținuți de autoritățile de la Chișinău?

Vitalie Ciobanu: Niciodată. Din contra, am fost priviți ca niște spărgători de statui, ca niște indivizi care au un program subversiv. Am înaintat proiecte la Ministerul Culturii. Ultimul a fost unul făcut împreună cu revista „Sud-Est Cultural” al Valentinei Tăzlaşuanu, prin care solicitam ministerului condus de Boris Focșa să finanțeze un anumit număr de abonamente la publicațiile noastre pentru bibliotecile publice. Ar fi fost un balon de oxigen pentru noi la început de an acești bani. Nu, am fost refuzați pe motivul că Ministerul Culturii nu finanțează proiecte înaintate de SRL-uri, de structuri private. Am încercat să le explicăm că SRL este și Petrom Moldova, dar nu e același lucru. Prin Legea presei adoptată în 1995 toate ziarele și revistele din Republica Moldova au fost obligate să treacă la statutul juridic de SRL. Dar a fost imposibil să convingem pe cineva.

La nivelul autorităților nu se face nimic. Ce vreți dacă în continuare nu știm ce limbă vorbim. Româna este sabotată – în cinematografe, în publicitate, în lumea afacerilor. Este vorbită într-un hal fără de hal. Te uiți la televizor și vezi politicieni care pur și simplu își bat joc de limba română. Nu le pasă cum se exprimă, apar și moldovenisme, și rusisme. Mă miră că tinerii, după atâția ani de independență, continuă să se bălăcească în această promiscuitate lingvistică. Proliferarea rețelelor de socializare, cu avantajele lor implicite, a generat și o latură negativă a fenomenului: răspândirea limbajului agramat și teamă mică că el se extinde, se generalizează. Cineva care își vorbește prost limba maternă are o gândire la fel de rudimentară. El nu poate gândi coerent, nu poate exprima anumite subtilități, nu-și poate formula o problemă și trage concluzii, e incapabil să comunice niște sentimente profunde și intime.

Când îl vezi pe cetățeanul nostru că îi pui în față un microfon și el săracul pierde șirul, nu mai știe ce vrea să spună, încurcă acordurile, atunci îmi zic: Iată pentru asta nu-i pot ierta pe comuniști, regimul totalitar sovietic cu avatarurile lui de după 1991, că ne-au transformat într-o comunitate de infirmi mental. Republica Moldova a fost un laborator de spălare a creierelor, de dezumanizare, și în continuare suntem o societate schiloadă din punct de vedere intelectual. Poate de aceea nu se vrea

legiferarea limbii române în Republica Moldova, ca să fim ținută într-o stare de subdezvoltare, iar impostorii și agramații să fie șefi peste noi.

„Adevărul”: Ce a însemnat pentru tine experiența Europei Libere?

Vitalie Ciobanu: Au fost niște împrejurări interesante care m-au adus la radio. Sunt unul dintre veteranii „ayatolahii” basarabeni ai acestui post. Am început să colaborez cu ei prin '97-'98, când s-a lansat emisiunea pentru Republica Moldova.

În ce a constat școala Europei Libere? În rigorile de redactare și de exprimare pe care mi le-a pus în față. Eu cu firea mea așa mai temperamentală, dornic să mă exprim, și fiind locuit și de un „demon” justițiar, vedeam nedreptatea, trebuia neapărat să reacționez, să spun ce e rău. O tendință moralizatoare și pedagogică, pe care probabil am moștenit-o ereditar, se făcea simțită în textele mele. Dar m-au mai temperat. Mi s-a spus: „Stai puțin, jurnalismul de tip occidental înseamnă un discurs imparțial, obiectiv pe cât posibil”. Așa că pot să afirm că adevăratul jurnalism l-am făcut la Europa Liberă. Acolo am însușit școala conciziei și a exprimării esențializate. Am învățat că aceleași lucruri le poți spune mai scurt, sacrificând poate anumite figuri de stil, anumite nuanțe. E și asta o artă, să încapi într-un „pat al lui Procust”.

Mă bucură însă ecourile și susținerea publicului, a unor personalități recunoscute, cum este, de pildă, domnul academician Vasile Anestiade, un vechi prieten al nostru, un reputat savant medic, un spirit luminat, un mare erudit care pledează pentru reformă și înnoire, inclusiv la Academia de Științe a Moldovei, al cărei decan de vârstă este.

„Adevărul”: În ultimii doi ani, am asistat la luptele interne de la Uniunea Scriitorilor, care, bănuiesc, și-au pus pecetea pe imaginea întregii bresle...

Vitalie Ciobanu: Nevoia unei schimbări era resimțită de majoritatea scriitorilor. În virtutea timpului care trece, a uzurii fizice și spirituale, o înnoire trebuia să se producă. Cu toate aprecierile acordate domnului academician Mihai Cimpoi pentru calitățile sale de critic și istoric literar, uniunea se pietrificase cumva, își pierduse din impactul său public, din aerul „mesianic” pe care îl dobândise la începutul anilor '90. Nu s-a putut adapta la noile condiții, n-a știut să inventeze posibilități pentru ca literatura să-și poată găsi niște modalități de a

exista și de a se dezvolta, susținută de Uniunea Scriitorilor. A fost și managementul defectuos.

„Adevărul”: Adică o schimbare la Uniunea Scriitorilor era iminentă...

Vitalie Ciobanu: S-au adunat multe argumente în favoarea schimbării. Am avut norocul că Arcadie Suceveanu, fiind mulți ani vicepreședinte și cunoscând problemele din interior, a avut curajul să candideze pentru postul de președinte al Uniunii Scriitorilor și a fost ales la 29 octombrie 2010. Din păcate însă, domnul Cimpoi și susținătorii săi au întentat niște procese, care nu s-au încheiat încă, deși după doi ani Arcadie Suceveanu a fost confirmat ca președinte în cadrul unei noi Adunări Generale a USM, din 5 octombrie 2012, convocate tocmai pentru ca litigiile existente să fie rezolvate în cadrul Uniunii Scriitorilor. Însă „partea adversă” a boicotat această Adunare Generală. Astfel încât ceea ce ar fi trebuit să fie o firească succesiune, o tranziție colegială între vechea și actuala conducere, legitimată prin votul membrilor USM, a degenerat într-un scandal public, și asta după ce Ministerul Justiției a recunoscut valabilitatea alegerilor de la Uniunea Scriitorilor.

Breasla literară a ieșit din această poveste cu imaginea puternic și fonată. Aveam deja bălăcăreala clasei politice și publicul voia să vadă mai ales în scriitori un reper de onorabilitate și un standard de conduită. Și când colo, scriitorii nu s-au dovedit mai breji.

„Adevărul”: Cum se poate reabilita instituția scriitoricească?

Vitalie Ciobanu: Eu sper că actuala conducere va ști să evite greșelile „administrației Cimpoi” și să avem o uniune mai bună, mai pliată pe spiritul timpului, un sindicat de breaslă care să-și apere și susțină membrii, în condițiile dure de azi. Și totodată să aibă o relație onestă și exigentă cu guvernanții. Nu obținând favoruri prin adularea unor politicieni, ci demonstrând că uniunea este un for național, un patrimoniu cultural al țării noastre, față de care regimul politic trebuie să aibă respectul cuvenit.

Vorbim mult despre integrarea europeană. Cu ce ne integrăm, de fapt, dacă stai să analizezi lucrurile? Identitatea noastră o dau, în primul rând, oamenii de cultură, artiștii, cei care creează valori spirituale, pentru că ele definesc profilul unui popor într-o comunitate internațională. Iar creația este o chestiune individuală. Nicio instituție, oricât de

eficientă ar fi, nu te poate face mai talentat decât ești.

„Adevărul”: Spuneai la ultima adunare a uniunii că profesia de scriitor ar trebui să fie inclusă în nomenclatorul statului, ca să aveți parte de o pensie decentă. Ce sacrificii trebuie să faci azi un scriitor pentru a-și câștiga o bucată de pâine? Cum se descurcă?

Vitalie Ciobanu: Foarte greu. Despre mine pot să spun că trăiesc din scris, dar nu din scrisul literar, din păcate. Este o diferență importantă. Vorbeam mai devreme de jurnalism. E un băț cu două capete. Dacă îți dorești mai mult decât să fii un bun jurnalist, dacă te-ai obișnuit să vii cu un discurs care creează lumi, nu numai situații concrete, atunci e frustrant. Stilul laconic pe care l-am învățat la Europa Liberă devine un handicap atunci când vreau să mă întorc la proza artistică, unde trebuie să-ți dai drumul, pur și simplu să devii opusul jurnalistului, să dai dovadă de imaginație, de zbor.

Într-o țară ca România, unde piața este mai mare, iar intelectualii sunt mai bine conectați la Occident, ei au șanse să supraviețuiască și din punctul acesta de vedere. Noi, însă, suntem flagrant limitați la capitolul opțiuni. Dacă nu ai un job mulțumitor, bine plătit și care să-ți lase timp pentru gândirea creatoare, atunci e un mare chin. Nedreptatea este dublă pentru că astăzi, aparent, avem posibilități de a ne exprima, de a publica, dar îți lipsește un anumit confort material și psihologic derivat de aici care să-ți ofere răgazul scrisului literar. Aici e problema cea mare și fiecare o rezolvă cum știe el. E nevoie de multă voință, de caracter, de disciplină, să nu lași să treacă o zi fără a așterne câteva rânduri pe hârtie, cum se zice.

Acum e un moment foarte bun pentru Republica Moldova din punct de vedere cultural. Mă refer la granturile occidentale ce ar putea veni și pentru oamenii de creație, dacă orientarea pro-europeană nu va fi abandonată. Dar suntem abia la început de drum, iar reformele, inclusiv cele în domeniul culturii, sunt mai mult declarate decât împlinite.

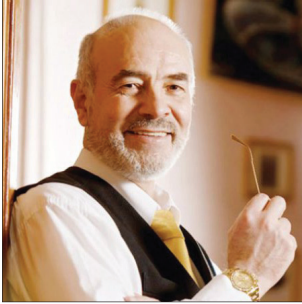
„Adevărul”: Este un motiv în plus să ne integrăm în Uniunea Europeană...

Vitalie Ciobanu: Indiscutabil. Păi, unde să ne integrăm? În Siberia, în Kazahstan? Lasă că ne-au integrat ei cu vagoanele de marfă. Mulțumim, cunoaștem, mai bine nu.

PROFIL

Vitalie Ciobanu este scriitor, publicist, redactor-șef al revistei „Contrafort”, comentator la Radio Europa Liberă și la ziarul „Adevărul”, președinte PEN Club Moldova. A publicat volumele „Schimbarea din strajă” (roman, 1991), „Frica de diferență” (eseuri, cronici literare, 1999), „Valsul pe Eșafod” (30 de pretexte literare și un Jurnal la Praga, 2001), „Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova” (eseuri, 2005), „Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului. Jurnal pe două voci” (cu Vasile Gârneț, 2007). Prezent în antologia „Europaexpress. Ein literarisches Reisebuch”, a fost selectat pentru culegerea „Best European Fiction 2013”. Este coordonatorul volumului „Arhipelag” – antologie de literatură din Basarabia în germană, engleză și franceză, apărut sub egida PEN Clubului în 2010. Denumirea trimite, din motive istorice, la „Arhipelagul Gulag” de Alexandr Soljenișin, dar exprimă și o disipare a literaturii române.

CIOBANU, Vitalie. „Puneți mâna pe carte, domnilor!” // Adevărul.md. – 2013. – 11 ianuarie. – Mod de acces: https://adevarul.ro/moldova/actualitate/vitalie-ciobanu-puneti-mana-carte-domnilor-1_50eefac56a0a6567e64d74a/index.html (Accesat 09.12.2021).

Iurie COLESNIC,
 corector de literatură tehnică, fost
 director de editură, istoric literar,
 politician și scriitor

Se scrie și se vorbește mult despre Marile minuni ale lumii. Se pomenesc minuni din antichitate, minuni moderne, dar după părerea mea cea mai mare minune a lumii este CARTEA. Ea a reușit să unească între ele civilizații, să transforme conștiința umană, să miște din loc oamenii și să-i trimită în cosmos în căutare de viață pe alte planete. Dar ceea ce este mai important, ne-a povățuit mereu că trebuie să fim mai buni, mai indulgenți mai toleranți, că doar atunci vom fi ceea ce trebuie și cum trebuie să fim.

Apropierea mea de carte s-a produs accidental. Aveam cărțile mele și până la șase ani, urmăream cu plăcere desenele, dar nu-mi plăcea să citesc, nu-mi era interesant. Părinții mei, învățători, încercau în fel și chip să mă facă să citesc, dar era în zadar. Așa a fost până în vacanța de iarnă în clasa treia, când după sobă la bunica, pe o laiță mare am deschis o carte nu prea groasă despre o rățușcă. Era o povestioară de Ion Druță, – *Cenușica*. Am citit-o și am rămas vrăjit de puterea cărții care mi-a adus în față o dramă și m-a făcut să simt o mare părere de rău că nu pot ajuta în nici un fel acea nenorocită rățușcă. De acum încolo și până azi n-am mai lăsat cartea din mână, căci în ea se ascunde un Univers de care am neapărată nevoie, una dintre cele mai Mari Minuni ale Lumii...

COLESNIC, Iurie. „... după părerea mea cea mai mare minune a lumii este CARTEA... // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 28 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/28/carte/> (Accesat 09.12.2021).

Angela DRĂGĂNEL,
specialist principal,
Biblioteca Națională a Moldovei

1. Am geanta pregătită pentru vacanță și pe masă mai multe cărți. Îmi rămâne de rezolvat o dilemă: câte cărți îmi pot lua în acest bagaj de data aceasta? Pentru mine o vacanță este însoțită de cel puțin 3 cărți: obligatoriu un roman istoric, mai voluminos să-mi umple timpul liber, apoi de un detectiv să mă țină în suspans și un roman de dragoste pentru lectura pe plajă, dacă mai găsesc loc și pentru niște ficțiune e bine, și pentru o carte cu ceva umor, e-he-he-i-i-i, și poate niște versuri mai nostalgice dacă plouă, și..., dar nu toate cărțile pot fi găsite în format „cărți de buzunar”. Cum le duc pe toate? Să iau doar cărțile?

Eu am o fobie, nu știu cum s-ar numi ea. Frica de a mă afla undeva, unde nu mi-ar fi accesibile cărțile. Frica că m-aș pomeni cumva izolată și cu toate cărțile din prejmă citite. Mereu împrumut de la bibliotecă sau cumpăr două sau mai multe cărți. Gândul că încă o carte își așteaptă cuminte rândul pe noptieră să o citesc îmi oferă liniștea și confortul de care am nevoie. Și de unde frica aceasta, atunci când toată viața mă aflu printre cărți? Cărțile au făcut parte mereu din viața mea. Mama e bibliotecar, eu sunt bibliotecară, am activat mai bine de un deceniu și în comerțul cu cărți. Ce mai vremuri cu noutăți editoriale, citite fierbinți abia ieșite din cuptorul tipografiilor. Dar fobia persistă și se agravase în izolarea impusă de pandemie.

Ar fi digitizarea un leac pentru fobia mea?

Acum am în Google Drive romanul „Cuvinte care eliberează” de Marie Cardinal, „Obosit de viață, oboist de moarte” de Mo Yan pe noptieră și în lista „Vreau să citesc” de pe www.goodreads.com mai multe cărți. Poate asta mă salvează!

Asta ar fi mai în glumă, mai în serios, răspunsul la întrebarea ce în

înseamnă cartea și lectura pentru mine.

2. Aș vrea să-mi amintesc, dar nu reușesc care a fost prima mea carte citită. Mama ne citea povești. Tot o poveste a fost și prima mea carte citită cap-coadă. Pe la mijlocul anului de învățământ clasa pregătitoare, atunci când reușisem să învățăm toate litere din alfabet, ne-a dus profesoara să ne înscriem la biblioteca publică din sat. Și minune, în bibliotecă erau 26 de exemplare de aceeași carte (rar se mai întâmplă acest lucru în zilele noastre), sau mai multe, că noi în clasă atâția eram. Toți ne-am dus acasă să citim aceeași poveste, o cărțuțică micuță, colorată, așa cum eram și noi pe atunci, mici și curioși. Prima carte împrumutată din biblioteca satească, că la cea școlară eram o vizitatoare mai veche, având-o pe mama bibliotecară acolo. Dar care poveste a fost?... O poveste cu eroi împărați, prinți și prințese și o albină, care a ajutat Fiul-de-Împărat să-și găsească aleasa inimii... Să fi fost „Regina albinelor” de Frații Grimm?

Știu bine, însă, că am avut parte de profesori buni de limba și literatura română și rusă, mi-au cultivat în continuare dragostea de carte. Citeam cu lejeritate în ambele limbi, tot ce se putea găsi în bibliotecă, uneori cărți neconforme vârstei, le „împrumutam” fără să le vadă bibliotecar (mama) și le citeam vara urcată într-un vișin mai stufos (un loc doar al meu de unde transbordarea în lumea cărților era mai ușoară) sau ascunse printre manuale când îmi pregăteam lecțiile de a doua zi.

Primele romane de dragoste „Frunze de dor” de Ion Druță, „Singur în fața dragostei” de Aureliu Busuioc, „Ignat și Ana” de Vladimir Beșleagă. Scrierile lui Ion Druță m-au făcut vedetă în școală. Am jucat rolul Sevastiței, iubitei lui Filipaș din nuvela „Scripca prietenului meu” la o serbare școlară și mult timp după aceea tot cu acest nume mă strigau picii din clasele primare pe coridoarele școlii.

La facultate am descoperit literatura universală. După 1991 am citit în grafia latină „Copii din Arbat” de Anatolii Rybakov. Iar mai târziu, deja angajată la Biblioteca Națională am savurat din clasicii literaturii române, neaccesibili pentru noi, cei din stânga Prutului, până atunci. Printre primele lecturi, care m-au făcut să gândesc în limba română (după ce am studiat aproape toate materiile la facultate în limba rusă, ajunseseam să gândesc în limba rusă) au fost volumele „Frații Jderi”

de Mihail Sadoveanu, „Tudor Ceur Alcaz” de Ionel Teodoreanu și „Enigma Otiliei” de George Călinescu.

O altă perioadă care mi-a permis să descopăr literatura altor popoare a fost perioada când am activat în comerțul cu cărți. „Un veac de singurătate”, „Dragostea în vremea holerei” dar și „Despre dragoste și alți demoni” de Gabriel Garsia Marquez, „Alchimistul” de Paulo Coelho, Haruki Murakami, Ana Gavalda – „Darul unei zile” – o savoare, „Femei” de Charles Bukowski și nu doar, „Cartea neagră” și „Mă numesc roșu” de Orhan Pamuk, defectivul lui James Patterson, thrillerul psihologic „Soția tăcută” de A.S.A Harrison, „Labirintul” Kate Mosse, „Cina cu Picasso” de Camille Aubray, „Codul lui da Vinci” de Dan Brown, „Cum să oprești timpul” de Matt Haig și alte cărți. M-am delectat cu traduceri editate la editurile din România Rao, Nemira, Polirom. La editura Rao a apărut în acea perioadă și romanul lui Aurelian Silvestru „Cel rătăcit”, cu ce mândrie l-am citi atunci, deși mai aproape de suflet îmi este romanul „Și tu ești singur”.

Continui să citesc din noutățile editoriale a scriitorilor din Moldova și aștept cu nerăbdare noutăți editoriale de la Tatiana Țibuleac, Oleg Serebrian, Olga Căpățână, Claudia Partole, Iulian Filip, Igor Guzun, Val Butnaru, Constantin Cheianu, Lucreția Bârlădeanu, Paula Erizanu, Marinela Lungu. În paralel continui să descopăr literatura străină. „Rătăcitorii”, „Poartă-ți plugul peste oasele morților”, „Ultimile povestiri” ale Olgăi Tokarczuk sunt printre ultimele cărți care și-au găsit locul în sufletul meu.

DRĂGĂNEL, Angela. „...Cărțile au făcut parte mereu din viața mea...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 2 septembrie. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/09/02/carte-si-lectura-in-viata-personalitatilor-16/> (Accesat 09.12.2021).

Gheorghe ERIZANU,
eseist, jurnalist, publicist,
om de cultură și scriitor român

1. Nu putem despărți cartea de lectură. Nu există carte dacă nu există lectură. Nu există lectură dacă nu există carte. Nu vorbesc doar de cartea clasică, mă refer și la cea digitală. Nu e nicio diferență.

Cartea este munca mea. Sunt editor. Asta înseamnă că citesc de foarte multe ori manuscrise proaste, de puține ori – manuscrise bune și de foarte puține ori – manuscrise foarte bune. Am grijă de ochii și mintea cititorului. Îl scutesc de cărțile proaste. Cel puțin în cazul Editurii Cartier. Mai înseamnă că mă interesează tipografica, designul, materialele care fac o carte. Nu am o muncă monotună. Fiecare manuscris e un început nou.

Este hobby-ul meu. Sunt cronicar de carte. Pentru cronici citesc de foarte multe ori cărți bune și de foarte puține ori cărți proaste. Și nu-l înțeleg pe Alex Ștefănescu care făcea cronici de carte pe cărți proaste.

Este zăbava mea. Și viciul meu. E ca și fumatul. Drogul lecturii intră în sânge. Se absoarbe foarte repede. Și ai nevoie de o altă carte. E ca să ne facem viața mai suportabilă. Lectura e un act asumat, personal. Nu poți da vina pe nimeni. Selecția îți aparține. De cele mai multe ori citesc cărți foarte bune. Viața e scurtă și sunt prea multe cărți proaste ca să le citim pe toate.

2. Sunt primele cărți. Forma, textul, imaginile le am în memoria primordială. De peste 40 de ani. *Acul și barosul* de Ion Creangă, o carte cu o copertă de un verde mat și cu ilustrații de Igor Vieru. Era o carte capsată de prin anii '60. Erau câteva texte scurte.

Apoi poemele lui Eminescu cu ilustrații de Igor Vieru. Format mare, suprapertă. E cel mai frumos Eminescu. Pentru mine.

Dicționarul limbii române moderne din anii '50. Era carte de pe masă, pusă la îndemână de părinți. Și un dicționar francez-rus, format bibliografic, foarte mic. Aceste două cărți le-am mâzgălit pe când nu știam literele. Aveau o atracție mai mare decât tractoarele, mașinile și calul roșu mare, din masă plastică, căruia i-am scos toate picioarele. Ca să le fac revolvere. Și să mă împușc cu prietenii de joacă printre brusturi, cucută și dude.

Pe la 13 ani a mai fost un Lucian Blaga din colecția Lyceum și Mihail Sadoveanu cu *Hanul Ancuței*.

După aia a fost literatura canonică. Citită după sistem. De la Ghilgameș până la Fowles, de la cronicari până la Dinescu, de la Negruzzi până la Lorina Bălțeanu.

Nu e nimic spectaculos. Lectura are nevoie de sistem.

ERIZANU, Gheorghe. „...Nu putem despărți cartea de lectură...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 23 septembrie. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/23/gheorghe-erizanu-despre-carte-si-lectura/> (Accesat 09.12.2021).

Iulian FILIP,

doctor în filologie, poet, scriitor,
dramaturg și folclorist

În toiul pregătirii Festivalului Național al Cărții și Lecturii, am adresat întrebările de mai jos mai multor persoane. Le adresăm și dumneavoastră, dragi cititori ai Blogului de biblioteconomie și știința informării și prieteni Facebook-iști, și vă rugăm să deschideți sufletul, gândindu-vă că poate... ajutați cuiva să deschidă ochii. Cele mai reprezentative răspunsuri vor fi postate pe blog și semnalate pe FB, iar armata de bibliotecari antrenați în organizarea Festivalului le va putea folosi la organizarea manifestărilor preconizate.

1. Cartea este fereastra prin care privești lumea – imensa, diferita lume –, de care nu te mai saturezi. Lumea e diferită, diferită e surprinsă într-o carte ori alta – diferit se vede din diferite ferestre. Dar diferența, schimbarea *vederii lumii*, se nuanțează și din partea *astlaltă*, a cititorului/privitorului prin aceste magice optici – cărțile/ferestrele, fiindcă și el se schimbă ... itești o carte bună, care te captivează și te copleșește concomitent, și într-o anumită stare de spirit fereastra-și trage ecran de argint, oferindu-ți *oglinză*: vederea/lectura lumii îți facilitează *vederea de sine* în această deschidere/vedere/înțelegere a câte te înconjoară.

Cartea a ajuns să însemne elementul nuclear în lumea mea: orice zi începe și se încheie într-o carte ori alta; oriunde ajung, am o carte ori câteva deschise ori însemnate la anumite pagini; cărțile de recitare așteaptă răbdătoare revederea; cărțile mele scrise își știu locul, cele nescrise consultă calendarele și ceasornicele; adresele cu lume incontestabil a cărții încerc să le onorez de câte ori îmi dau semne că mă așteaptă *să mai vorbim tot despre cărți*. Aici, în lectură, mi s-au deschis ochii (să văd!). Tot în cărți am găsit, dar mai caut împăcări pentru enigmatică clipă a închiderii definitive a ochilor. Unde – după aceea! –

se depozitează *ceea ce ai văzut/citit*? Că nu se poate chiar fără urmă...

2. Har Domnului că la Casa Greierului am evitat un război între pensule, creioane, pixuri, pian, cărți, caiete de arhivă, echipamentul de pescuit, care nu-s geloase unele pe altele că am relații de creație aci cu una, aci cu alta, aci cu cealaltă... Mi-s dragi poezia, inclusiv cea mai veche poezie (folclorul), grafica, pictura, muzica, istoria artelor, istoria afirmării cuvântului, mersul pe jos, cetirea naturii, apelor... La *Biblie* revin periodic (să precizez niște înțelesuri); la Eminescu apelez la tot pasul; la Socrate fac trimitere permanent; la Creangă am constatat acum câțiva ani că prind să-i deslușesc întreg teatrul; de *Prinț și cerșetor*, Mark Twain, recunosc că mi-s legate începuturile lecturilor mele de căpătâi în copilărie; *Confesiunile* lui Jean Jaques Rousseau nu le-am escaladat din prima, dar a doua oară mobil mi-a devenit o partidă de șah a lui Rousseau cu prințul Conti (am găsit paginile cu celebrul club de șah din epocă) – acum simt că o să le recitesc, ghiontit de Mihail Sadoveanu cu *Istoria șahului* (prozatorul nostru l-a descoperit pe celebrul șahist francez din acea epocă Philidor, pseudonym al compozitorului francez...); de *Ghepardul* lui Giuseppe Tomasi Di Lampedusa mi-i a reveni/vorbi, dar pândesc stări anume; de *Pielea* lui Curzio Malaparte mi-i răcoare, dar aștept să-mi fie tare a reciti; colecțiile despre pictori, sculptori, curente, școli, epoci mi-au fost tot timpul la îndemână, dar ultimii ani mi i-au dominat monografiile lui Brâncuși, Picasso, Monet, Grigorescu; volumele de poezii mi-s din toate timpurile, autori îndrăgiți, autori celebri, autori catalogați, vorbiți, fixați bine în enciclopedii, autori de acasă, între care cei foarte umăr la umăr, dar și cei mai gălăgioși (*toate-și cer intrare-n lume...*)... Loc aparte pe aproape îl au cărțile coechipierilor de proiecte frumoase multianuale, scriitori care înțeleg să se implice și în alte limbaje de promovarea cărții. Aici felul de a înțelege ce e de făcut al lui Mihai Cimpoi, Aurelian Silvestru, Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija, Ianoș Țurcanu s-a interferat cu proiectele lansate de alte echipe de slujitori ai cărții, bibliotecarii, editorii, profesorii... Am mai spus-o: sunt fericit că viața mea s-a întâmpnat între cărți și cărturari.

FILIP, Iulian. „...Cartea este fereastra prin care privești lumea...”
 // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 7 august. –
 Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/07/cartea-si-lectura-in-viata-dumneavoastra/> (Accesat 09.12.2021).

***

Iulian FILIP. Gânduri între cărți luminoase

Cartea-i bună când adună...
 Cartea bună gând adună...
 Cartea bună lume-adună
 (lume bună îm-pre-u-nă!)...
 Dacă-adună, dacă-i bună,
 cartea bună se împarte,
 se împarte, face parte
 și aici, și mai departe
 (de aici până departe!)
 din ce are bun o carte,
 dacă-i bună, dacă-adună...
 O lumină nu dezbină? ...
 De lumină se anină
 rătăcitul cel prin tină
 și se-nalță spre lumină –
 când lumina e senină,
 când lumina nu dezbină,
 când lumina-i din lumină,
 când lumina-i spre lumină...

FILIP, Iulian. Gânduri între cărți luminoase // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 22 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/22/ganduri-intre-carti-luminoase/> (Accesat 09.12.2021).

Eugen LUNGU,
critic și istoric literar, eseist și editor
„Lecturi formatoare”

Probabil toți cei „însemnați” de carte începem la fel. Există o vârstă a poveștilor, a cărților culese cu caractere mari și multe ilustrații. Este în fond o perioadă de consolidare a deprinderii de a citi. Informația pe care o acumulăm atunci are mai mult caracter etic, decât de aprofundare a cunoștințelor despre lume – zmeii, balaurii, fata babei, Spânul sunt răi, fiindcă fac asta și asta; Făt-Frumos, Harap-Alb, Stan Pățitul sunt buni, deoarece... ș.a.m.d.

Vine apoi vârsta lui Jules Verne, Fenimore Cooper, Stevenson, Beecher-Stowe ș.a., a piraților, a mușchetarilor, a cărților despre război, călătorii, invenții, descoperiri. Acestea ne lărgesc orizontul, ne fac să înțelegem că după dealul pe care îl vedem zilnic există altceva, iar acel altceva ne așteaptă. Sunt lecturi care ne modelează caracterul, căci trăim în cultul eroilor. Încercăm să semănăm cu cineva. În acea perioadă îmi făceam arcuri, hamgere (unul mi-a ieșit atât de bine, încât tatăl meu mi l-a confiscat, ținându-mi și o „predică” dură despre arme albe și codul penal). Îmi meștream puști, pistoale, săbii etc. Sabia (cu teacă!) am cioplit-o din lemn și a servit nu atât în scopuri războinice, cât estetice – prin clasa a cincea sau a șasea îl jucam pe Ivan Turbincă într-o adaptare după Creangă.

Nu cred că cineva poate trece pe alături de această fază, mai ales băieții. Nu-mi prea închipui ce fac fetele, cum se descurcă în această etapă, căci din vârsta păpușilor au și ieșit deja. Fac acum o constatare care, nu știu de ce, nu mă surprinde: dacă scrierile citite până la și după vârsta pubertății sunt foarte diferite de la cititor la cititor, atunci cele specifice acestei vârste sunt în mare parte comune. Indiferent de geografie, lista va cuprinde neapărat o serie de autori obligatorii pentru

toți înșii cu lecturi bune. Pur și simplu nu-ți poți închipui o persoană cultă care la această fază să nu fi trecut prin Jules Verne, Cooper, Dumas, Stevenson ș.a.m.d. Am dedus acest lucru din literatura memorialistică, din nenumăratele anchete, dar „delicul” în această privință mi l-a dat un articol din *Lire*, numărul pe care tocmai mi l-a adus Mircea V. Ciobanu de la Paris (martie 2019). După această etapă, lecturile se diversifică mult, începând de fapt faza specializării – fiecare citește ceea ce va deveni.

Vine apoi momentul romanelor serioase. Un Jack London, un Hugo, un Stendhal sau chiar ușor melodramaticul Jane Eyre ș.a. Acestea ne descoperă și ne descătușează emoțiile de care nu eram conștienți până atunci, ne incită și ne asmuță simțurile, ne fac să vibrăm altfel când privim luna, până atunci doar o pată pe cer. Ne fac visători, neliniștiți, cercați de ceva tulbure și încă neconștientizat pe deplin. Deși îl uram pe Peciorin, voiam totuși un pic să-i semăn. Pe „țizul” Rastignac și alții ca el, pe Julien Sorel *et ejusdem farinae* i-am fixat în memoria mea ca tipi. Am încercat apoi să-i evit în încarnările lor reale (și am văzut destui; uneori îi recunoști pur și simplu după „mutraj”).

Cel puțin pentru mine, după această îndelungată fază epică, începea și faza poetică. Era momentul când descopeream poezia. Doar ea îți rafinează cu adevărat gusturile. Cei care nu au antene pentru frumusețea ei de cantilenă, trebuie să fie rigizi, scorțoși și cu dopuri în inimă.

Nu știu de ce, probabil că nu au găsit un teren fertil în caracterul meu, dar Nietzsche, Schopenhauer, cu atât mai mult Freud, m-au lăsat cum m-au găsit. Adică doar am luat act de preceptele lor.

Știu exact când am citit prima mea carte (serioasă!) de critică și istorie literară. Era în 1966, imediat după absolvire. Venisem la Bălți din sat, lucram deja, și am făcut obișnuitul pelerinaj la librăria de carte românească din centrul orașului. Spre nenorocul meu, librăria era închisă (pauză de masă? zi de odihnă?), iar eu urma să reușesc la ultimul autobuz ce mergea la Hăsnășeni. Am văzut expusă în vitrina librăriei *Viața lui Eminescu* de G. Călinescu, proaspăt re-editată. Citisem poezia lui Eminescu, iarăși prin intuiția mea personală, școala lăsându-mi o idee destul de vagă și anostă despre poet (se insista pe latura ideologică și socială, mai bine zis socialistă; pentru asta poeziile erau îndoite crunt ca să încapă prin respectiva „strungă”); didactica noastră promo-

va insipida *Viața*, mai mult o traducere decât un poem eminescian; poetul era făcut un simpatizant al ideii comuniste deoarece citise cândva *Capitalul* lui Marx, cuvântarea proletarului și alte „angajări socialiste” fiind interpretate în aceeași cheie). Este ciudată și anormală această „uneltire” a școlii împotriva poetului, căci nu orele de literatură mi-au dat primul impuls de a-l citi, ci o poezie recitată de o studentă m-a făcut să-l caut și să-l descopăr! Era în cadrul unei emisiuni populare pe vremuri (TVC), când o fată blondă, aleasă probabil anume ca să aducă aspectual cu Veronica Micle, a recitat foarte sugestiv *Floare albastră*. În acel moment am fost, cum spun francezii, *foudroyé*. Eminescu mi s-a părut clar, senin și pe înțelesul meu. De atunci am îndrăgit pentru totdeauna poezia eminesciană. L-am citit imediat, găsind un volum din BPT, vechea serie, cea cu coperte roșii, și făcusem, ceea ce era normal pentru vârsta pe care o aveam, un adevărat cult pentru poet.

Cartea din vitrină era cu supracopertă neagră, toată suprafața supracopertei fiind ocupată de celebra fotografie pragheză a poetului. Știam puțin sau nu știam deloc despre Călinescu, dar ideea că aş putea avea o carte a mea cu poetul, mă făcea să tremur de emoție. Și librăria închisă! Deodată am văzut un tânăr, mult mai în vârstă decât mine, probabil era un student în ultimul an, cu cartea lui Călinescu sub braț trecând prin fața librăriei. De firea mea sunt un timid și nu pot aborda un necunoscut așa din senin, dar când era vorba de cărți treceam totuși de această barieră psihologică. Așa că l-am rugat frumos să-mi vândă cartea, că eu întârzii, iar el ar putea să-și ia oricând alt exemplar. M-a privit un pic ezitant, cu un aer condescendent. Nici azi, cu statura mea, nu arăt prea impozant, dar atunci, slab și pipiriu, se vede că l-am mișcat prin monologul meu împleticit, dar hotărât, încât la un moment dat mi-a spus cu accent de regățean sadea: „Dă, bă, un biștar și cară-te!”. I-am întins fericit rubla (cartea făcea nu mai țin minte câte copeici), am luat-o și dus am fost! Am citit-o cu nesaț, o luam cu mine prin sat, fudul nevoie mare să vadă colegii mei ce comoară am!

Din cauza acestei monografii călinesciene puțin a lipsit să nu iau bătaie. Când susțineam examenele de admitere la Universitate, ca să-mi arăt „profundele” cunoștințe în ale eminescologiei, am afirmat într-o discuție cu un alt „abiturient”, cum îi numeam atunci pe candidații la admitere, aspirant și el la gloria filologică, că Eminescu fusese bolnav

de sifilis (Călinescu *dixit!*). Tânărul, un adevărat fanatic al poetului, dar cultivând o imagine inocent-angelică a scriitorului, s-a aprins, m-a luat de piept și mi-a spus că dacă mă mai aude vreodată cu asemenea blasfemii îmi umflă botul! Mă rog, o polemică ce își epuizase resursele teoretice și începea a lua o foarte dură întorsătură pragmatică! De altfel, disputa continuă și azi – realității susțin și în prezent versiunea „rușinoasă” a bolii, asigurându-ne că Eminescu a fost bărbat în toată firea (a băut, a fumat, a iubit etc.) – , iar pudicii insistă pe contrariul tezei.

În 1967, când eram la întâia încercare de a intra la Universitate, primul lucru pe care l-am făcut la Chișinău a fost să intru într-o librărie cu carte românească. Am reperat imediat diferențele de cea din Bălți și am început un strict regim de economie. În zilele obișnuite îmi permiteam să mănânc de 20-30 de copeici, în zilele când susțineam un examen – de 50 de copeici. Ajunsesem o umbră, în schimb m-am întors acasă cu o geantă plină cu cărți. (Mama s-a speriat când m-a văzut.) Printre care și primele două volume din seria de *Opere* de G. Călinescu. Cărțile și azi mi se par adevărate capodopere tipografice: erau imprimate pe hârtie specială, mată, vărgată, copertele îmbrăcate în mătase maro, pe care sobrele inscripții și decorații aurite arătau deosebit de avantajos grafic. Volumele erau integrate în casete. Am citit imediat *Cartea nunții*, romanul de tinerețe al lui G. Călinescu (vol. 1) și poeziile (vol. 2). Proza am parcurs-o cu creionul în mână și dicționarul Macrea alături. Dincolo de impresiile literare ce mi le-a lăsat, criticul-prozator a fost primul meu profesor de limbă română adevărată! Că de „moldovenească” am avut mai mulți!... Atunci am învățat partea neologică a limbii, căci proza noastră, la fel ca și poezia, era o emanație a unui ruralism lingvistic în care ne scăldam zilnic. Poate de aceea m-a și impresionat apoi și Radu Negrescu, personaj cult de un urbanism rar, care mi s-a părut frate de gândire și expresie cu Jim, eroul nonșalant-ironic din *Cartea nunții*. Tot atunci am înțeles ce comoară era acel Macrea (până la Călinescu nu știu cum nu-mi prea trebuise!...), cu care, cum ar spune Sadoveanu, m-am întovărășit, devenind nedespărțiți. Remarc, printre altele, că în RSSM nu exista atunci decât un mic dicționar explicativ școlar, de cele mai multe ori neputincios în fața cărților serioase! De atunci, studiul limbii mi-a de-

venit un exercițiu zilnic. Încercam astfel să reduc din handicapul ce ni-l indusese „bilingvismul armonios”!

Volumul de poezie m-a lăsat confuz – pe cât de neobișnuit părea prozatorul, pe atât de oarecare mi se părea poetul (deși Manolescu are păreri destul de favorabile despre stihurile „divinului”). Citez la întâmplare „De bucuria cavalcadei/ Vom trage-o lungă chiuiială,/ Vom sta în spumele cascadei/ Să ne spălăm de nădușeală.// Și când ți-oi prinde-n palme fața,/ Să nu te sperii de-a mea barbă,/ E parfumată ca fâneța/ Jilavă, moale ca o iarbă”.

Citind ulterior poezia lui Vianu, a lui Perpessicius și a altora, am dedus o legitate – marii critici români sunt prozatori excelenți (vezi *Adela*, *Enigma Otiliei*, *Bietul Ioanide*, *Mite*, *Bălăuca* ș.a.), dar poeți suportabili. Nici dramaturgia lui Călinescu nu mi s-a părut destul de convingătoare.

De atunci „divinul” (nu e neapărat să citim *doar* ironic acest epitet, chiar dacă provine de la un personaj prea puțin agreat al literaturii române) a intrat în lecturile mele dragi, iar *Istoria...* sa, cu toate metehnele care i s-au remarcat, cusururi care o fac și mai atractivă, precum grunzurile lăsate de daltă în statuile cioplite de un mare sculptor, rămâne o carte la care revin mereu. Monumentală și ca volum, ea poate fi asemuită cu un *sistem periodic* al literaturii române, în care autorii și scrierile lor sunt calibrați după epoci istorice și valențe. Nimeni nu o poate ignora, cartea devenind de mult reperul de la care pornesc și vor porni toate măsurătorile literar-critice.

Da, știu de habotnicia realist-socialistă a lui Călinescu, căci în această înăbușitoare atmosferă am trăit, mulți dintre noi, zeci de ani. Mai am și acum în bibliotecă o carte curioasă – *Literatură și contemporaneitate*, EPL, 1964 – , la care autorul *Istoriei...* contribuie cu o mică prefață (doar două pagini față de cele peste cinci sute câte la are tomul). Volumul e o antologie critică, ce adună culturnici precum Mihai Novicov sau Silviu Iosifescu (ăștia plasați, tactic, la începutul lucrării), dar și floarea epocii – Perpessicius, Vianu, George Ivașcu, alături de mai tinerii Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Lucian Raicu, Matei Călinescu ș.a. G. Călinescu dă, dirijoral, tonul și direcția strategică: „Eu unul prefer pe scriitorul patriot, înflăcărat de construcția socialistă, chiar făptuind unele greșeli (emendabile în traiectoria

operei lui), impecabilului placid.

Gustul cititorilor, foarte numeroși acum, a evoluat considerabil, sau mai degrabă unui mic cerc de cititori de cărți de duzină i-a luat locul muncitorimea setoasă de cartea solidă și substanțială. Lăsând deoparte nuanțele, foarte des judecata acestei mase e mai justă decât a cronicarului profesionist.

Trăim vremuri mari, să ne silim a fi pe măsura lor” (*Misiunea scriitorului*).

Același a produs și „Cronicile optimistului”, și *Kiev, Moscova, Leningrad*, și *Am fost în China nouă* – câți dintre autorii vremii au rezistat cântecului de sirene proletare? Puse într-o cumpănă, lucrările de mare pondere domină însă acel rebut ideologic.

Am avut mare noroc atunci: educația mea critico-literară coincidea cu ieșirea din marasmul dejist. Erau reabilitați nu numai contemporanii, dar și clasicii. Tocmai apăruseră cele două volume de *Critice* ale lui Maiorescu (EPL lansa o ediție în 1966 și alta imediat în 1967!). Le-am cumpărat, evident, exegetul tocmai fiind scos de sub cabala proletcultistă și a acuzațiilor (nimicitoare în epocă!) de a fi fost exponentul „artei pentru artă”. Încet, dar sigur, discursul critic față de Maiorescu lua tonalități pozitive, marelui intelectual recunoscându-i-se meritele față de cultura română. Nu se întâmpla același lucru și în RSSM. Maiorescu mai rămânea ținta tuturor tirurilor ideologice, fondatorul Junimii și însăși Junimea fiind acuzați în continuare de orice vrei. Poziția oficială a academiei chișinăuiene rămânea aceeași, retrogradă și reacționară, chiar și în plină *perestroika*. Dovadă, volumul 2 al *Istoriei literaturii moldovenești* (1988!) unde lui Maiorescu i se da în cap cu tezele lui Dobrogeanu-Gherea, celui mai important critic al epocii imputându-i-se câte-n lună și-n stele! Pot recunoaște azi, fără falsă modestie, că am fost unul dintre primii în Basarabia care l-am absolvit pe Maiorescu de hula academică (vezi *Poeți de pe vremea lui Eminescu*, 1990). Mi se părea firesc să întorc ceea ce promisem cu atâta generozitate în anii când eram ca o sugativă și absorbeam orice emanație culturală!

Tot atunci, în 1967, în aceeași colecție Minerva a Editurii pentru Literatură, era scos un volum foarte solid de C. Dobrogeanu-Gherea, în selecția lui George Ivașcu. Nu-l mai am, în timpul studenției cine-

va mi l-a „furluat”. L-am studiat însă temeinic și nu am rămas deloc încântat. Tezismul lui îmi repugna. Deși în toți anii proletcultismului Gherea și *Contemporanul* său a fost opus lui Maiorescu și Junimii, în RSSM el parcă părea acceptat – unde mai găsești în epocă un tip atât de afiliat ideii socialiste? –, dar faptul că se producea dincolo de Prut îl puneă într-o situație dilematică. Criticul intra în programul universitar – a fost una din întrebările biletului la care am răspuns la un examen de an –, dar ceva venea pieziș în ideologia vremii, mai ales după 1968. Prin 1972-1973, la un cenaclu studentesc, unde ne vorbea foarte bunul lector universitar Ion Ciocanu, am fost martorul unei scene destul de urâte. Bănuiesc că Ion Ciocanu era deja intrat în vizorul lui Bodiul, căci la ședința cenaclului apăruse și secretarul de partid al facultății, un tip rigid, dogmatic și răutăcios din fire. Nu țin minte despre ce ne vorbea Ion Mihailovici, dar la un moment dat a spus că „X a afirmat acolo, iar Dobrogeanu-Ghera la noi”. Secretarul abia a așteptat sfârșitul discursului, că s-a și lansat într-o tiradă acuzatoare la adresa lui Ion Ciocanu: chipurile, de când Dobrogeanu-Ghera e al nostru?

Chestia se agravase după 1968, când România se arătase ostilă față de invazia URSS în Cehoslovacia. Dacă până atunci librăriile erau pline cu carte românească și te puteai abona liber la orice ziar sau revistă din țară, acum totul se suspendase. În presă vânzoleala antiromânească nu se prea afișa, deși chestia dura încă de pe timpurile lui Hrușciov; România îl susținea pe Mao în disensiunile sale cu liderul de la Kremlin care îl scosese pe Stalin din mausoleu, iar conflictul sovieto-român luase proporții mult mai mari după evenimentele din Cehoslovacia. Mie și altor colegi de ai mei întorși din armată ne-au trebuit câteva luni bune ca să înțelegem că revenisem în alt spațiu, cu alți vectori ideologici. În care tot ce era românesc era conceput ca neprietenesc și antisovietic. Colegul meu, cel care vruse să-mi corecteze nițel faciesul din cauza „atentatului” la Eminescu, a fost făcut șef de grupă și, fără să bănuiască ceva despre acea muțescă isterie antiromânească, a completat catalogul grupei cu caractere latine. Ce scandal a stârnit asta! I-au retras imediat funcția de șef de grupă și doar o minune l-a salvat să nu fie exclus din Universitate. Alt coleg, Constantin Mardare, pentru că își completa un jurnal intim cu caractere latine, a fost alungat pur și simplu din instituție.

Unii lectori în vârstă nu reușiseră să se adapteze la noua situație și continuau să predea pe vechi. Țin minte, că la introducerea în teoria literaturii, de la o vreme lectorul nu ne mai citea cine era autorul exemplului invocat, dacă acesta era român (Coșbuc, Caragiale, Vlahuță etc.). Eu, să nu tac? Săream imediat să spun de unde e citatul. Într-o zi m-a chemat însă de o parte și m-a rugat amical să nu-i stric pensia.

Ar fi fost normal să cunosc ce se întâmpla în critica străină de pe băncile Universității, dar afară de câteva chestii negative la adresa exegeticii burheze nu am auzit nimic altceva. Despre Deleuze, Derrida, Genette, Starobinski, Foucault, Lacan, Bernard-Henri Lévy, Glucksmann, Roland Barthes, Jean-Pierre Richard, Georges Poulet ș.a. am aflat iarăși pe cont propriu, citind o carte deosebit de valoroasă pentru mine atunci – *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* de Eugen Simion. Volumul mi l-a dăruit Nicolae Vieru, care mi-a spus literalmente următoarele: „Nu sunt mare amator de asemenea chestii, dar să știi că mi-a plăcut cartea. Ție o să-ți placă fără nicio îndoială”. Unora dintre autorii de mai sus viitorul președinte al Academiei le frecventase seminarele, asistase la colocviile consacraților care dădeau tonul în exegetica mondială, pe alții chiar îi interviuase, așa că știa despre ce scrie. Oricum, la spectacolul semioticii și structuralismului, când acestea fascinau mințile tuturor, când nimic nu mișca fără vreo aluzie la Derrida și nu existai dacă într-o prăpădită de cronichetă nu repetai de două ori *semnificat și semnificant*, eu întârziaseam. Ecclatanta izbucnire a acestor jubilații speculative se cam trecuse, gloria acestor exerciții se cam veștezise, așa că nici un supraviețuitor ca Umberto Eco nu a avut darul să mă fanatizeze, așa cum s-ar fi întâmplat, dacă eram conectat la această priză la timpul oportun.

Ulterior, când am fost trimis la recalificare la Moscova, în una dintre cele mai faimoase cetăți de cultură ale URSS – Institutul „V.I. Lenin”, cum se numea pe atunci – mă cucerise un timp Mihail Gasparov cu exercițiile sale analitice pe poezia lui Afanasi Fet. Am avut atunci profesori de elită, cum ar fi Boris Purișev, un intelectual rasat, care se bucura în cercurile intelectuale moscovite de faima că a ieșit „curat” din malaxoarele ideologice staliniste, deși lucrase încă sub conducerea lui Lunacearski la elaborarea *Enciclopediei literare* din care au apărut în interbelic mai mult de zece volume. Jumătate de an am „dezghiocat”

la seminarele sale *Faust* de Goethe. Alte seminare, cu tematică Ibsen, erau conduse de Galina Hrapovițkaia, scandinavist de mare renume. Am ascultat și discutat atunci cu specialiști de înaltă calificare din filologia rusă. La Moscova tocmai se juca un spectacol după piesa lui Druță despre Tolstoi și mi-a fost interesant s-o „iscodesc” pe Tamara Motâlioiva, autoarea unei foarte cotate monografii despre titanul de la Iasnaia Poleana, păreri despre piesă și dramatizare.

Tot ca autodidact am învățat și franceza. Școala și Universitatea îmi asiguraseră premisele studierii unei limbi, restul a trebuit să fac singur. Am început să citesc. Întâi cărți mici, cu explicații și glosare (evident, ediții rusești), apoi cărți serioase. Așa am citit volume întregi de Maurois, Saint-Exupéry, Hugo ș.a. Fără nicio intenție editorială, din raționamente pur studioase, am tradus zeci de pagini din *À la recherche du temps perdu*. Mi-a plăcut să-l citesc în franceză pe Verlaine, din care am și tradus. Citeam în permanență *L'Humanité*, unicul ziar franțuzesc care se vindea în chioșcurile de la noi. Oricât de comunistă era publicația, dar spiritul libertar francez își permitea mult mai multe decât „închingata” presă sovietică. Spre exemplu, despre o carte de poezii a lui Louis Aragon (comunist și el!), cu titlu destul de inobedient etic, am aflat doar din acel ziar. Când Druță a fost jucat în Franța, tot din acea sursă am aflat detalii foarte interesante despre Antoine Vitez (apropo, a fost câțiva ani secretarul lui Aragon!) și modul cum au interpretat francezii realitățile moldave.

Dintr-un alt ciclu de lecturi formatoare fac parte cărțile despre artă și muzică. Prima din acest domeniu a fost o carte despre un tânăr pictor, o mare speranță a picturii ruse, băiatul murind prematur. Nu mai țin minte nici cine era autorul cărții, nici cum îl chema pe talentatul copil. Eram elev, adică la vârsta mimetismului papagalicesc, așa că m-am apucat serios să desenez și n-aș zice că-mi ieșea rău. Am citit apoi o carte de inițiere în pictura rusă, *Verdele arbore al vieții* de unde am aflat că un tablou poate fi interpretat. Asta m-a condus spre grațioasele volume din colecția „Biblioteca pentru artă” scoase de Editura Minerva pe care le-am procurat și citit cu nesațul neofitului. Nu era ceva care îmi estompa sau marginaliza iubirea mea dintâi, literatura, dimpotrivă, aceste volume despre pictura, sculptura sau arhitectura lumii îmi deschideau alte perspective asupra literelor. A venit apoi și

patima albumelor de artă bine tipărite, cu un design ce încântă ochiul, patimă destul de costisitoare de altfel. Edițiile sovietice erau destul de rudimentare, așa că rușii tipăreau calitativ... doar în tipografiile germane. Îmi plăcea să analizez un Rembrandt sau Michelangelo cu lupa și să-mi verific propriile deducții cu cele ale marilor critici de artă.

Spre muzica clasică am ajuns târziu, nu atât prin lectură cât prin emisiunile radiofonice ale lui Iosif Sava. Ascultam cu evlavie *Invitațiile Euterpei* la Radio București, emisiune săptămânală care își datora farmecul nu numai fondului informativ, ci, mai ales, vocii, inconfundabilei voci a muzicologului. Modulațiile baritonale ale lui Iosif Sava dădeau un deosebit șarm comentariilor sale. Cunoscător perfect al istoriei muzicii, el „dezasambla” pe segmente o operă sau alta, comentariul fiind imediat urmat de fragmentul muzical respectiv. Eram ca un student la fără frecvență în clasa profesorului bucureștean. Printr-o memorie asociativă, când aud, spre exemplu, *Bolero* de Ravel, „aud” imediat și acele modulații, deoarece de la Iosif Sava am auzit prima dată explicitarea acestei neobișnuite piese muzicale, dar am aflat și amănunte despre autorul ei. Maurice Ravel, spunea profesorul, era jos de statură. Când a plecat voluntar în Primul Război Mondial, s-a făcut camionagiu și fiindcă ajungea cu mare greu la pedale, le concrecuse cumva ca să le poată acționa. Tot de la muzicologul bucureștean am auzit pentru prima oară cum susură *Vltava* lui Bedřich Smetana, compozitor de care am aflat doar de la *Invitațiile Euterpei*. Probabil mă impresionase faptul că râul pe care îl cânta cehul în poemul său simfonic avea în germană o denumire foarte familiară nouă: *Die Moldau*. Și tot din imboldul muzicologului am mers spre Richard Wagner, o primă audiție fiind celebra uvertură la *Tannhäuser*. Este ciudat cum artistul se continuă uneori în opera sa. Doar un tip uman paradoxal și excentric, cu impozantele mustăți ale lui Dali putea crea imaginea unor elefanți cu picioare lungi și subțiri de păianjen, o combinație oximoronică a fragilului imponderabil și a solidului brut și greoi. Doar un ins aventuros precum Wagner, obișnuit să se lanseze în chestii riscante, amăgindu-și partenerii sau purtând de nas creditorii, avântându-se în neconținute escapade amoroase, putea crea o muzică atât de neobișnuită, care anticipa secolul XX. Se spune că ideea *Olandezului zburător* i-a venit pe timpul unei furtuni pe mare, când fugea din Riga împre-

ună cu soția sa ca să scape de urmărirea celor de la care împrumutase sume foarte mari. Autodidact *sui generis*, Wagner nu a fost un produs al geniului muzical înnăscut – de tip Mozart sau Beethoven –, ci al unei voințe de fier, al unei maniacale atracții pentru arta patronată de Euterpe (în tinerețe voia să se facă dramaturg, dar punându-și piesele pe muzică, s-a reorientat). El și-a compensat dezavantajele prin muncă și disciplină, prin *Sturm und Drang*, chiar dacă natura nu s-a obosit să-i dea cu prisosință ceea ce dăduse cu atâta generozitate altora. Poate de atâta talentul său șlefuit prin trudă și muștră îi impunea altui autodidact – Hitler.

Prin Iosif Sava am deprins și patima colectării de discuri cu muzică clasică. (Am și acum zeci și zeci de plăci, o solidă bază de muzică serioasă, cu înregistrări celebre gen Wilhelm Furtwängler sau Herbert von Karajan. Am păstrat și picupul, deși astăzi apeși pe *Enter* și ai la dispoziție orice îți pofteste suflul.) Apoi am început să scriu despre ceea ce-mi plăcea să ascult. Așa am ajuns să interpretez (literar evident!) eu singur opera muzicală. Articolele mele – nu mai țin minte cine mi le comanda – au început să fie difuzate la Radio Chișinău. Primeam ca un critic sadea comenzi să scriu despre cutare compozitor sau o operă anume. Când nu-mi ajungeau discurile mele, mergeam la „Krupskaia”, în sala de audiții. Până în momentul când un mare șef de la radio a considerat textele mele prea... românești, adică mult prea neologice. Și m-am reprofilat.

Nu pot spune însă că m-am vindecat de această pasiune. Ultima mare achiziție în acest sens au fost cele 19 cărți din seria „Mari compozitori”, volume mici și grațioase însoțite fiecare de un CD audio cu piesele cele mai importante ale compozitorului căruia îi este dedicată cartea. Le-a tipărit colegul meu Anatol Vidrașcu, un mare iubitor de frumos. Am fost cu el colegi de an la facultate și anume lui îi datorez „convertirea” mea la arta editorială. Este unul dintre editorii remarcabili nu numai de la noi, dar din întreg spațiul românesc. Când a inaugurat Litera, a procedat exact ca filozoful Gabriel Liiceanu la Humanitas – a început prin a edita cărțile de filozofie și știință pe care și le-ar fi dorit să le aibă în tinerețe și nu le găsea decât în alte limbi. Urmându-și dorințele, Anatol Vidrașcu a tipărit clasicii noștri, albumele de artă, cărțile de muzică, enciclopediile, iar acum, mai nou, a

lansat și o colecție similară BPT-ului de altă dată. E o nostalgie materializată remarcabil în carte care bucură pe toți.

Regret însă mult că nu am timp să frecventez concertele serioase – cândva văzusem tot ce era de văzut din programele noastre de operă și balet. Acum fiica mea Daniela e prezentă la concertele, mai ales la cele ale pianistilor, iar nepotul meu Gabriel (clasa a patra), care studiază pianul la școala de muzică, le comentează. Îmi spune că în publicul select ce vine de regulă la asemenea spectacole de gust nu se prea văd moldovănași de ai noștri. Știu că tu [Mircea V. Ciobanu] ești un rafinat prețuitor al acestor concertele și ne reabilitezi ca nație, așa că te invidiez.

***

PRINȚUL LECTURII

Ce frumos ai adus-o, Mircea, din condei – *prințul lecturii!* O expresie ieșită parcă de sub pana romanticului Oscar Wilde, și nu desprinsă de pe *hard-discul* lui Mircea cel Rău, sângerosul MVC, cum ți s-a dus vestea. Frumos! Mă tem să nu par și eu ușor romantic în răspunsul meu, dar ar avea o scuză acest eventual derapaj, deoarece toți devenim un pic sentimentali când e vorba de copilărie. Căci, cel puțin mie, de acolo mi se trage hipnoza numită *lectură*. Țin minte și prima mea carte luată de sine stătător de la bibliotecă – se intitula *Mănușa*. Era o poveste despre o mănușă pierdută de un moșneag iarna în pădure și în care și-au găsit adăpost mai multe animale. Pe a doua n-o mai țin minte, căci de fapt nu a fost a doua, ci următoarele. Multe, foarte multe. Citeam pe întrecute, din păcate și prostii, fiindcă nu mă ghida nimeni. Odată mi-a dat o lecție destul de dură tatăl-meu. Vedeam că manualele mele de școală se cam „odihneau”, iar eu eram pierdut prin alte cărți. Mi-a luat volumul în care eram adâncit, s-a uitat la el – se intitula *Pogoane purpurii*. Azi titlul ar trebui tradus; corect s-ar fi numit *Epoletii purpurii* – era, de fapt, o carte de mai multe sute de pagini despre ca-deți, pe atunci aceștia se numeau *suvoroviști*, ei învățând într-o școală militară pentru adolescenți. Mi-a aruncat-o nemilos afară și mi-a spus să nu mai citesc prostii. Dar nu mi-a explicat ce înțelegea prin cuvântul *prostii*. Vreo lună nu am citit nimic decât cărțile de școală. Apoi am luat de la bibliotecă, cumva intimidat, *Colț Alb* de Jack London.

Era o traducere românească foarte bună reeditată la Chișinău cu caractere rusești. Mă cam ascundeam cu ea, dar tata a văzut-o și n-a zis nimic. Așa am priceput ce înseamnă *prostii*. Oricum era târziu. Reușisem să citesc, obligat cumva și de programa școlară, Ion Canna, Iacob Cutcovețchi, Samson Șleahu, Fiodor Ponomari, Petrea Cruceniuc și multă, multă altă maculatură. Era un fel de contraliteratură, lucru care l-am priceput mult mai târziu. Căci la acea vârstă grila interpretativă încă nu funcționează, deci nu ai un gust format, așa că te pot captiva prostiutele despre război, partizani, eroi sovietici copii, precum era Volodea Dubinin, sau mituri de fabricație stalinistă precum „eroica” istorie a Zoiei Kosmodemianskaia. Înghiți totul fără a digera la modul estetic. E o lectură care îți corupe încet și metodic gustul. Am rămas frapat când în *Scrisul și cititul* am constatat că și Nicolae Manolescu se „delecta” cu asemenea „literatură”. Mult mai târziu, la maturitate, mi-am dat seama cât de nenorociți suntem noi,ăștia din culturile mici sau din „culturile de zgomote”, cum le numea cineva. Gândește-te numai la acest handicap la care eram condamnați geografic, doar prin faptul că ne nășteam prea spre est: un francez se trezește din copilărie între giganți ca Montaigne, Voltaire, Hugo, Balzac și alți monștri sacri. Chiar dacă nu-i place literatura, aceștia îl trag de cheutori în sus! La ai lor, îi mai adaugă pe un Shakespeare, un Oscar Wilde, un Cooper sau Hemingway, un Cervantes ș.a.m.d. Oricum, e între valori! Pe când noi ne trezim în „onorată” companie pe care am înșirat-o adineaori. Până să ne dezmeticim ce e literatura și cu ce se mănâncă, micile noastre creiere se fac depozite de gunoaie literare. O mare parte din neuronii mei sunt ticsiți cu deșeuri („sac de mătase plin cu fâșchie”, spunea principele Cantemir) și, din păcate, nu putem nicidecum șterge aceste *file-uri*. Dacă vrei, poți să-ți spun și azi, cu ochii închiși, zeci de poezii pe care le-am învățat în clasele primare și chiar în școala medie. Iată una, căruia i-am uitat autorul, dar figura în cartea mea de citire din nuștiu-care-clasă: „Vițelușul cel târcat/ Din ciubăr se-adapă./ Când ești tare însetat,/ Cât de bună-i apa”. Ce educa în noi această poezie deșelată? Sau pot să-ți spun fragmente din proza lui Ion Canna *Dimineața pe Nistru*. Alexandru Cozmescu îmi povestea că a avut o întâlnire cu Sadoveanu (nu chiar așa cum o povestește Druță în *Căsuța de la răscruce!*), iar Ceahlăul prozei românești, care îl frunzărise sau i se citise

din Canna, pe atunci acesta figurând pe post de prozatorul numărul unu din RSSM, i-a spus lui Cozmescu pe șleau că autorul *Dimineții*... nu-i moldovean, ci face parte dintr-o etnie nomadă bine cunoscută. Iar creierul meu nu vrea nicidecum să uite *Când calul râde*, Canna mai fiind prins și cu un meschin plagiat! Deci, casele mele encefalice, în loc să fie un spațiu nobil, ocupat de Proust sau Fitzgerald, e o cămară cu deșeuri gen Canna sau Bucov. Din ultimul țin minte și azi un lung poem despre Lenin pe care îl recitam la concursurile raionale. Citez, fii sigur, din memorie: „Pe uliță vălură albe troiene/ și vântul se plimbă printre copaci,/ iar tu tot mai stai de vorbă cu Lenin/ ce-ai făcut și ce vrei să faci”. De poemul acesta e legat și un caz amuzant. Cred că-ți mai amintești de *Cin-Cin*, cafeneaua boemei noastre side-rale și sărace, unde se adunau actori, poeți, juriști cam scăpătați și alt public setos nu numai de bere. O mână păroasă a ras de acolo și piața de zarzavaturi (unica în zonă!) și terasa adiacentă, plantând în loc un uriaș bloc multietajat. Boema a rămas un timp descumpănită, apoi s-a regrupat, mutându-și dislocația la *Marc*, pe strada George Meniuc, nu departe de Arc. O speluncă sordidă, prea puțin atractivă pentru oame-nii de gust. Dar cu oferte generoase la alcooluri, probabil contrafăcute. Odată, când treceam pe alături spre serviciu, aud din interiorul șan-dramalei, un ins care recita de zor din Bucov, poezia despre Lenin. La un moment dat s-a blocat – uitase continuarea. O clipă, am avut ideea irepresibilă să intru și să continuu „opera”. Momentul mi-a amintit de o povestire a învățătorului de muzică de la Hăsnășeni. Ne spunea că într-o sală cu pian a intrat un copil care a început să cânte o gamă la luciosul instrument. Nu a terminat-o, a lăsat-o baltă și a zbughit-o afară. În sală era un compozitor cunoscut, care nu a rezistat acestei fragmentări – s-a ridicat și a dus la bun sfârșit gama începută de copil. Doar rău famata „glorie” a speluncii cred că mi-a temperat atunci imboldul de a intra și continua „gama”.

O primă iluminare spre cartea serioasă s-a produs prin clasele a VII-ea, a VIII-a, când director la școala din Hăsnășeni Mari a devenit Fiodor Elade. Cu un limbaj îngrijit, el a început prin a ne de-rusifica. Adică ne-a schimbat prenumele din cataloage: *Ivanii* au devenit *Ioni*, *Liusele*, *Lucii* ș.a.m.d. Eu, respectiv, am devenit *Eugen* și nu *Evgheni*, cum fusesem trecut în catalog până atunci. A inițiat și un mic cenaclu

literar, unde ne citea bucăți alese de el. Ne făcea atenți la sensul celor citite, căci până atunci pur și simplu îmbucam cartea, fără să mă întreb asupra rostului celor parcurse. Am fost atent că ne citea un Creangă dintr-o carte românească.

Adevăratele lecturi ghidate au început însă abia după clasa a noua (aceste ultime două clase, a noua și a zecea – școala trecea atunci la sistemul de zece clase – le-am făcut la Bălți, la superba nr. 1, azi Liceul „Mihai Eminescu”). Aveam acolo profesori cu bune școli românești, unii absolviseră chiar Sorbona! Paradoxal, dar îndemnul spre o lectură selectivă nu a venit, cum ar fi fost firesc, de la învățătoarea (termenul *profesor* s-a încetățenit la noi abia după 1991) de „limbă moldovenească”, al cărei unic merit era că învățase într-o clasă cu Boris Glavan (țin minte cum își bătea joc Vicu Bucătaru – eram într-o clasă – de vagile ei cunoștințe în materie), ci de la cea de limbă și literatură rusă! Era o evreică poloneză, Ceslava (Isakovna) Safir, refugiată în părțile noastre probabil în timpul războiului. Avea și un abia perceptibil accent străin: pronunța *кромь, лубофь*. Era un pedagog de geniu! Ne-a făcut să îndrăgim literatura clasică rusă și, îmi pare rău să recunosc aceasta, dar adevărata poezie am descoperit-o nu prin Eminescu, ci prin Pușkin și Lermontov. A fost meritul învățătoarei, căci pe listele de autori care urma să-i citim îi înscria și pe clasicii universali: Stendhal, Flaubert, London ș.a. Deodată învățătura mi s-a părut atractivă și ușoară. La literatură nu aveam probleme, pe când la matematici eram doar pe „linia de plutire” (aici lider era colegul meu Boris Movilă, care a absolvit cu medalie de aur, apoi a predat matematica la „Al. Russo”). Eu îl ajutam la compuneri, el la exercițiile de algebră. În clasa a zecea am făcut și o mare măgărie, de care și azi mi-i rușine. De la „Al. Russo”, unde rector era Ion Borșevici (fiul lui Victor, era în a zecea „A”, unde era grupată elita orășenească; cum s-au diferențiat apoi idealurile tatălui de cele ale fiului său!), au venit la practică la literatura rusă câteva studente din anul final. Una dintre ele era din Ucraina de Vest, avea și un patronimic interesant – Bronislavovna –, fată cultă și timidă. Poloneza noastră și tânăra vestică s-au simțit foarte apropiate probabil, Ceslava Isakovna ajutându-i în toate. Ei bine, a venit vremea ca studenta să predea lecția deschisă. Clasa noastră s-a umplut cu studenți și câțiva profesori de la institut. Ca să

nu riște, Bronislavovna și-a construit lecția mizând pe elevii buni. Și una-două, mă întreba pe mine. Nu știu ce parapon am avut atunci, o mare supărare sau fițe de adolescent, nu-mi mai amintesc, dar știu că mă ridicam și spuneam senin „Не знаю!”, deși, evident, că știam. *He знаю!*-rile mele repetate ca un afront au descumpănit biata fată, lecția i-a decurs greu și mototolit. Doamne, ce perdaf am luat de la Ceslava Isakovna după lecții: „Как ты смог испортить бедной девочки урок?!”. Abia atunci am realizat că în afară de țafna mea adolescentină, mai există și altceva. A fost o lecție de etică pe care n-o uit nici azi!

Tot într-a zecea am descoperit librăria cu carte românească din Bălți. Era o casă simplă, fără etaj, cam pe unde e construit teatrul azi. Avea rafturile doldora cu carte ieftină și bună! Un volum din BPT făcea doar 20 de copeici! De atunci, toate economiile mele mergeau încolo. Citeam și romane, dar poezia mă fascina, mai ales când am aflat că există și altcineva în afară de Cruceniuc! Așa l-am descoperit pe Arghezi, Bлага și alți clasici, fără să mă fi orientat cineva.

În 1966, am absolvit școala medie, știam sigur că voi merge la Universitatea din Chișinău (atunci era unica universitate din RSSM), dar le-am explicat la ai mei că vreau să mă pregătesc temeinic și voi susține examenele de admitere la anul. Tatăl meu a acceptat cu greu pierderea unui an, dar nu m-a obligat să merg la examene. Așa că m-am aranjat la lucru în colhoz drept hamal (*грузчик*) la un camion. Dacă azi m-ar întreba cineva care a fost cea mai fericită perioadă din viața mea, aș indica fără ezitare toamna lui 1966. Nu mai aveam nicio obligație intelectuală (lecții, examene etc.), trebuia doar să muncesc din greu fizic. Pe cine, la 17-18 ani, sperie așa ceva? Era o toamnă frumoasă și noi căram cu camionul de toate, fie la Bălți, fie la Florești sau Drochia, fructe, legume, semințe de floarea-soarelui, știuleți de porumb ș.a. Evident, toate acele tone trebuiau încărcate și apoi descărcate. Stăteam în rând uneori ca să descărcăm grâu în silozurile de la Bălți până la orele 2-3 dimineața. Dormeam două-trei ore, căci la șase urma să fim deja la brigada de mașini și tractoare. Se întâmplau și încărcături mai deosebite. Spre exemplu, cărbuni. Prea puțină plăcere, încărcatul și descărcatul lor cu lopata. Părea că suntem aranjați, eu și colegul meu Mișu Ciofu, nu în colhozul „8 Martie”, ci la o filială a iadului. Această nevolnică și grea corvoadă era însă depășită cu mult de

căratul varului nestins în bolovani. Descărcam varul din platformele de cale ferată direct în bena camionului. Sigur, trebuia în acest caz să fim asigurați cu măști de protecție, dar cine își bătea atunci capul cu asemenea „fleacuri”? Praful de var ne intra în nări și gură, stingându-se acolo. Asta ne ardea mucoasa, provocând răni. Dar, cum spuneam, nu am fost niciodată mai liber și mai fericit! Fiindcă citeam! Aveam mereu o carte în geanta cu merinde și de cum se ivea o clipă liberă, scoteam cartea. Ce frumusețe virginală e să-l descoperi pe Arghezi sau Blaga! Îmi plăcea să merg sus în bena camionului, între lăzile cu mere și să spun cu voce tare poezii vântului. Ce vrei, aveam 17 ani! Dar nu numai acești poeți îmi induceau starea de euforie literară. Cumpăram de la Bălți toate cărțile de poezie, unele scrise de autori importanți, de alții nu am mai auzit după aceea. Cel mai promovată în epocă era Mihai Beniuc, am toate cărțile lui editate în acea perioadă. Unele tipărite cu mult dichis pe hârtie ofset, cu coperta acoperită cu mătase aurie și suprapertă din celofan. Abia mai târziu am aflat ce hram purta autorul lor, dar atunci citeam tot, învățam mult și pe de rost. Recit din memorie: „Aici unde mormântu-și are/ Un Eminescu, un Coșbuc,/ Aș vrea să văd câmpia-n floare,/ În munții falnici să mă duc”. Deci, memorizam poezii nu numai din Arghezi, dar și din Beniuc, din Al. Jebeleanu (da, anume așa: Alexandru, celălalt, marele Eugen Jebeleanu, nu mi-a prea plăcut, deși știu și din el pe de rost un poem inclus de Ulici în marea lui antologie), din alții. Am început să gust și din poezia noastră, în a zecea știu că l-am descoperit pe Iosif Balțan. Avea o poezie *Feluca*, care îmi plăcuse mult. (L-am răsfoit azi – e lamentabil!) Un timp eram fanul lui Anatol Gujel. I-am cumpărat toate cărțile, după tipic învățam și pe de rost. Era cumva cameral, poate de atâta îmi plăcea, căci poezia noastră suna, de regulă, bubuitor, fiind scrisă în ritmuri de marșuri biruitoare. Nu l-am vizitat acum, să știu ce rămâne. Când am devenit student, Vieru mă cucerise neapărat. Citeam și traduceri. Țin minte *Rapsodii ungare* în tălmăcirea lui Vatamanu, apoi poeții dintr-o colecție pe care o știi și tu, spre exemplu, Apollinaire ș.a. Dar ce frumusețe erau cele o sută de poeme de dragoste de Pablo Nerudă în traducerea lui Liviu Damian! Le-am cercat azi – rezistă în mod exemplar. Și cartea era o capodoperă de design, concepută fiind de Isai Cârnu.

Dacă m-ai întreba care sunt operele care m-au marcat într-un fel, aș

indica vreo câteva. Prima a fost în clasa întâia, în epoca primelor cărți luate de la bibliotecă. La o lecție, învățătoarea noastră, Maria Bejenaru, trecută de mult în lumea celor drepti, un pedagog prin excelență, ne-a întrebat ce citim. Colegul meu, Nicolae Cazacu avea chiar la el cartea. Era *Miorița*, un volumaș cu ilustrații, conceput pentru copii. Învățătoarea l-a trecut în față și l-a rugat să citească. Când a ajuns la jalea măicuței și la omor, boceam toți ca unul! Se petrecuse marea minune a artei, întâlnirea cu Opera, încercam șocul ei estetic și eram toți ca într-o transă cathartică! Niciodată, nicio altă lectură, oricât de dramatică, nu a mai reușit prin repetare acel moment de trăire pură a unui text literar!

Al doilea moment, ține de *Luceafărul* eminescian. Așa s-a întâmplat, că pentru prima dată am făcut cunoștință cu textul poemului nu din lectură, ci l-am auzit la radio, probabil citit de Ion Ungureanu (sau Eugeniu Ureche?). Eram în clasele mici, textul m-a marcat cumva de țin minte și azi evenimentul, dar Luceafărul, personaj ursuz și rece, cam ciudățel prin coborârile lui bruște și plecările la fel de zorite, nu a întrunit de loc simpatia mea. Minte mea de țăran vedea în Cătălin un tip pragmatic și așezat, un ins terestru în care se putea avea încredere, iar fițele fetei de împărat mi se păreau stranii și cam aiurite. Abia prin clasa a noua, probabil, am dezghiocat rostul poemului și l-am învățat pe de rost. Tatăl meu lucra ca socotitor la Odaie, o fostă moșie a boierului Văluță, în baza ei făcându-se un fel de sovhoz. Gospodăria se afla chiar lângă Petrenii tăi, iar noi locuiam în capătul Hăsnășenilor, dinspre Moara de Piatră. Mergeam des la Odaie cu diverse ocazii, nu pe jos, ci pe bicicletă. Ei bine, mersul îmi lua exact atât timp cât spuneam pe de rost toate cele 98 de strofe ale poemului! Le repetam des, țin minte și acum o bună parte din *Luceafărul*.

Din literatura noastră de aici, prima scriere care m-a tulburat a fost *Frunze de dor*. Am citit-o, dacă-mi amintesc bine, în revista *Nistru*, la Bălți, într-o bibliotecă ce avea și sală de lectură, clădire inexistentă azi, cam pe unde se află acum magazinul *Bel'ceanka*. Țin minte abajururile de-un verde-turcoaz din sală. Gheorghe Doinaru m-a dezamăgit mult, l-am înțeles ca pe un tip slab și pasiv care nu știa să lupte pentru ce era al lui. Iar Rusanda mi s-a părut o mică trădătoare.

Cam tot pe atunci, în clasa a zecea am avut și o experiență ceva mai

aparte, tot ca urmare a lecturii. Era momentul când un personaj îmi influența direct viața. Romanul lui Cernâșevski *Ce-i de făcut?* nu m-a impresionat deloc, nu-mi plăcea, dar un personaj din el m-a subjugat. E vorba de Rahmetov, cel care dormea pe un pat cu cuie și părea el însuși plămădit din oțel. Eram la vârsta când omul se construiește pe sine și dârzenia lui am luat-o drept model. Pat cu cuie nu aveam, fiindcă stăteam în gazdă la niște bătrâni din Bălți (acasă cred că mi l-aș fi construit!). Dar pentru a-mi căli voința am inventat altceva. În loc de pernă îmi puneam sub cap o buturugă grea de lemn, abia o purtam. Azi nu mă ia somnul pe perne moi, dar atunci dormeam pe lemnul tare ca fierul fără să mă jeneze ceva! Mi-am impus un regim spartan și la mâncare: un timp, era tocmai perioada examenelor de absolvire, am mâncat doar pâine cu sare și am băut doar apă. Cum astea toate nu mi s-au părut suficiente, făceam dușuri cu apă rece la cișmeaua din stradă. Colegul meu de cameră se zgribulea când mă vedea șiroind de apă. Cum de am rezistat atunci, nu știu.

În genere, îngrijindu-mă de *mens sana*, nu am uitat niciodată de *corpore sano*. Încă din adolescență, acasă la Hăsnășeni, improvizasem din ce aveam la îndemână o bară fixă la care mă antrenam. Mi-am făcut eu însuși mănuși de box și, respectiv, un sac de box. De regulă, în toată perioada caldă a anului înotam în Cubolta cam un kilometru ori de câte ori aveam posibilitatea. Exercițiile fizice mi-au intrat în deprindere, așa că și azi alerg, fac flotări. Numesc asta „oxigenarea creierului”.

În 1967, am mers să susțin examenele la Universitate. Am avut note bune – doi de 4 și doi de 5, adică, în punctajul de azi, doi de 9 și doi de 10 – , dar nu am trecut concursul: în acel an erau primiți preponderent cei din sudul republicii. Ei treceau și cu 3 – astfel organele de guvernământ încercau să ridice cultura sudului.

Tatăl meu a hotărât că „copchilu”” lui a muncit destul fizic și merita acum altceva (cred că perioada cât am fost hamal a fost o lecție administrată fără să bănuiesc eu: dacă nu vrei la carte, poftim, ia de aici!...). Așa am început să lucrez la fabrica de zahăr din Alexăndreni ca operator la panoul de aparate al termocentralei. Când am văzut prima dată uriașa sală cu panouri, cu sute de termometre, barometre, aparate de înregistrare automată a datelor etc., etc., am crezut că n-o

să mă descurc niciodată, dar am însușit totul foarte repede. În turele de noapte, de la 2 până la 5 dimineața puteam să și citesc, deși nu se permitea. Locuiam în orașel, la cămin, aveam un salariu, eram independent, Bălțiul cu faimoasa lui librărie era aproape. Practic acolo începuse universitatea mea – tot timpul din afara turelor era dedicat „plăcutei zăbave”.

Tocmai ajunsesem la vârsta primelor amoruri, două cărți frapându-mă atunci: *Maria Stuart* de Stefan Zweig și o monografie despre George Sand din colecția *Jizn' zameceatel' năh liudei*. Două personaje – cruda și calculata scoțiană plus franțuzoaica vânătoare de inimi clasice și iute uitătoare a bărbaților îngenuncheați – își daseră parcă mâinile să mă adâncească în ideea exprimată deja de clasic: „o, nestatornicie, tu te numești femeie”. Parcă și acum mă văd: înfipt, rigid, plin de sine, contemplând cu un aer de superioritate circuitul lumii! Probabil în tinerețe așa și trebuie să fie – să ne mai vâjâie capul de gărgăuni!

Și în armată am citit. Am plecat de acasă cu monografia lui Al. Piru dedicată lui Garabet Ibrăileanu (*Viața și opera*, 1967). Cartea nu a mai ajuns înapoi în Moldova – a ars solidar împreună cu un Turgheniev împrumutat de la biblioteca unității. Era o ediție princeps, culeasă cu vechiul alfabet rusesc, de până la revoluția bolșevică (cu litera ъ). A ars cum a ars și cazarma de lemn, cu podelele frecate până la luciul cu ceară de parchet pe bază de benzină (a doua zi urma să vină un mare general). A izbucnit ca o torță – noi eram la conducerea tancurilor pe timp de noapte, când ne-am întors am găsit o grămadă de lemn carbonizat încă fumegând. Ne-am bucurat că ne-au ars măștile antigaz, care erau mai ales instrumente de tortură (urâtă „plăcere” să alergi prin munți cu dânsele pe figură!). Dar ne-a cam ieșit pe ochi bucuria – vara am dormit pe pământ sub cerul liber, era chiar neobișnuit, în toamnă, când au dat ploile, am fost „cazați” într-un depozit fără tavan, îmi ploua noaptea direct în pat, nici mantaua făcută coviltir nu mă salva!

Școala de tanchist am făcut-o la Avceala, lângă Tbilisi. Dintre lecturile de atunci, țin minte un volum de poezii de Galaction Tabidze, apoi altul, a verișorului său, Tițian Tabidze (mă acomodam „la teren”!). Apoi am fost repartizat în regimente, eu nimerind în Prișib, Azerbaidjan, la frontiera cu Iranul. În timpul liber, citeam serios și învățam – am cerut de acasă manualul de lexicologie al lui Corlăteanu

și încă ceva, nu-mi mai amintesc ce. Un moldovean de-al nostru, de la infanterie, îmi preda engleza. Primeam presă literară. Într-un număr din *Knijnoie obozrenie* am citit că o librărie din Leningrad trimite cărți prin poștă. Aveau în stoc albume românești. Le-am comandat, o frumusețe tipografică – un Grigorescu, un Corneliu Baba și un Ștefan Luchian. Opere solide, de câteva sute de pagini. Erau scumpe – vreo 15 ruble. Dar solda mea de sergent major și de mecanic superior-conducător de tanc mi-a ajuns pentru așa ceva (un infanterist simplu primea trei ruble și nu mai țin minte câte copeici). Când am desfăcut ambalajul, ceilalți s-au adunat curioși în jurul meu, să vadă ce bunătăți am primit. Când au văzut că sunt cărți și când au aflat prețul lor unu' nu și-a putut abține dezamăgirea: „*Лунгу, ты что, дурной? Ты знаешь на сколько бутылков водки это бы хватило?*”.

Am și azi acele albume.

Cătană fiind, pentru prima dată am regretat că acasă, în civilie, nu dormisem nopțile – când aveam zi liberă, de multe ori citeam până în zori. În armată însă lipsa acută a somnului o simți întotdeauna – muștra și frecușul zilnic te storc fizic. Se resimte această oboseală mai ales când stai la post, în orele înainte de a se crăpa de ziuă. E epuizant! Mă mustram în acele ore, căci abia atunci am aflat cât de scump și de dulce e somnul!

Sigur, studenția m-a aruncat pur și simplu între cărți. Am intrat în 1970, imediat după demobilizare, la Litere, la Universitate, așa cum mi-am dorit. Am absolvit, *magna cum laude*, în 1975, și am plecat benevol în satul Cărbuna, fără să am repartizare acolo. Făceam schimb cu cineva, era deci un gest sentimental, căci de Cărbuna se fereau toți – era un fel de *Ieudul fără ieșire*. Apropo, acolo își făcuse „exilul” Gheorghe Mazilu, până la sosirea mea. Pentru mine acel sat dintre păduri a fost însă un loc cu fast – de acolo mi-am ales soția, Valentina, pe atunci Cibotaru. Cred că așa fi rămas blocat între vii și păduri de nu era Valeriu Senic. A reușit să mă smulgă din Cărbuna destul de ușor, în 1976, fără să fiu nevoit să fac cei trei ani obligatorii – fusese cândva șeful Secției raionale de învățământ Anenii Noi, așa că era în relații bune cu toată elita raionului. Îi sunt recunoscător și astăzi pentru gestul său, pentru mine, providențial: fie-i țărâna ușoară!... M-a promovat la „Alec Russo”, Bălți, la catedră. Peste doi ani, m-am certat cu el

„pe motive estetice” și am părăsit universitatea. Întors la Chișinău, la recomandarea lui Anatol Vidrașcu, ce-mi fusese coleg la Universitate, mi-am început cariera de editor la Literatura Artistică.

Notă. Textele răspund exact la cele două întrebări. Nu le-am scris special acum, aceste rânduri au apărut într-un volum editat recent de Prut Internațional. E vorba de cartea-interviu – *Eugen Lungu. Între spațiile și oglinzile timpului*, coordonată de Mircea V. Ciobanu, tot el punându-mi și întrebările. Cartea a avut un număr redus de exemplare, așa că puțini au văzut-o. Cu gânduri bune, Eugen Lungu.

Aliona MUNTEAN,
director adjunct, Direcția Dezvoltarea
și Prelucrarea Resurselor
Infodocumentare, Biblioteca
Națională a Republicii Moldova

1. Lectura pentru mine este o necesitate vitală, chiar o dependență, datorată obișnuinței de a lectura ceva în fiecare zi. Doar în zile marcate de boli grave, nenorociri sau năpaste nu am luat cartea în mână.

2. Prima carte, pe care mi-o amintesc, o citea mama. Se vede că nu putem încă citi. Era cartea „Cum mi-am învățat băiatul cifrele și numărutul” (Grigore Vieru). Au trecut vreo 45 de ani iar eu țin minte că „...Patru e un scaun pus / Cu picioarele în sus...”. De la vreo 7-8 ani ai mei lectura a devenit o pasiune, iar șirul de cărți, care și-au găsit locul în sufletul meu e atât de impunător... Dar primele impresii... au lăsat o amprentă mai intensă. Primul roman de aventură – „Contele de Monte-Cristo” de Dumas; primul roman de dragoste – „Frunze de dor” de I. Druță; primul roman science fiction – „451° Fahrenheit” de Ray Bradbury și primul roman care m-a făcut să plâng –, „Flori pentru Algernon” de Daniel Keyes.

MUNTEAN, Aliona. „Lectura pentru mine este o necesitate vitală...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 23 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/23/carte-si-lectura-in-viata-personalitatilor-11/> (Accesat 09.12.2021).

Maria PILCHIN,
cercetătoare științifică, critic literar,
scriitoare

1. Am cunoscut, am observat, la viața mea, oameni care aveau o stare de bine citind, vorbind despre lecturile pe care le-au făcut, vorbind despre cărțile pe care le-au descoperit, le-au întâlnit, oameni obsedați de cărți, de personaje. Cred că fac parte din comunitatea acestor oameni... Sunt însă și o persoană care mereu se întreabă despre locul cărții în societate.

Recent, am citit „Sfârșitul competenței” de Tom Nichols. Sună cumva provocator acest titlu. Sfârșitul competenței presupune plecarea din scenă a valorilor, a expertului, a expertizei. Unde au greșit experții într-atât, încât nu mai sunt ascultați? Asta mă întreb și mă gândesc aici la profesorul de limbă și literatură română, căci eu, în primul rând, am fost și sunt și voi fi mereu profesoara de limbă și literatură română, asta e specializarea mea inițială. Unde ne-am înșelat noi?! Mi se pare că am greșit și tot greșim în școală, la facultate, în domeniul cercetării. Atunci când copilul a vrut să-mi spună că în „Baltagul” lui Sadoveanu el a citit asta și eu sau altcineva a insistat că un mare critic nu așa a analizat acest text. Această tăiere de aripi, tăiere de spirit critic și proprie discernere și impunere a unor axiome, a unor lucruri aduse, aproape, până la clișeu didactic, până la formule împietrite, asta omoară lectura în școală. Mai nou, discutăm despre lectura funcțională, care presupune un soi de aplicabilitate existențială. Mai ales din partea cititorului-elev, a cititorului-student. Unde greșim noi, experții? Pentru că cel mai ușor este să negăm. Vedeți că fiecare generație afirmată contestă pe cei care vin și spune că tinerii sunt mai ignoranți, sunt nepregătiți și este un discurs care vine din partea pedagogilor. Trebuie să ne oprim și să ne întrebăm cum să construim un dialog cu viitoarele generații,

cum să le cultivăm, pe de o parte, gustul de lectură, iar pe de altă parte, să le înțelegem noua lume pe care ei o creează. Fiecare generație, volens-nolens, își elaborează un nucleu valoric și acesta configurează o lume nouă în care s-ar putea ca noi să nu ne mai regăsim. Și atunci vom nega și vom spune: eu sunt doctor habilitat, eu sunt expert, eu sunt mare scriitor, critic, cercetător etc., dar societatea nu mai are nevoie de mine. De ce nu mai are nevoie societatea de mine?! Asta ar trebui să fie întrebarea pe care să ne-o punem în calitate de „experți”!

2. Multe sunt, dar astăzi vreau să mă refer la una singură. Romanul lui Flaubert „Madame Bovary”. Este marele roman despre disimularea umană. Toți suntem o Emma Bovary, asta o putem spune de atunci. Gaultier, la început de secol XX, ne va asigura că întreaga umanitate este bovarică, așa cum bovarismul este o necesitate și un mobil al omenirii în devenirea sa. Aș fi vrut să pot să scriu acel roman. Un roman despre incapacitatea de a citi cărți și oameni. Sau, poate, despre o prea mare capacitate, o exagerată și tulbure capacitate de a citi și de a proiecta în alții. Și tocmai de aceea monstruoasă și, în cele din urmă, fatală. Un roman despre imposibilitățile și exagerările umane. Emma nu știe să fie o mamă bună, o soție, o amantă. De fapt, ea nu știe să fie. Emma este omul aproximativ și astfel devine omul generic. În Emma încap întreaga specie. Ea nu este bărbat sau femeie, ea este omul, un androgin cu toate ale lui. Emma suntem noi.

Dacă ați ști cât timp și efort mi-a luat pentru a o extirpa din mine! Emma Bovary e în fiecare din noi... Emma cea dulceagă și lacrimogenă, (anti)personajul meu preferat. Când cunosc pe unii, în primul rând, o cunosc pe Emma lor. Îi ating mâna, îi șterg lacrimile. Uneori îi smulg arsenicul din mână. Aș vrea să-i arunc și cărțile proaste pe care le citește, dar arareori reușesc, căci lectura ține de intimitate și solitudine.

Oare Flaubert a înțeles ce a descoperit? Ce credea totuși Gaultier, care filosofa „bovarismul esențial al umanității”? Iar Patapievici, care invoca un bovarism social în al său „Om recent”? Important este faptul că acei care au scris despre bovarism au căzut de acord cu faptul că toți suntem niște bovarici, „restul e sofistică”, ne anunță Manolescu în eseul său „Doamna Bovary și Doamna Dalloway” („Teme franceze”). Da, toți, doar că unii totuși scapă de acest agent patogen, alții nu.

Emma este imaginarea a ceea ce nu vei fi niciodată, este iluzia

din fașă. Este mimarea și nu jucarea unui rol. Hamlet joacă, Emma mimează. Puțini știu să zică de-a adevăratelea „a fi sau a nu fi”. Cei mulți produc aparente baloane roz de săpun pe care le numesc viață. Emma este neputința de a fi părinte, e și neștiința de a fi măcar o amantă bună, e incapacitatea de a iubi, o impotență a spiritului uman de a iubi până la capăt, este nepriceperea de a ști cine și ce ești. Emma este parvenitismul spiritual al umanului, e patetismul de proastă calitate și resentimentul față de viață și lume. E gestul laș de a dispărea în fața neputinței de a-ți asuma ceea ce ești. E arsenicul.

Am extirpat-o metodic, aplicat, cu sânge rece. Până la urmă, s-a adeverit că tot Emma am rămas, doar că de data aceasta o Emma Zunz. Eu sunt Emma Zunz, citesc la Borges. Maria Pilchin e o Emma Zunz. *Zu/nZ* – cuvântul acesta al jumătății aproape răsturnate în oglindă.

...La farmacia din cartier stau oamenii după măști (2021), la farmacia din cartier stau oamenii la coadă după implanturi (2035)...

PILCHIN, Maria. „...Mai nou, discutăm despre lectura funcțională...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 23 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/23/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-13/> (Accesat 09.12.2021).

Elena PINTILEI,
 director general al Bibliotecii
 Naționale a Republicii Moldova,
 președinte al Asociației
 Bibliotecarilor din Republica Moldova

Întotdeauna am susținut ideea că lectura reprezintă o conversație a noastră cu înțelepții, pentru a ne cunoaște mai bine pe noi înșine. Dintre toate gândurile marilor înaintași despre importanța lecturii probabil că cel mai apropiat de mine este îndemnul clasicului literaturii române Mihai Eminescu: „Citește! Citind mereu, creierul tău va deveni un laborator de idei și imagini, din care vei întocmi înțelesul și filosofia vieții”.

Vă mărturisesc că provin din generația celor pentru care lectura a fost un deliciu, iar „măria sa cartea” a fost calea spre creștere și dezvoltare constantă. Doar cartea mi-a fost și îmi este cel mai fidel prieten pe care îl pot avea. Consider că toate cărțile citite mi-au cultivat ceva, atât în plan cultural, cât și științific, moral, comportamental etc.

Se vorbește mult că ne îndreptăm spre o societate în care lectura pierde din importanță. Consider că acest fenomen își are începutul în familie, unde cartea nu-și are locul în capul mesei, urmează grădinița, școala, facultatea, unde se predau o mulțime de materii, dar uneori insuficient sunt promovate beneficiile cărții și ale lecturii, indiferent de formatul tradițional sau electronic. Nu aș îndrăzni să impun pe cineva ca să petreacă tot timpul „cu cartea în mână”, dar afirm, cu siguranță, că lectura poate fi îmbinată armonios cu restul activităților cotidiene.

Recent, Eugenia Bulat a lansat la Biblioteca Națională a Republicii Moldova o nouă carte, romanul memorialist „Profesorul”, omagiu adus unei mare personalități, profesorului Ștefan Sevastian Bulat, luptător pentru cauza limbii române în Basarabia. Citind această carte-muzeu, am descoperit preferințele de lectura ale distinsei doamne Eugenia Bulat, din copilărie, adolescență și la facultate, care au coincis

cu ale mele.

Eu m-am născut într-o casă cu cărți care se citeau. Cred că dragostea pentru carte mi s-a transmis de la bunica Maria Chiru (Viteazu), pe linia mamei, care era cunosătoare de carte religioasă în româna, slavă și elină (vorba bunicii). Îmi amintesc de lada de lemn în care se păstrau evangheliile și alte cărți religioase vechi, pe care le împrumuta de la biserica din sat. O perioadă bunica citea în biserică, la unele slujbe bisericești, cu voce tare, pentru enoriașii din sat. Au trecut deja ani, dar nu pot uita „parfumul” cărților din camera de odihnă a bunicii, ...de ceară și tămâie. În anul 1989, când bunica a aflat că am absolvit facultatea de biblioteconomie, mi-a făcut cadou „o carte”, care era o ediție veche, cu copertă de piele a *Vechiului Testament*, editat la tipografia Mitropolitului Bănulescu Bodoni, pe care am donat-o mai târziu Bibliotecii Naționale. Tata, mama, sora mi-au pus în mână primele cărți. Apoi a urmat școala medie cu studii în limba română (s. Utconosovca, regiunea Odesa) de la baștină, bibliotecara satului, facultățile de biblioteconomie și drept din cadrul Universității de Stat din Moldova. Mereu am avut în preajmă învățători și profesori culti, care au apreciat faptul ca iubesc să citesc. Pe parcursul anilor, activând în mai multe biblioteci am avut mereu acces la cartea de calitate. Bibliotecile mi-au oferit posibilitatea de a-mi desăvârși educația, de a descoperi noutăți din lumea științifică, de a experimenta idei noi sau, pur și simplu, de a mă pierde în lectura unei cărți minunate.

Profesia îmi oferă atâtea oportunități de a cunoaște creația scriitorilor contemporani și încerc să valorific la maximum acest beneficiu. Printre autorii cu care m-am întâlnit recent, pe marginea unor activități organizate de Biblioteca Națională, voi menționa pe Oleg Serebrian, Tatiana Țibuleac, Olga Căpățână, Lucreția Bârlădeanu, Iurie Colesnic, Iulian Filip, Aurelian Silvestru, Dumitru Crudu...

Desigur că dedic foarte mult timp și literaturii de specialitate, în special tot ce apare nou referitor la activitatea instituțiilor info-documentare. La fel, sunt interesată de lecturi privind identificarea și strategiile de protejare a patrimoniului material, în special arealul, sudul Basarabiei istorice.

PINTILEI, Elena. „Întotdeauna am susținut ideea că lectura reprezintă o conversație a noastră cu înțelepții...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 23 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/23/carte-si-lectura-in-viata-personalitatilor-12/> (Accesat 09.12.2021).

Claudia PARTOLE,
poetă, eseistă, prozatoare,
autoare de piese și jurnalistă

1. Nu exagerez mărturisind că nu știu, nu-mi imaginez cum aș trăi, ce-aș face, ca să nu mor de urât și plictis, într-o lume fără cărți... Cartea și cititul a fost prima mare minune a vieții mele... A și rămas a fi, doar că acum realizez acest mare dar ce mi s-a dat...

2. Cred că în fruntea cărților lecturate de mine stau poveștile. În lumea basmului am găsit răspuns la multe frământări, alinare și încrederea în a visa. Aici m-am simțit prințesă... Apoi mi-au venit cărțile care m-au ghidat, pe care le păstrez în memorie și la care revin... Creangă, Eminescu, Sadoveanu, Exupery, Ionesco, Sartre, Durenmat, Hesse, Tomas Mann, Eliade, Blaga... De fapt, foarte multe cărți mi-au clădit spiritul...

PARTOLE, Claudia. „...Cartea și cititul a fost prima mare minune a vieții mele...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 29 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2014/08/29/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-7/> (Accesat 09.12.2021).

Nadejda PĂDURE,
directoarea Bibliotecii Publice Rai-
onale „Mihai Sadoveanu”, Strășeni

Cartea „Altă iubire” semnată de Nadejda Pădure a fost clasată de cititori în *Topul celor mai citite 10 cărți ale anului 2012*.

1. „Oricum, fac parte dintre cei care nu cred că drumul spre fericire duce prin cenușa bibliotecilor”. (Octavian Paler)

Cartea reprezintă pentru mine de fapt văzduhul, oceanul, țărâna și toate stihiiile în care mă simt bine, confortabil, protejată, așteptată și mulțumită de sine. Odată cu prima carte ținută în mână, lectura mi-a devenit pasiune și necesitate. Deși părinții și bunicele mele au fost oameni simpli, în casa noastră a existat bibliotecă de familie, iar pe lângă un copil cu cartea în mână toți treceau „în vârful degetelor”. Vizitele la bibliotecă în anii de școală erau cele mai plăcute ore pe care le aveam. Mă însinguram printre rafturi și răsfoiam ceasuri întregi cărțile. Și poate acesta a fost motivul pentru care mi-am ales acest destin de a mă afla zilnic printre mii de cărți și nu am regretat niciodată alegerea.

Cărțile mă însoțesc peste tot. Mereu am siguranța că ele mă ajută în luarea deciziilor sau în clipele de tristețe. Singurul regret pe care îl am este faptul că nu reușesc să citesc tot ce-mi doresc.

2. Nu aș putea numi câteva cărți care m-au influențat pentru că au fost multe. În diferite perioade ale vieții și lecturile au fost diferite. Adolescența a fost marcată de literatura universală, aleasă la întâmplare în orele mele de însingurare printre rafturile bibliotecii, dar și de poezie. Păstrez și până acum câteva carnețele cu poezii consemnate în acele timpuri, iar printre autorii textelor sunt: Liviu Deleanu, Grigore Vieru, Petru Cruceniuc, Agnesa Roșca, Emil Loteanu, Dumitru Matcovschi și alții. Au urmat anii de studenție cu clasicii literaturii universale. Perestroika a venit cu cărțile ei inedite ca și conținut și

pe care le citeam pe nerăsuflăte, printre autorii descoperiți în acei ani fiind Anatoli Rîbakov, Vladimir Nabokov, Boris Pasternak, Alexandr Soljenițin. Tot în acea perioadă mi-am format deprinderea de a citi toate scrierile autorului (pe care, bineînțeles, le găseam în biblioteci). Emile Zola a fost scriitorul preferat la acea etapă de lectură.

Evenimentele din viață marchează și lecturile, astfel că a urmat o bună perioadă în care autorii pe care îi căutam, de această dată mai mult pe tarabele de cărți, erau N.D.Walsch, Louise Hei, Jose Silva și alții.

Podurile peste Prut ne-au deschis calea și spre literatura română, astfel descoperindu-i pe Mircea Eliade, Panait Istrati, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu.

În ultimii ani am citit mai multe cărți de Paulo Coelho și Gabriel Garcia Marquez, mergând pe aceeași deprindere a mea de a citi tot ce găsesc al unui autor care mă fascinează.

„Temă pentru acasă” a fost romanul care m-a impresionat în mod deosebit din literatura ultimilor ani de la noi din țară, iar cartea pe care o aștept să apară în librării este a poetului suedez Tomas Tranströmer, laureat al Premiului Nobel din anul 2011, ale cărui poeme le-am găsit doar în presa periodică și în internet.

PĂDURE, Nadejda. „...Odată cu prima carte ținută în mână lectura mi-a devenit pasiune și necesitate...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 8 august. – Mod de acces: <https://club-bib2.wordpress.com/2013/08/21/cartea-si-lectura-in-viata-nadejdei-padure/> (Accesat 09.12.2021).

Oleg SEREBRIAN,
cercetător, diplomat

Omul modern a fost în mare parte produsul lecturilor. Una dintre deosebirile esențiale ale individului format în veacurile XIX și XX constă anume în faptul că acesta a crescut mai mult sub înrâurirea lecturilor – nu a narațiunii, a tradiției orale, așa cum a fost vreme de milenii, și nici sub înrâurirea audiovizualului, cum avea să se întâmple ulterior. Cele două veacuri, cuprinse convențional între Marea Revoluție Franceză și sfârșitul Războiului Rece, au fost adevărate veacuri ale cărții, dar lucrurile par să se schimbe. Și repede. Chiar și statistica ne arată că, începând cu anul 2001, numărul de cărți publicate la o mie de locuitori este într-o lentă, dar constantă scădere, ca și numărul de librării ori volumul lecturilor în biblioteci. Cărțile audio ori cele electronice, filmul documentar sau artistic, informația culeasă de pe rețelele de socializare ori de prin site-urile de știri au decimat presa scrisă și pun tot mai mult în pericol și cartea, mai cu seamă cartea tipărită. În acest sens, Republica Moldova reprezintă un exemplu pe cât de trist, pe atât de edificator. În anul 1990, în Republica Moldova funcționau cca 1 500 de librării. Trei decenii mai târziu, mai bine de 90% dintre acestea au fost închise, la fel de relevante sunt și tirajele cărților. Între anii 1970-1985, tirajul unei cărți de literatură artistică editate la Chișinău putea să ajungă la 25 000 de exemplare și chiar mai mult. În prezent, un tiraj de 1 000 de exemplare este o performanță.

În ultimul sfert de veac s-a schimbat și cititorul, s-a modificat și percepția lui despre carte. Generația născută după 1990 e definită în cea mai mare parte de cultura audiovizuală. În cazul Republicii Moldova s-a schimbat și atitudinea părinților față de lecturile copiilor lor. Cultura mea de cititor s-a format de timpuriu anume sub înrâurirea

familiei. Părinții au fost cei care mi-au modelat preferințele, nu școala. Cred că azi, formarea cititorului se datorează într-o mai mare măsură anume școlii. S-a schimbat considerabil și lista lecturilor. Romanele lui Jack London, James Fenimore Cooper, Mayne Reid, Stanislav Lem ori Aleksei Tolstoi, atât de căutate de adolescenții anilor 1956-1991, au devenit un fel de lecturi exotice. Bineînțeles, un om a cărui primă mare întâlnire cu lectura a fost *Pământul stâncilor sărate a lui Sat-Ok* se va deosebi mult de cineva care a intrat în lumea cărților pe poarta deschisă de Harry Potter. Nu zic că unul ar fi mai bun decât altul, dar vor fi diferiți – vor însuși alte aspirații, se vor alege cu modele diferite de comportament. Pentru prima oară am realizat în ce măsură un set de lecturi comune poate suda un grup, poate crea un spirit de înrudire, de afinitate culturală, în perioada studiilor la institutul European din Nisa. Era la începutul anilor 1990. Uniunea Sovietică tocmai se destrămase. La programul de master în relații internaționale erau tineri din mai multe state ex-comuniste, inclusiv din România, dar și din câteva republici ex-sovietice. Anume acolo, atunci, făcusem constatarea că divizările și înrudirile culturale nu sunt dictate doar de limbă, dar și de un fond comun de cunoștințe, deprinderi, preferințe, altoite în mare parte și de lecturi. Poți vorbi cu cineva aceeași limbă, dar discuția ar putea fi grav handicapată de lipsa subiectului comun de discuții. Colegii mei lituanieni ori georgieni îmi erau mai aproape anume pentru că citise aceleași cărți, ascultase aceeași muzică, văzuse aceleași filme, cunoșteau aceleași emisiuni televizate ca și mine. Totodată, povestirile lui Eno Raud, romanele lui Obrucev ori gamsahurdia, cărțile lui Berdeaev nu spuneau nimic colegilor mei români. Desigur, situația s-a schimbat radical în decursul acestor treizeci de ani. Hotarul politic de pe Prut nu a căzut, dar între timp s-a năruit un alt hotar, poate chiar mai important decât cel politic – hotarul cultural – și în mare parte acest lucru se datorează lecturilor. Marin Preda, Mircea Eliade, Cezar Petrescu, Radu Tudoran, autori despre care, pe vremea copilăriei mele, în Basarabia nu se știa nimic sau prea puțin, au surpat temeinic granița geoculturală de pe Prut.

Așadar, suntem ceea ce citim, mai cu seamă ceea ce citim de timpuriu, or, cu adevărat formatoare de personalitate sunt anume lecturile din copilărie și adolescență. Primul roman pe care l-am citit (era în

clasa a doua) – *Peter Pan* al lui James Matthew Barrie – a avut asupra mea un impact foarte puternic. Nu atât prin conținutul nemijlocit al cărții (departe de a-i fi înțeles toate subtilitățile la acea vreme), ci pentru că a fost o pistă extraordinară de lansare în lumea lecturilor, pentru că-mi deșteptase interesul pentru cărți. Suntem ceea ce citim, fără tăgadă – doar că până la o vreme. Vine un moment când lucrurile se inversează și începem deja să citim în dependență de ceea ce suntem, ne selectăm lecturile conform unui profil cultural și profesional pe care ni l-am creat. În cazul meu, cred că această „trecere a creștelor” s-a produs pe la vârsta de 18-20 de ani. Către acel moment am redus gama tematică a lecturilor, am încetat să mai citesc pe teme variate – de la cărțile de astronomie ale lui Lev Gurstein până la romanele lui Rex Stout. Nu zic că n-am recidivat și mai târziu, că n-am ieșit din câmpul acelor lecturi care serveau unui istoric, politolog, diplomat, om de litere, cadru universitar, dar aceste „abateri” erau tot mai rare. Apoi, analizate mai atent, concordau și ele cu preocupările profesionale, mai vechi ori mai noi. Când citisem cartea lui Constance Reid despre David Hilbert (poate cel mai mare matematician al secolului XX), o făcusem nu atât dintr-o pasiune pentru istoria matematicii, cât din dorința de a cunoaște un personaj, fie și secundar, al romanului la care lucram, *Pe Contrasens*. Trebuia să-l cunosc pe Hilbert, tutorele lui Alex Von Randa, protagonistul romanului, nu din articole, din Internet ori din enciclopedii, ci dintr-o sursă academică solidă. Aveam nevoie și de o imersiune, fie ea și virtuală, în viața academică a göttingenului interbelic, de o cunoaștere mai temeinică a marilor rivalități din lumea fizicii și matematicii de la acea vreme, mai cu seamă disputele dintre Hilbert și Einstein (azi, în mare parte, uitate).

Sunt lecturile formatoare ale scriitorului. Nu ai cum să scrii pe loc gol. Eu, cel puțin, am avut întotdeauna nevoia unor propteli documentare temeinice despre temele pe care urma să le abordez, fie și în treacăt, în romanele mele. Uneori, chiar lecturile îți oferă materiale neașteptate, teme de reflecție, imaginea unui erou literar. Așa s-a întâmplat, bunăoară, după ce am citit cartea de memorii a feldmareșalului german Erich von Manstein *Die verlore Siege* (Victoriile pierdute). Acolo am aflat despre cazul baronului Werner von Fritsch, general-colonel al Wehrmachtului, învinuit de homosexuali-

tate. *Fritsch* nu se interesa de femei, nu a fost niciodată căsătorit, iar în 1936 a adăpostit doi adolescenți nevoiași. Câteva luni mai târziu, la gestapo e depusă o mărturie privind „înclinațiile nefirești” ale baronului *Fritsch*, care fusese ceva mai devreme numit într-o funcție-cheie în administrația militară a Reich-ului, cea de șef al statului major al forțelor terestre. „Cazul *Fritsch*” a fost foarte mediatizat la acea vreme, întrucât implica un militar de frunte al germaniei. Procesul a durat doi ani. În 1938, *Fritsch* e achitat, revine în serviciul militar, dar nu i se mai încredințează vechiul post. În septembrie 1939, baronul *Fritsch* moare în timpul asediului Varșoviei, fiind primul general german mort în cel de-al Doilea Război Mondial. În memoriile sale, feldmareșalul Manstein susține că Werner von *Fritsch* a căutat înadins moartea pe câmpul de luptă, fiind iremediabil afectat moral și psihologic de înviuirile ce i-au fost aduse.

Trebuie să spun că anume *Fritsch* a fost punctul de pornire spre plămuirea lui *Alex von Randa*. Imaginea acestuia a fost completată datorită altei lecturi – *Alan Turing: The enigma of intelligence (Alan Turing: enigma inteligenței)* de Andrew Hodges. E vorba de o biografie a celebrului om de știință englez Alan Turing, unul dintre cei mai mari matematicieni ai secolului XX, care a avut un aport capital în spargerea sistemului german de criptare Enigma, fiind considerat și părintele informaticii și inteligenței artificiale teoretice. Homosexualitatea lui Turing a fost deconspirată după război, în urma denunțului făcut de amantul său, Arnold Murray. Turing a fost judecat și supus castrării, după care s-a sinucis. În 2014, regina Elisabeta a II-a a declarat grațierea post-mortem a lui Alan Turing, aceasta fiind a patra grațiere regală post-mortem din istoria Marii Britanii. În declarația guvernului de la Londra, care a urmat grațierii, s-a spus că *Turing* trebuie comemorat și recunoscut pentru fantastica sa contribuție la efortul de război. O influență capitală asupra lui Turing (inclusiv altoirea pasiunii pentru matematică) a avut-o prietenul său din copilărie, Christopher Morcom, descris uneori și ca prima iubire a lui Turing (una platonice, fără îndoială). Morcom a murit la vârsta adolescenței de tuberculoză.

O altă lectură care a contribuit la edificarea aceluiași erou literar este cea a baronului James Matthew Barrie, autorul cunoscutului roman *Peter Pan*, amintit mai sus. În vara anului 2004, fiind la un stagiu

de formare în Marea Britanie, am dat într-o librărie din Edinburgh de cartea lui *Andrew Birkin, J. M. Barrie and the Lost Boys: The Real Story Behind Peter Pan (J. M. Barrie și băieții pierduți: istoria reală din spatele lui Peter Pan)*. Așa am făcut cunoștință cu biografia mai puțin obișnuită a lui Barrie – o căsătorie târzie și nefericită cu *Mary Ansell*, o prietenie intensă cu Arthur Llewelyn Davies și o mișcătoare afecțiune față de fiii acestuia. Apropierea dintre Barrie și actrița *Mary Ansell* se produce în timpul unei probleme de sănătate a lui *Barrie*, când *Ansell* îl îngrijește. Cuplul nu a avut copii, deși visul lui *Barrie* era să aibă un fiu. După 15 ani de căsnicie tensionată, *Barrie* și *Mary Ansell* divorțează. Divorțul, dar mai ales moartea lui Arthur Llewelyn Davies îl afectează profund pe *Barrie*. Scriitorul se atașează și mai mult de feciorii prietenului său, adoptându-i și găsimdu-și refugiu în grija pentru ei.

Așadar, trei cărți, trei lecturi foarte diferite, prin conjugarea cărora apare un erou literar nou, care seamănă și nu prea cu cei trei „părinți genetici”.

Bineînțeles, și mai importante sunt lecturile pentru un cercetător. Nu voi stăruii prea mult asupra acestui subiect, or aici lucrurile sunt oarecum clare din oficiu. Voi spune doar că, din perspectiva mea, un istoric ori un politolog, indiferent de tema îngustă a preocupărilor sale, are mare nevoie de clasici. Nu poți fi un istoric bun al celui de-al Doilea Război Mondial, dacă nu l-ai citi la vremea potrivită pe Herodot, pe Titus Livius, pe Giambattista Vico, pe Leopold von Ranke. Sună poate ciudat, dar un cercetător are nevoie de o temelie. Un istoric care nu a citit clasicii e ca și un matematician care nu știe tabla înmulțirii. Poate cunoaște multe fapte despre perioada lui de cercetător nemijlocită, dar îi va lipsi înțelegerea retrospectivă, contextul general. E un lucru valabil și pentru politologi, desigur. Friedrich Engels, Giovanni Gentile, Max Weber nu-și pierd actualitatea, rămân surse primare de înțelegere a doctrinelor și proceselor politice.

Și, în fine, lecturi formatoare pentru un diplomat. Desigur, ca în orice meserie, în cea de diplomat există lucrări indispensabile domeniului – cărți din teoria relațiilor internaționale, istoria relațiilor internaționale, etichetă și protocol diplomatic, drept internațional. Un bun profesionist va ține numai de cât să aibă în palmarele măcar cele

mai importante lucrări din aceste domenii. Dar nu despre ele țineam să vorbesc, ci despre acel tip de lecturi indispensabile unui diplomat care deseori sunt trecute cu vederea. E vorba de lucrări de istorie și literatură ale țărilor de acreditare. Bineînțeles, fiind istoric de meserie, citisem cu mult înainte de a ajunge în țările mele de acreditare – Franța, Germania, Danemarca – o serie de lucrări fundamentale despre istoria lor. Toate trei state au fost în Evul Mediu niște mari puteri. Germania și Franța rămân și azi niște jucători majori pe scena internațională. Istoria acestor țări se învață la facultate relativ amănunțit. Primul meu curs în calitate de lector universitar a fost „Istoria universală a Evului Mediu”. Implicit, citisem încă acum un sfert de veac și monumentală Istorie a poporului german a lui Karl Lamprecht (12 volume) și cele trei volume ale Istoriei Franței sub redacția lui Georges Duby, și chiar Istoria Danemarcei din cele mai vechi timpuri până la începutul secolului XX sub redacția Olgăi Cernășeva, întrucât, ținând cont de locul acestei țări în veacurile XII-XVII, aveam prelegeri separate consacrate Evului Mediu danez. Aceste și alte „lecturi ale istoricului” mi-au fost de mare folos în munca diplomatică, întrucât un diplomat e dator să cunoască țara în care merge. Să o cunoască chiar mai bine decât reprezentanții țării-gazdă. Și nu doar prezentul, ci și trecutul, pentru că fără o bună cunoaștere a trecutului, mai ales a unei societăți atât de complexe precum e cea germană, nu poți înțelege cum se cuvine nici prezentul ei. Apoi, mai e și un moment de aclimatizare: un diplomat trebuie să simtă cu toate fibrele țara în care activează, să înțeleagă toate nuanțele metalimbajului ei. Și aici iarăși, nu e vorba doar de limbă, pentru că limba e numai un instrument al cunoașterii, dar nici pe departe unicul. Spuneam că dincolo de lecturile istoricului, e important să fie și altele – mai umane, cele care te-ar lega și mai mult de societatea în care activezi. Literatura germană, ca și cea franceză, sunt foarte mari și foarte cunoscute. Fiecare are la îndemână niște nume, niște cărți citite – un Proust, un Mann, un Gide, un Kafka. Mai complicat e cu literaturi mai mici. Înainte de a prezenta scrisorile de acreditare reginei daneze, mi-am pus ca scop să citesc măcar câteva romane de referință din literatura daneză. Protocolul Majestății sale m-a informat prealabil că suverana e interesată de literatură, de istorie și că, în acea parte a discuției care va fi mai puțin formală, am putea

aluneca spre aceste domenii. Până a fi acreditat ca ambasador în Danemarca, citisem doar doi autori danezi, bine-cunoscuți în întreaga lume – Hans Christian Andersen (romanul *Improvizatorul*) și câteva lucrări literare și filosofice ale lui *Søren Aabye Kierkegaard*. Mi s-a părut însă insuficient și astfel am descoperit una din cele mai fascinante „literaturi de talie medie” din lume – literatura daneză, care a dat lumii trei laureați ai Premiului nobel pentru literatură: Karl Adolph Gjellerup, Henrik Pontoppidan și Johannes Vilhelm Jensen. Trei autori complecși, fascinanți, prolifici, deși mai puțin cunoscuți publicului românesc. Astfel, pregătindu-mă pentru întâlnirea cu suverana daneză, am făcut cunoștință cu cele mai importante lucrări ale lor. Și chiar dacă în discuția cu regina Margareta a II-a n-am adus vorba la toate aceste lecturi, ele mi-au fost de mare folos ulterior. Iar în vara anului 2020, când directorul Muzeului Regional de Istorie din Aalborg mi-a organizat o vizită ghidată la una din marile necropole ale vikingilor și am alunecat pe neobservate de la arheologie la Minna lui Gjellerup, gazda mea daneză mi-a zis: „nu mai sunteți un străin în țara asta”. E o apreciere la care niciun diplomat nu poate rămâne indiferent...

SEREBRIAN, Oleg. Lecturi formatoare pentru un scriitor, cercetător, diplomat // *Lectura și scările : Culegere de articole : [în vol.] / Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Clubul literar „Homo aestheticus” ; director general: Elena Pintilei ; consultant științific, prefață: Iulian Filip ; coordonator de ediție: Victoria Vasilica. – Chișinău : BNRM, 2021 (tipogr. „Primex-Com”) – ISBN 978-9975-3510-1-0. – Vol. 2. – 2021. – P. 15 – 23. – Mod de acces: <http://moldlis.bnrm.md/handle/123456789/1389> (Accesat 09.12.2021).*

Maria ȘLEAHTIȚCHI,
doctor în filologie, istoric literar,
eseista, publicista, dramaturg

Lectura în viața mea „Cetindă, trebuie să citești și al doilea și al treilea rând, și așa vei înțelege dulceața, mai vârtos să înțelegi ce citești, că a ceti și a nu înțelege ieste a vântura vântul sau a fierbe apa”. (Miron Costin, *Înțelesul stihurilor, cum trebuiește să citească / Predoslovie la poemul Viața lumii*).

Citesc, deci sunt! Un punct de pornire. Răspund provocării lui Mircea Ciobanu (dar și a Luciei Țurcanu), cu cele 10 cărți/autori care m-au fascinat... N-aș fi vrut să intru în acest joc, care poate părea fals adesea. Să recunoaștem că e greu să rezizi tentației de a te arăta puțin mai bun, mai deștept, mai... mult decât ești. Cu toate acestea, deoarece am fost provocată de un coleg (doi colegi, iată!) pe care îl apreciez și m-a mai rugat cineva de care îmi este plin sufletul, deschid lista mea... Lista mea include titluri, coperte, care m-au chemat să intru în taina lecturii, și autori, cărți pe care le-am citit și au constituit, la anumite etape ale vieții mele, revelații. Răspunsurile 1-4 includ „provocări”, o stare de pre-lectură, iar 5-10 – cărți citite. Astea mi-au venit primele în minte...

Lista sentimentală 1. O carte de *Povești populare românești* – ediție interbelică (păstrată ca prin minune în casa vecinilor de vis-a-vis, din care nana Vera ne citea povești cu Ileana Cosânzeana și Făt-Frumos. M-au fascinat poveștile și cartea, îi țin minte copertile și desenul de pe ele – o perlă din mitul copilăriei mele); 2. O carte de poeme, care, coperta fiind pierdută, se deschidea cu poemul *Gorunul*, pe care tata îl citea cum ar fi oficiat un ritual. Aveam să aflu mult mai târziu că era cartea lui Lucian Blaga; 3. *Venea o moară pe Siret* de Mihail Sadoveanu, care mă fascina prin titlu, deoarece tata spunea că pe Si-

ret, la Dolhasca, i-a rămas casa lui părintească; 4. Romanul *Golgota* (Nu-i cunosc autorul, dar mi-a marcat atracția crescândă spre lectură, deoarece la întrebarea adresată tatălui meu despre ce este cartea pe care o citește el mi-a răspuns cu cea mai incitantă frază: „Ești mică ca să înțelegi. Vei crește mare și vei înțelege...”).

Profesionalizarea lecturii 5. *Frunze de dor* de Ion Druță – citită și trăind la adolescență în lumea cărții. 6. *Doctor Jivago* de Boris Pasternak – descoperită în anii Perestroicii; 7. *Maestrul și Margareta* de Mihail Bulgakov – tot atunci; 8. *Patul lui Procust* de Camil Petrescu – după 90; 9. *Procesul* de Franz Kafka – citită cu o perspectivă dublă, de parcă aș fi fost concomitent în scena literaturii și în culisele vieții; 10. *Valurile* de Virginia Woolf – care mi-a dat revelația construcției textului pe mișcătoarea clătinare a valurilor celor aieva. Intram deja în vârsta „lecturii profesionale”. Asta-i lista formativă și sentimentală – un fel de perspectivă autenticistă asupra mea însămi. Lista profesională abia ar începe...

Nevoia de lectură și criza de timp. Generația noapților albe de... lectură (Caragiale, Coșbuc, Macedonski și toți ceilalți). Lectura în semn de omagiu pentru Maria Cucoranu (Mihai Eminescu, *Floare albastră*; George Coșbuc, *Pe lângă boi*); *Rondelul rozelor* sau... *Rondelul rondelilor de menaj*.

Șansele și capcanele prezentului. Isteria informațională. Lipsa de sistem. Lipsa de criterii Citim, dar ce citim? Citim, dar cum citim? Citim, dar pentru ce citim? Citim pentru că e trendy, cool și sexy...? Citesc pentru lumea mea, pentru sufletul meu, pentru noi, ca să ne construim un univers intim elevat, luminos, bogat. Citesc și am să-ți povestesc și ție, alteritatea mea indispensabilă. Concluzia paginii: Utopia continuă într-o lume distopică...

A citi/a (re)scrie/a traduce Jorge Luis Borges, *Pierre Menard autorul lui Don Quijote* – a citi și a rescrie; Umberto Eco, *Numele tranșăfrului* – sacrificiul curiozității și a lecturii; Mario Vargas Llosa, *Literatura este viață* – șansa de a trăi mai multe vieți... Andrei Makine, elogiu cititorului: Întâlnirea scriitorului cu angajații Muzeului de literatură din Odessa (publ. pe You Tube în 19 martie 2013): – „Cititorul știe cel mai bine ce a vrut să spună scriitorul”; – Cititorul celui de-al treilea roman al lui A. M. *Pe vremea râului Amur*, un căpitan de cursă

lungă, care în tinerețe navigase pe râul Amur, întâlnit de autor în Franța, îi mărturisea că îi citise romanul cu lux de detalii... Când citea, el vedea mult mai bine și mai nuanțate acele locuri decât am văzut eu, mărturisește A.M., fiind pe atunci un tânăr scriitor care descrisese câteva sate de pe râul acela. Prin urmare, „lectura lui era mai bogată și mai puternică decât proza mea”. Cititorul „traduce” și „rescrie” conform structurii și lumii lui interioare oricare text artistic pe care îl citește.

Revelația lecturii care construiește planurile literaturii, ale lecturii/ale propriei experiențe de viață. Hedonismul lecturii. Pana de scris și remediul lecturii citesc în pat romanul lui Gheorghe Crăciun citesc în pat romanul lui Crăciun acte originale, copii legalizate personajul intră în librărie să-și cumpere o carte o cumpără traversează urcă re-pede scările și cade – din roman bineînțeles – se ridică – la putere cu timp și cu spațiu – după care re-intră în librărie să-și cumpere o carte o cumpără – tot *Amintirile lui Creangă* – iese – tot în ploaie – traversează iute piața urcă din nou treptele întoarce-te! îi strig acestea sunt alte trepte – de la casa culturii – de acolo urmează să-ți iei tu copiile? Confuzie clădirea primăriei noastre nu are prea multe trepte una două poate clădire a consiliului popular n-a existat și nu există la Ștefănești un sat basarabean despre care nu se spune nimic în romanul lui Gheorghe Crăciun (din volumele o săptămână de poeme nescrise; acum)

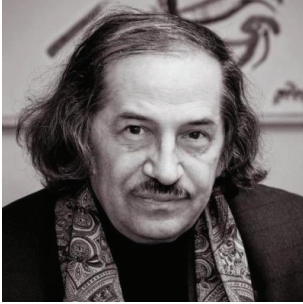
În loc de încheiere: dependența iremediabilă de literatură OK! AMOR INTELLECTUALIS - E ok! Ce stimulent consumați? mântrebă repezit iritat negricios cărlionțat - Care vi-i stimulul?! Literatura îi zic literatura-stimulul meu cel de toate zilele dependența de ea e definitivă și irecuperabilă spiritul din carnea și oasele mele cuibărit-o! de-atâta vreme de veacuri se hrănește cu mirosul meu cu gustul cu aer cu vise iluzii toate ascunse în mine anume ca pentru el trage îndelung pe nările-i subțiri ascuțiiiite l i t e r a t u r ă Amor intellectualis, de-o vorbă!

Elogiul lecturii - de la strămoși cetire „... căci nu este alta și mai frumoasă și mai cu folos în toată viața omului zăbavă decât cititul cărților” (Miron Costin, *Predoslovie la cartea De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*). În chip firesc elogiul lecturii trebuie însoțit de elogiul și aprecierile noastre pentru omul care

ne aduce cartea: bibliotecarul. Aveți o meserie foarte frumoasă, dragi bibliotecare/bibliotecari! Să fiți mereu cu zâmbetul pe buze, deschiși către noi, cititorii, grijulii cu cartea și ... zgârciți într-un fel, cerându-ne cartea înapoi. Să fie și pentru cei care vin după noi! Vă mulțumesc!

ȘLEAHTIȚCHI, Maria. „...Lista mea include titluri, coperte, care m-au chemat să intru în taina lecturii...”. – Mod de acces: <https://www.slideshare.net/cdbclub/lectura-in-viata-mea3> (Accesat 09.12.2021).

Dna Maria Șleahțițchi, un bun prieten al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM), a fost keynote speaker în cadrul activității de închidere a Festivalului Național al Cărții și Lecturii, organizat de BNRM.

Vasile ROMANCIUC, poet

1. Cu mulți ani în urmă, am scris câteva versuri pentru copii prin care încercam să răspund la această întrebare (copiii ne întrebă cât se poate de des acest lucru...): „Dragii mei copii deștepți,/Înțelegeți bine, foarte:/Una este să ai cărți,/Alta este să ai carte. /Însă, pe de altă parte,/ Dragii mei copii deștepți,/Cine vrea să aibă carte/Trece mai întâi prin cărți”. Sau: „Vrei frumos și drept să crești,/Și puternic? Să citești!/Și-atunci, filele veline/Devin aripi pentru tine...” Desigur, nu în zadar se zice (vorbă știută de toată lumea) că „cine știe carte are patru ochi”. Cărțile sunt ochii care ne ajută să vedem partea nevăzută a lucrurilor. Să ne descoperim pe noi înșine. Să-i înțelegem mai bine pe ceilalți. Cartea ne adaugă vedere și ne limpezește vederile. Vorbind în cheia proverbelor noastre, fără carte, nu ajungi departe... Azi, dintre toate drumurile basarabene, cel care are nevoie – în primul rând! – de reparație capitală este drumul spre carte.

2. Ar fi o listă lungă din care, cu siguranță, n-ar lipsi Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului* cu lumea de Dimitrie Cantemir, *Confesiunile Sfântului Augustin*, *Creanga de aur* de James George Frazer, Apărarea lui Socrate și Criton de Platon, *Amintiri despre Socrate* de Xenofon, *Călătoriile lui Gulliver* de Jonathan Swift, *Micul Prinț* de Saint-Exupéry, *Kafka pe malul mării* de Haruki Murakami, două-trei din romanele lui *Amélie Nothomb*... Și, desigur, *Biblia* (o „carte de bucate pentru suflet”, vorba unui copil de zece-doisprezece ani...). Îmi amintesc cu mult drag de prietenii noștri ieșeni, Antoneta și Vasile Bordei, care – înainte de 1989 – venind în vizită la noi, au avut curajul (da, da, curajul!) să ne aducă o ediție proaspăt apărută a *Cărții Cărților*...

Ar trebui să amintesc multe-multe titluri remarcabile din literatura noastră (poezie, proză, eseu, critică literară...) – de la marii clasici la tinerii scriitori, autori ai unei singure cărți... Citesc cu mult drag cărțile colegilor mei de breaslă pe care îi prețuiesc și pentru care am numai gânduri albe...

Un loc cu totul și cu totul deosebit în inima mea îl are... *Cocos-târcul galben și culmea soarelui* – o poveste chinezească, o cărțuție cu copertă galbenă, subțirică, de numai câteva pagini... E prima carte pe care am luat-o de la biblioteca din satul meu. Am citit-o și mi-a plăcut. Eram, cred, elev în clasa întâi. De atunci, au trecut aproape 60 de ani... de carte. Prima carte citită are o importanță deosebită – ea te poate încuraja să citești și alte cărți sau îți poate tăia pentru multă vreme (dacă nu pentru totdeauna) pofta de lectură. Varianta ideală este când omul potrivit descoperă, la momentul potrivit, cartea potrivită.

ROMANCIUC, Vasile. „...Cărțile sunt ochii care ne ajută să vedem partea nevăzută a lucrurilor...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2014. – 25 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2014/08/25/carte-si-lectura-in-viata-personalitatilor/> (Accesat 09.12.2021).

***

Vasile ROMANCIUC. Câteva lucruri știute despre carte și cărți

Dragii mei copii deștepți,
 Înțelegeți bine, foarte:
 Una este să ai cărți,
 Alta este să ai carte.
 Însă, pe de altă parte,
 Dragii mei copii deștepți,
 Cine vrea să aibă carte
 Trece mai întâi prin cărți.

ROMANCIUC, Vasile. Câteva lucruri știute despre carte și cărți // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 21 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/21/cateva-lucruri-stiute-despre-carte-si-carti/> (Accesat 09.12.2021).

Aurelian SILVESTRU,
scriitor, psiholog,
publicist și pedagog

1. O viață lipsită de cărți ar fi lipsită de sens. Mă refer la cărțile bune, desigur. Cărțile proaste nu merită să fie deschise. Cele bune nu merită să fie închise. Am crescut printre cărți. Trăiesc prin ele. Mă refugiez în lumea lor. Știu că reprezintă cel mai dulce exil pentru cine știe să le prețuiască. În genere, citesc mult și scriu puțin. E periculos să scrii mai mult decât citești...

2. Pentru cei din generația mea, adevărații învățători au fost cărțile citite în ascuns... Ele m-au marcat (erau cărți vechi, cu grafie latină, salvate de la incendiu, când comuniștii au venit să închidă mănăstirea). Între ele – și *Biblia*, din care învăț până acum. Tot acolo am făcut cunoștință și cu marii scriitori ai literaturii universale, la care revin mereu cu nostalgie și plăcere. O carte pe care la orice vârstă o recitești cu drag este o capodoperă!

SILVESTRU, Aurelian. „... Am crescut printre cărți. Trăiesc prin ele. Mă refugiez în lumea lor...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2014. – 31 august. – Mod de acces: <https://club-bib2.wordpress.com/2014/08/31/carte-si-lectura-in-viata-personalitatilor-8/> (Accesat 09.12.2021).

Arcadie SUCEVEANU,
poet, eseist și ziarist

1. Pentru un scriitor, cărțile și lecturile nu sunt doar „o dulce zăbavă”, ele sunt materia primă din care acesta își extrage viața, ideile, energiile. Toate zilele vieții mele sunt (între)șesute cu cărți, în afara lor existența mea pur și simplu nu ar avea nici un rost. Nu trece nici o zi lăsată de la Domnul fără lecturi mai mari sau mai mici, mai superficiale sau mai profunde. În fiecare seară, chiar și atunci când se întâmplă să mă întorc acasă la ore târzii, lumina din camera mea nu se stinge până nu citesc măcar ceva – o pagină de revistă, câteva fragmente dintr-o carte, pagini de manuscris etc.

Trăim sub zodia urgențelor și a senzaționalului, în caruselul delirant al evenimentelor cotidiene. Cartea, literatura, lecturile își află tot mai greu locul în această lume grăbită și înrobite de materialitate. Totuși, vreau să-mi păstrez optimismul, încercând să-mi întăresc convingerea că ceea ce întruchipează înțelepciunea și sublimul existențial, ceea ce conține atât de necesara doză de trăire artistică și imaginar luminos – cartea, fie în forma ei clasică, materială, fie în formă digitală sau electronică – are șanse de supraviețuire, nu poate să dispară în marasmul cotidian, în amnezia socială. În acest sens, Saloanele și târgurile de carte, Festivalul cărții și al lecturii, așa cum se prezintă cel de la actuala ediție, constituie o probă reconfortantă și revelatoare.

Cum să nu ne bucurăm? Cărțile ne fac bine, ne asigură doza necesară de informație, de „voluptate intelectuală”, și doar cu ele supraviețuim.

2. La vârsta pe care o am, sunt multe. Mi-ar fi greu să le nominalizez, acum și aici. Pentru a da câteva nume, însă, voi spune că nu încetează să mă fascineze proza lui Hemingway, a lui Sadoveanu, Llosa, Ecco, Petru Dumitriu (în special, Cronica de familie), Buzzati,

Eugen Barbu (Groapa, Principele), Cărtărescu, Fănuș Neagu (nuvelele, îndeosebi); revin foarte des la dramaturgia lui Caragiale, Sorescu, Vișniec; citesc cu un deosebit interes profesional și cu multă savoare de lector împătimit critica literară și eseistica lui Manolescu, Simion, Alex Ștefănescu, Eugen Lungu, Ion Pop, Eugen Negrici, Al. Cistelean, Marta Petreu; prețuiesc mult poezia lui Stănescu, Mazilescu, Mălăncioiu, Ursachi, Galaicu-Păun, Ion Mureșan, Teo Chiriac, Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, George Vulturescu, Nicolae Popa... Cărțile acestor, dar și ale altor (mulți!) scriitori își au un loc cât se poate de sigur în „palimpsestul” inimii mele...

SUCEVEANU, Arcadie. „Pentru un scriitor, cărțile și lecturile ... sunt materia primă din care acesta își extrage viața...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2013. – 19 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2013/08/19/cartea-si-lectura-in-viata-dumneavoastra/> (Accesat 09.12.2021).

Valeriu TUREA,
jurnalist și diplomat

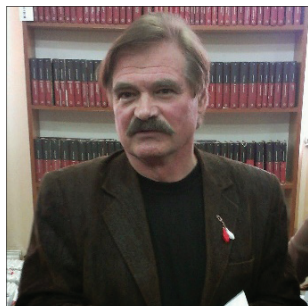
1. Firește, aș încerca să dau câteva definiții „deștepte”, dar frică mi-i că nu voi putea spune altceva decât niște banalități, așa că mai bine să vă povestesc câteva episoade, care, chiar dacă au trecut câteva zeci de ani buni, rămân la fel de expresive și dragi sufletului meu. Aș începe cu minunatele, emblematicele seri de iarnă, când am început să învăț alfabetul latin după manualele din care învățase și mama mea. Erau niște cărți foarte interesante, „de la român”, cum se zicea la mine în sat, un singur volum cuprindea noțiuni și de gramatică, și de istorie, și de geografie, și de matematică. Le descifram la lumina lămpii de gaz și simt și acum magia acelor clipe. Apoi, când am început a umbla la școală, m-am abonat la biblioteca din sat, care era diriguță de Claudia Balaban, distinsa doamnă director de astăzi a Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”. Iarna când veneau gerurile crâncene, cred că eram unicul cititor atât de insistent: smârceam la ușa bibliotecii și așteptam până vine doamna director să facă focul în sobă și să-mi dea cărți noi. Vara, mă retrăgeam sub tufele de mătură din grădină cu vraful de cărți lângă mine și mă rugam: „Mai ține, Doamne, oleacă soarele sus până termin *Călărețul fără cap...* Firește că am citit și o sumedenie de cărți proaste pe lângă cele de calitate, dar să știți că nu-mi pare rău. A fost și asta o experiență utilă, după cum și viața are zile negre și zile luminoase. Când am mers să-mi continui studiile la Școala medie nr. 2 din Edineț, am dat deja de gustul literaturii de calitate. La biblioteca școlii erau câteva rafturi bune cu cărți românești. Și ce cărți! Eminescu în ediția academică Perpessicius, scriitorii cei mai reprezentativi din perioada interbelică, traduceri din literatura clasică universală. Un adevărat miracol, deoarece era prin 1967-68.

Mai târziu am aflat că un fost absolvent, deja angajat la Academie, s-a sinucis și mama lui a dăruit școlii biblioteca adunată de-a lungul timpului. Au urmat anii studenției, cu lecturi multe și descoperiri ametoitoare la biblioteca Universității și la „Krupskaia”, Naționala de astăzi. Mi-i jenă să spun, dar eu nu văd ca pe ceva extraordinar faptul că un om citește. Păi cum altfel? Știu că se poate, dar... Recunosc că eu și acum „păcătuiesc” cu această „îndeletnicire”, mai comprimând orele destinate somnului și odihnei. Recuperăm mai târziu dormitul, cam înspre asta merge. În schimb, trăirile pe care ți le dă lectura sunt de neprețuit. Când învățam la școala din sat, la Burlănești, am avut un învățător de limbă și literatură din cei rari, Nicolae Topală. Suferea de o boală necruțătoare, venea la școală cu căruța. Odată, cred că eram printr-a cincea, a adus o carte de Ion Creangă în română – uriașă, cu desene foarte frumoase. A ales un pasaj din cele mai întortocheate și hai la citit expresiv, cu accent logic, intonație, pauză și tot așa. Ieșise jumătate de clasă. „Nu!” S-a uitat la mine cu o speranță greu de descris și m-a chemat: „Turea!” Eram „tare” la Creangă, așa că nu mi-a fost greu să citesc expresiv pasajul buclucaș. A strigat ca un copil „Bravo!” și m-a cuprins cu ochii în lacrimi. Cred că asta a fost una din cele mai frumoase victorii din viața mea.

2. Nu mai știu cine spunea: „Biblioteca mea sunt eu”, cărțile pe care le am mă reprezintă. Nu știu, mai degrabă aș spune că biblioteca este ceea ce aș dori să fiu, dar mi-s mâinile scurte. Am o relație tandră cu biblioteca mea (de fapt, a noastră, căci suntem mulți cititori la casă). Sunt cărți, la care revin periodic, cu altele ni-e de ajuns și o întâlnire. Dar am și cărți – bune, de altfel – pe care m-aș mira de-aș reuși să le citesc în această viață. Ne privim reciproc cu speranță, ne mângâiem din priviri. „Atât?” „Probabil că da. Atât...” Dar nu disper, am feciori și nepoți. Iar dacă e să dau câteva nume de scriitori și cărți, cred că o bună parte sunt aceleași ca și în cazul oricărui om cât de cât citit. Când i-am citit pentru întâia oară pe Márquez și Bulgakov, am avut febră – febră nu în sens „literar”, ci la cel mai direct mod „medical”. Am trei feciori, fiecare cu preferințele sale de lectură, dar toți trei în egală măsură sensibili la Caragiale. I-am crescut cu D-l Goe, Bubico, cu personajele din piese, apoi cu scrisorile lui memorabile. Mă bucur că și nepoții mei au aceeași deschidere către Caragiale ca și tații lor. Aș

mai aminti „Jocul cu mărgelile de sticlă” de Hermann Hesse, Saramago, António Lobo Antunes. Și, firește, autori și cărți de pe ambele maluri ale Prutului. Mulți și multe! Nu dau nume și titluri de frică să nu fac vreo boroboacă în ierarhii. Dar pentru cărți bune și prieteni inima mea-i încăpătoare, e loc destul...

TUREA, Valeriu. „... Nu mai știu cine spunea *Biblioteca mea sunt eu...* // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2014. – 26 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2014/08/26/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-3/> (Accesat 09.12.2021).

Ianoș ȚURCANU,
poet și eseist

1. Al. Vlahuță zicea: „O carte bună – ce bun prieten!”. Clișeul cu cartea-prieten nu-i o vorbă goală, fiindcă doar cărțile nu știu să trădeze, nu-ți fac reproșuri nemeritate (și nici măcar meritate), nu au nevoie să le explici nimic, știu totul, suferă, se bucură și cred împreună cu tine. Te apară de rău și plictiseală. Cartea te consolează, te luminează, spală urâțenia sufletului și a lumii. E un adevărat balsam pentru toate rănilor.

Desigur, unui om înconjurat de cărți, dicționare literare și neliterare, unui om care e prieten cu o frază sau un paragraf revelator pentru ideile (din orice domeniu) pe care vrea să le abordeze, i se oferă, vreau să cred, veritabile regale spirituale. Din care, firește, are numai de câștigat.

Într-o carte pentru copii am publicat următoarele versuri: „Cartea preface întunericul în lumină/ Și transformă pustiul într-o grădină...”. Și nu mi-am schimbat opinia.

În privința lecturii sunt de acord cu Montesquieu care zicea: „Să-ți placă să citești înseamnă să dai ceasurile de plictiseală, de care nu poți scăpa în viață, pe ceasuri de încântare”. Pentru mine, orice zi, când nu „frunzăresc” o carte, e o zi ratată.

2. Doamne, ce întrebare!... Cum să am un răspuns concret când am citit (și „păcătuiesc”, intenționat, în continuare!) atâtea cărți. Lista lor e la plus infinit! Pe lângă poveștile populare (aici e și Creangă, pare-mi-se) mi-au înduioșat copilăria și adolescența *O mie și una de nopți*, *Cărțile junglei* de Kipling, *Robinzon Cruzoe*, *Insula Comorii*, toate cărțile lui Jules Verne, Karl May, Fenimor Cuper, Mark Twain cu *Print și cerșetor* sau cu aventurile celor doi indivizi isteți despre care

credeam că trăiesc în Pelenia mea.

Nu suflu o vorbă despre poeți și poezie, căci altfel nici nu aș fi putut respira.

... Și a urmat un Jack London, un Stendhal, un Eliade care m-au adus la Hemingway (*O! Bătrânul și marea*), Melville, Conrad, Cataev, Paustovski, care m-au petrecut spre *Muntele vrăjtit* al lui Tomas Mann, la *Marele Gatsby* al lui Fitzgerald, descoperindu-mi-l pe Sadoveanu sau Camil Petrescu cu acea incredibilă *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*...

Azi, nu aș mai îndrăzni să citesc cărțile pe care le „savuram” în tinerețe. Și ce autori: Dante Alighieri, Lev Tolstoi, Dostoievski, Balzac, Hugo, Goethe sau Cervantes, pe care l-am citit și recitit.

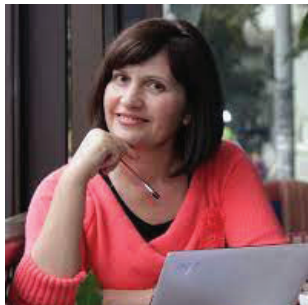
În ultimul timp, mă simt bine cu Marquez, cu Borges, cu *Leopardul* lui di Lampedusa și cu, și cu, și cu...

Nu amintesc de scriitorii noștri talentați, nu cumva să-mi scape vreun nume.

Dar, precum am exclamat la început, întrebarea e „mortală”...

Câteva zile în urma am procurat multe titluri uluitoare, iar un prieten-scriitor minunat mi-a oferit câteva cărți splendide... Cum să răspund la o asemenea întrebare? Nu răspund! Mă ascund să citesc. Nu mă deranjați!... Vă mulțumesc.

ȚURCANU, Ianoș. „... Clișeul cu cartea-prieten nu-i o vorbă goală...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2014. – 28 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2014/08/28/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-4/> (Accesat 09.12.2021).

Elena UNGUREANU,
șefa secției Studii și Cercetări,
Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”

1. Nu trișez deloc: nu voi cânta ode cărții.

Cartea e o formă clasică de înregistrare a informației. Va fi sau nu înlocuită de o altă sau de alte forme – e o chestiune de timp. Se va numi sau nu CARTE, va fi pe timpul nostru sau pe timpul altora – rămâne de văzut, rămâne a se scrie altădată, de altcineva. De un robot, poate.

Dar nu putem nega formatele noi, căci scrisului i se potrivește nu doar hârtia (și iată, vai, pădurile ard!), ci și ecranul. Uite că ne obișnuim cu el.

Atât cât sunt – m-a format ȘI cartea, dar nu doar ea. M-a format în egală măsură sau poate chiar mai mult EXPERIENȚA ȘI OBIȘNUINȚA. Cartea a devenit pentru mine o parte din experiența mea de viață, iar cititul (lectura) a devenit de cele mai multe ori OBIȘNUINȚĂ. Pentru unii experiența de viață în ceea ce privește lectura nu se duce mai departe de manualele școlare. În rest, au făcut altceva. Și chiar au făcut bine, fără să deschidă cartea zilnic. Pentru profesori, bibliotecari, scriitori e parte din datoria lor profesională. Deci, cartea ca un fel de religie, credință, partid, meserie...

Pe lume există foarte mulți oameni care nu citesc deloc, care citesc puțin sau care citesc foarte mult. Mă declar printre cei care citesc puțin, deși pot spune că am citit relativ multe cărți. Inclusiv multe cărți de specialitate. Cărțile ne deschid/închid mintea, ne pot pregăti spre a o deschide/închide altora. Cartea poate crea dependență și nu știu de ce se consideră că e de bine. Un drog: cu cât mai mult dai creierului satisfacția (plăcerea, zicea Barthes!) cetitului, cu atât mai mult cere. S-ar zice că ar fi un drog de calitate. Exact asta fac azi gadgeturile:

depozitează și răspândesc informație, contaminatează cu informație. Mai întâi doze mici, apoi doze tot mai mari. Întocmai cum au făcut dintotdeauna și fac cărțile. Toată lumea azi citește CEVA, nu-i așa? Mai mult ca niciodată, zic specialiștii. Ce citește – (iată marea provocare) – ceea ce li se livrează, este mai accesibil, este mai bine promovat și mai bine vândut. În funcție de interesele lor, oamenii vor face mereu alegeri individuale: nu poate toată această supertehnologie să oblige omul de rând să citească filosofie sau din scriitorii antici.

2. Din cărți (și de la mama) am învățat să (mă) dăruiesc. Nu întrebați, vă rog, cui.

Din cărți (și de la tata) am învățat să iert.

Din cărți (Mircea Cărtărescu m-a ținut în *Solenoid*-ul său 2 săptămâni, seară de seară, până mă usturau ochii) am învățat să mă opresc din goana după vânt și să meditez. Curios, nu? Încă nu cred că o fac bine.

Din cărți (și din gura unei valoroase cercetătoare în domeniul umanioarelor, Julia Kristeva) am învățat să nu caut neapărat răspunsuri. Acestea sunt un impas. Întrebarea este ce este.

Din cărți am înțeles că există nenumărate cărți pe care nu voi reuși să le citesc niciodată. Nu există niciun clasament care i-ar mulțumi pe toți. Slavă lecturii, nici nu trebuie să fie! Dacă n-ar fi fost inventat cititul, am fi vorbit toți odată. Doamne, ce hărmălaie ar fi fost în univers, dacă nu n-ar fi fost inventat SCRISUL... Se pare că anume scriitura a ORDONAT un pic haosul lumii. L-a rostuit totuși?

Un îndemn de care încerc să țin cont în viață e acesta: „Cetitor sau cetitoare, ia din carte numai cât e pentru tine” (Cărtărescu, *Levantul*). Nu îndemn pe nimeni să ia mai mult. Nici măcar să citească. Poate deveni un drog. Poate fi leac, poate fi otravă.

UNGUREANU, Elena. „...Cartea a devenit pentru mine o parte din experiența mea de viață...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 24 august. – Mod de acces: : <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/24/carte-si-in-viata-personalitatilor/> (Accesat 09.12.2021).

Alexandru VACULOVSKI,
blogger, eseist, critic literar, poet,
publicist, prozator și traducător

1. Cărțile mi-au fost prin preajmă de când eram mic, tata mi le arăta, le mirosea, le miroseam și eu, îmi povestea ce conțin, îl rugam să mă învețe să citesc, dar el spunea că toate la timpul lor. Apoi a venit și lectura. Sunt lucruri care nu pot fi înlocuite. Nu prea îmi imaginez case fără bibliotecă, fără cărți. Aproape fiecare carte e o lume, sau parte a unei lumi. E extraordinar că fiind acasă sau la bibliotecă ai acces la timpuri, locuri în care altfel nu ai ajunge niciodată.

2. Sunt multe cărți care m-au marcat, dar mă bucur că în continuare descopăr cărți și autori care mă influențează și-mi plac mult. Sunt un mare fan al lui Ion Creangă, am mai multe ediții din *Priveliști-le* lui B. Fundoianu, avangarda literară românească mi se pare fascinantă. În anul care a trecut m-am documentat mult în legătură cu viața și scrierile lui Urmuz. Nu-ți vine să crezi ce conexiuni poate avea un autor. De la cartea lui, pe care nu și-a văzut-o, la cărțile despre el, la presa vremii (pe care, din fericire, o găsim în bibliotecile online). Venind mai aproape, Cristian Popescu nu poate să nu te influențeze, dacă l-ai citit. Apoi, cum să nu-ți placă Sjon, Houellebecq, Vasquez, Nimigean, Acosmei? Și aici ar putea urma o listă foarte lungă, în continuă creștere.

VACULOVSKI, Alexandru. „Cărțile mi-au fost prin preajmă de când eram mic...” // Blogul de biblioteconomie și știința informării. – 2021. – 24 august. – Mod de acces: <https://clubbib2.wordpress.com/2021/08/24/cartea-si-lectura-in-viata-personalitatilor-14/> (Accesat 09.12.2021).

Cartea și lectura în viața personalităților
Impresii de lectură

Bun de tipar: 07.03.2022

Apărut: 2022

Coli de tipar: 6,25

Format electronic

Tirajul sub comanda nr. 4

Executat la Centrul editorial-poligrafic

str. 31 August 1989, nr. 78 A,

Chișinău